

Nr 5.

Kungl Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län m. m.; given Stockholms slott den 11 december 1931.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län;

2) lag angående ändrad lydelse av 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet;

3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 327) om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord å landet; och

4) lag med särskilda bestämmelser om lagfart inom vissa delar av Kopparbergs län.

GUSTAF.

N. Gärde.

Förslag

till

lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

Med ändring av vad lagen om delning av jord å landet och lagen om sammanläggning av fastigheter å landet innehålla häremot stridande förordnas, att inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län skola i nedan angivna hänseenden gälla följande särskilda bestämmelser, nämligen beträffande laga skifte till rubbning av storskifte 1—18 §§, beträffande laga skifte å sådant skifteslag, som i 1 kap. 2 § under 2 lagen om delning av jord å landet avses, 19—23 §§ och beträffande avstyckning av ägovidd, som överlåtits till annan, 24—26 §§.

Om laga skifte till rubbning av storskifte.

1 §.

För vinnande av lämpligt och redigt skifte må, där det finnes kunna ske utan någon delägarers förfång, ett skifteslag uppdelas i flera skifteslag, flera skifteslag sammanföras till ett skifteslag ävensom områden av olika skifteslag sammanföras till ett skifteslag, såframt det prövas kunna äga rum utan hinder för lämplig ägoanordning inom övriga delar av skifteslagen. Har område av skifteslag fränskilt detta för gemensamt skifte med annan mark, skall återstoden av skifteslaget utgöra ett skifteslag för sig.

Ändå att det ej kräves för ernående av det i första stycket angivna syftet, må, för begränsande av skiftes omfattning, från skifteslag, däri bys heminägor ingå, till byn hörande utskog, fäbodemark och annat till heminägor ej hänförligt område genom avskiljande till ett eller flera skifteslag uteslutas från delningen, såframt det finnes kunna ske utan någon delägarers förfång och utan att lämpligt och redigt skifte hindras.

2 §.

Har skifte blivit behörigen sökt och finnes vid förrättingens företagande hinder mot skiftet icke möta av anledning, varom i 1 kap. 10 § första stycket lagen om delning av jord å landet sägs, upptage förrättningsmännen frågan om jämkning i skifteslagets omfång.

Yppas därvid skäl att med skifteslag, varå skifte sökts, sammanföra annat skifteslag eller område av sådant, uppskjutes frågan till nytt sammanträde, till vilket lantmätaren, genom kungörelse och kallelse på sätt och inom tid som om laga skiftes företagande är stadgat, skall inkalla delägarna i sistnämnda skifteslag eller område. Kan vid det nya sammanträdet frågan om skifteslagets omfång ej utan uppskov bringas till slut, skall, därest dag för frågans vidare handläggning ej kan tillkännagivas innan sammanträdet upplöses och överenskommelse beträffande tillkännagivandet av tid och ställe för förrättningens fortsättande ej träffas vid sammanträdet, vad i 3 kap. 4 § andra stycket lagen om delning av jord å landet stadgas äga tillämpning även beträffande nämnda delägare.

3 §.

Fråga om tillämpning av 1 § första stycket avgöres av förrättningsmännen efter överläggning med delägarna.

Innefattar förrättningsmännens beslut, att till ett skifteslag skola sammanföras flera skifteslag eller delar därav, skall skiftet, såvitt angår ägor, varå skifte ej är sökt, anses hava blivit börjat den dag, beslutet om sammanförandet meddelades.

4 §.

Yrkar delägare, att med tillämpning av 1 § andra stycket ett eller flera områden skola fränkiljas skifteslaget, och prövas hinder ej möta, varom i nämnda lagrum sägs, varde frågan beträffande varje område eller grupp av områden, som förrättningsmännen finna kunna avskiljas till särskilt skifteslag, avgjord genom omröstning efter huvudtalet mellan närvarande ägare av jordbruksfastighet inom det eller de områden omröstningen avser; och skall beslut om dylikt avskiljande anses hava fattats, om minst två tredjedelar av rösterna utfalla för sådan åtgärd.

Vid beräkning av antalet röstande delägare skola de, vilka med samäganderätt innehava viss fastighet, tillsammans räknas såsom en delägare; och må ej heller den, som äger flera fastigheter, tillräknas mera än en röst.

5 §.

Sedan skifteslagets omfång blivit bestämt, avgöres genom omröstning mellan delägarna, huruvida skifte skall äga rum.

Bestrides skifte av ägare av jordbruksfastighet inom skifteslaget, vilka till antalet, beräknat på sätt i 4 § sägs, utgöra minst två tredjedelar av närvarande ägare av dylika fastigheter, vare frågan om skifte i anledning av den föreliggande ansökningen förfallen. Utfalla åter minst två tredjedelar av rösterna för skifte, gives dem vitsord.

Uppgå ej rösterna å någondera sidan till antal, som nu nämnts, beräk-

nas, huru stor del av jordbruksfastigheternas sammanlagda ägobelopp inom skifteslaget som enligt den vid storskiftet verkställda uppskattningen innehaves av dem, vilka bestritt skifte. Finnas därvid dessa innehava minst sex tiondelar av ägobeloppet, vare lag som i andra stycket första punkten sägs, men i annat fall skall skiftet fortgå.

Förfaller fråga om skifte, vare därförinnan enligt 3 och 4 §§ fattade beslut utan verkan.

6 §.

Frågan om skifteslagets omfång må icke underställas ägodelningsrätens prövning, förrän sådan omröstning, varom i 5 § sägs, ägt rum. Har därvid skifte beslutats, skall underställning alltid ske. I annat fall skall underställning äga rum allenast såframt yrkande därom senast å det sammanträde, då utgången av omröstningen tillkännagives, framställs av ägare av jordbruksfastighet inom skifteslag, varå skifte är sökt.

7 §.

Har genom omröstning enligt 5 § fråga om skifte förfallit och sökes inom tio år därefter ånyo skifte å det skifteslag, som med ansökningen om skifte vid det förra tillfället avsetts, vare sökanden, därest skifte ej kommer till stånd, pliktig gälda alla å förrättningen uppkomna kostnader.

Lag samma vare, därest område enligt 1 § andra stycket avskilts till särskilt skifteslag samt inom tio år därefter skifte å området sökes men ej kommer till stånd.

8 §.

Vid skifte å skifteslag, däri bys heminägor ingå, skall lantmätaren över utskog, fäbodemark eller annat område, som från byn avskilts till särskilt skifteslag, upprätta karta, upptagande vad som finnes nödigt för att tydligt utmärka gällande gränser mellan olika fastigheter eller ägoinnehav, ävensom i anslutning härtill upprätta beskrivning.

9 §.

Ingå bys heminägor i skifte, skall lantmätaren verkställa noggrann utredning om äganderättsförhållandena inom samtliga till byn hörande ägor. Kunna därvid delägares rätta andelstal inom hemman eller del av hemman ej med säkerhet utrönas, må frågan mellan dem, vilkas rätt därav beröres, avgöras genom förening, om det finnes uppenbart, att rätt, som tillkommer innehavare av fordran, varför säkerhet åtnjutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom föreningen.

Delägarna skola tillhandahålla lantmätaren tillgängliga handlingar och övriga uppgifter, som erfordras för utredningens verkställande.

Lantmätaren skall över utredningen upprätta redogörelse, innefattande besked rörande vad som tillkommer en var delägare inom byn, och sedermera å sammanträde, till vilket samtliga delägare i den mark, redogörelsen omfattar, skola inkallas genom kungörelse och kallelse på sätt och inom tid som om laga skiftes företagande är stadgat, föredraga redogörelsen för delägarna samt föra till protokollet de anmärkningar, som framställas mot densamma.

Redogörelsen bör av delägarna underskrivas. Vägrar delägare sin underskrift, skall sådant ävensom skälet till vägran, där det uppgivits eller eljest kunnat utrönas, i protokollet anmärkas.

Yppas under skiftet tvist angående de förhållanden, redogörelsen avser, skall tvisten underställas ägodelningsrättens prövning.

10 §.

Ingå bys heminägor i skifte, skola, där laga hinder ej möter, till byn hörande fastigheter så ock i skiftet ingående övriga fastigheter, som äro i en ägares hand, i den uti 12 och 13 §§ stadgade ordning under skiftet sammanläggas till en fastighet; dock må sammanläggning ej äga rum, såframt ägaren bestrider åtgärden och han ej uppenbart saknar fog härför.

11 §.

I avseende å villkoren för sammanläggning enligt 10 § skola gälla följande särskilda bestämmelser:

1. Hör fastighet till by, vars heminägor ingå i skiftet, skall, ändå att fastigheten är belägen inom område, som fränskilts skifteslaget, i avseende å förutsättningarna för dess sammanläggande med i skiftet ingående fastighet så anses, som om densamma inginge i skiftet.

2. Utan hinder av att i 6 § andra stycket lagen om sammanläggning av fastigheter å landet för sammanläggning stadgade förutsättningar ej äro för handen, må i skiftet ingående fastighet inom by, som under 1 sägs, sammanläggas med fastighet, tillhörande sådan by, så ock med annan fastighet, såframt denna med alla sina ägor ingår i skiftet.

3. Har rätten, enligt vad särskilt är stadgat, beslutat utfärda kungörelse därom, att utredning rörande äganderättsförhållandena blivit vid skiftet verkställd, må fastighet, som omfattas av utredningen, göras till föremål för sammanläggning utan hinder av att ägaren ej erhållit lagfart å densamma.

12 §.

Sedan äganderättsförhållandena blivit utredda och erforderliga handlingar införskaffats, skall lantmätaren för delägarna föredraga frågan om sammanläggning och därvid redogöra för innebörden och verkan av sådan åtgärd. Efter det delägarna lämnats tillfälle uttala sin mening, skola förrättningsmännen avgiva yttrande, vari för varje särskilt fall

angives, huruvida sammanläggning anses böra äga rum eller ej och skälen härför.

Äro fastigheter, vilka avses skola ingå i sammanläggning, sådana, att lagen angående uppsikt å vissa jordbruk därå äger tillämpning, skall i yttrandet redogöras för de omständigheter, å vilka förrättningsmännen grundat sin ståndpunkt, varjämte till yttrandet skall fogas sådan beskrivning över fastigheterna, som i 10 § andra stycket lagen om sammanläggning av fastigheter å landet sägs.

13 §.

Förrättningsmännens yttrande i sammanläggningsfrågan jämte övriga handlingar i ärendet ävensom i fall, som i 12 § andra stycket sägs, karta över fastigheterna skola av lantmätaren insändas till ägodelningsdomaren. Sedan denne införskaffat utlåtande från överlantmätaren och den ytterligare utredning, vartill omständigheterna må föranleda, ävensom vidtagit de övriga åtgärder, som enligt lagen om sammanläggning av fastigheter å landet ankomma å ägodelningsdomaren före ärendes slutliga avgörande, överlämne han detsamma till ägodelningsrätten, varefter med ärendet vidare så förfares, som om till ägodelningsrätten hänskjutits prövning av ansökan om sammanläggning enligt nämnda lag av de i 10 § angivna fastigheter.

Inställes skifte, skall dessförinnan meddelat beslut om sammanläggning förfalla; och skall därom, sedan anmälan om skiftets inställande inkommit från förrättningslantmätaren, anteckning göras i lagfartsprotokollet och lagfartsboken samt i fall, varom i 20 § andra stycket lagen om sammanläggning av fastigheter å landet sägs, jämväl i inteckningsprotokollet och inteckningsboken.

14 §.

Sker ägoutbyte, må förrättningsmännen, när skäl därtill äro, efter överläggning med delägarna besluta att med tillträde av områden, vilka erhållas vid ägoutbytet, skall anstå till dess de vid laga skiftet utlagda ägolotterna tillträdas. Har beslut om dylikt uppskov fattats, skola ej mindre i lag stadgade eller enligt särskilda beslut gällande inskränkningar i rätten att under skiftet nyttja skifteslagets mark tillämpas jämväl beträffande därutom belägen mark, som ingår i ägoutbytet, än även av ägoutbytet föranledda likvider bestämmas samtidigt som motsvarande likvider vid skiftet.

15 §.

Ändå att i skifte ingående ägor innehavas på grund av sämjedelning, som kommit till stånd efter 1928 års ingång, må genom förening av närvarande delägare innehavet antagas till delningsgrund, dock endast såframt hinder mot ägornas avskiljande icke möter i vad om avstyckning är stadgat.

16 §.

Uppstår vid skifte fråga om delning av vid tidigare lantmåteriförrättning utlagd lott, som är oskiftad, och finnes därvid, att för viss delägare ej kan utläggas ägolott i enlighet med vad i 1 kap. 8 § första stycket lagen om delning av jord å landet föreskrives, må delningen likväl utan hinder härav äga rum, såvida för denne delägare kan utläggas ägolott, som tillsammans med annan honom eller hans make tillhörig jord, om vilken är grundad anledning antaga, att den kommer att ligga i sambruk med ägolotten, bildar en bruksdel av beskaffenhet, som för ägolott är i sagda lagrum föreskriven.

17 §.

Ej må delägare mot sitt bestridande förpliktas att ur by utflytta.

18 §.

Då skifte, vari bys heminägare ingått, blivit slutligen fastställt, skall domaren i domsagan därom genast underrättas.

Om laga skifte å skifteslag, som i 1 kap. 2 § under 2 lagen om delning av jord å landet avses.

19 §.

Har område delats genom klyvning, varom i 94 § första stycket sista punkten i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866 sägs, eller genom ägostyckning enligt lagen den 25 april 1924 om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län, som prövats lagligen beskaffad, må området sedan icke för sig underkastas laga skifte annat än under enahanda villkor, som i 1 kap. 11 § lagen om delning av jord å landet beträffande där omförmälda skifteslag stadgas.

20 §.

Vid laga skifte å skifteslag, vartill höra ägor inom dels område, som varit föremål för laga skifte till rubbning av storskifte, och dels område, som ligger i storskifte, må delägare för sin andel i förstnämnda område icke mot sitt bestridande tilldelas ägor inom sistnämnda område. Äro delägarna därom ense, skall skiftet begränsas till fastighetens ägor inom det område, som undergått laga skifte.

21 §.

Vid skifte av ägor inom område, som ligger i storskifte, skall bestämmande av gräns mot andra ägor icke ske, där det ej påfordras av delägare eller rågranne. Skiftesförrättning, vid vilken gränsbestämning sålunda

ej ägt rum, skall under de i lagen om delning av jord å landet för fastställelse av skifte angivna förutsättningarna förklaras lagligen beskaffad; och skall i fråga om handläggning av dylikt ärende och om fullföljd av talan mot beslut däri, så ock om verkan av förklaring, som nu nämnts, gälla vad i samma lag finnes i motsvarande hänseende stadgat beträffande fastställelseprövning av skifte.

22 §.

Vid skifte av ägor inom område, som ligger i storskifte, skall gälla vad i 15 § är stadgat om rätt i visst fall för delägare att träffa förening om delningsgrund.

23 §.

Därest vid förrättning för laga skifte jämlikt 1 kap. 8 § första stycket lagen om delning av jord å landet inom by, vars heminägor ligga i storskifte, finnes, att för viss delägare ej kan utläggas ägolott i enlighet med vad i nämnda lagrum föreskrives, må skiftet utan hinder härav äga rum, såvida för denne delägare kan utläggas ägolott, som tillsammans med annan honom eller hans make tillhörig jord, om vilken är grundad anledning antaga, att den kommer att ligga i sambruk med ägolotten, bildar en brukningsdel av beskaffenhet, som för ägolott är i sagda lagrum föreskriven.

Vad ovan sägs skall lända till efterrättelse jämväl då vid skifte fråga uppstår om delning av inom skifteslaget vid tidigare lantmåteriförrättning utlagd lott, som är oskiftad.

Om avstyckning av ägovidd, som överlåtits till annan.

24 §.

Inom område, som ligger i storskifte, må från mark, som tillagts fastighet genom sämjedelning, avstyckning ske oberoende av tiden för sämjedelningens tillkomst; och må, när skäl därtill äro, mer än en femtedel avstyckas.

25 §.

Finnes grundad anledning antaga, att efter avstyckning inom by, vars heminägor ligga i storskifte, den avstyckade ägovidden kommer att läggas i sambruk med annan samma ägare eller hans make tillhörig jord till en brukningsdel av beskaffenhet, som i 19 kap. 3 § lagen om delning av jord å landet sägs, må avstyckningen äga rum utan villkor av sammanläggning, ändå att sådan enligt nämnda paragraf erfordras.

Den omständigheten, att efter avstyckning inom by, som nu sagts, stamfastigheten ej varder så beskaffad som i sagda lagrum föreskrives, skall ej lända till hinder för avstyckningen, därest stamfastigheten ligger i

sambruk med annan dess ägare eller hans make tillhörig jord och jämte denna bildar en brukningsdel, som motsvarar nyss omförmälda fordringar å stamfastighet.

26 §.

Sker avstyckning från fastighet, till vilken hörer mark, som tillagts fastigheten genom sämjedelning och som är belägen inom område, varom i 24 § sägs, skall, där ej annat av sakägare påyrkas, å karta över avstyckningen upptagas allenast avstyckat område jämte den mark, som undantages för gemensamt ändamål, ävensom sådana fasta punkter och mätningssuppgifter, att varje kartlagt områdes läge i förhållande till stamfastigheten bliver fullt bestämt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1932.

Beträffande förrättning enligt lagen om delning av jord å landet, som dessförinnan påbörjats, skola bestämmelserna i denna lag, om så ske kan, tillämpas å där avhandlade frågor, som vid förrättningen förekomma till behandling efter lagens ikraftträdande.

Har vid förrättning enligt lagen den 30 april 1925 rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län ägoområden med stöd av 2 § 2) i nämnda lag uteslutits från delningen, vare så ansett som om de jämlikt 1 § första stycket denna lag avskilts såsom särskilt skifteslag.

Genom denna lag upphävas lagen den 9 mars 1928 med särskilda bestämmelser angående avstyckning inom vissa delar av Kopparbergs län och lagen den 3 maj 1929 med särskild bestämmelse angående rätt att erhålla laga skifte inom vissa delar av Kopparbergs län.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Förslag

till

lag angående ändrad lydelse av 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet skall i nedan angiven del hava följande ändrade lydelse:

Har, då laga skifte övergår skifteslag, delägare tidigare genom tegskifte eller storskifte eller genom sådan delning, som i 11 § omförmäles, eller genom klyvning enligt 94 § första stycket sista punkten i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866 eller genom ägostyckning enligt lagen den 25 april 1924 om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län eller genom avsöndring eller därmed jämförlig åtgärd eller genom avstyckning erhållit alla sina ägor i så lämplig anordning att genom nytt skifte mot kostnaden därför svarande nytta icke kan beredas honom, vare han ej skyldig ingå i skifte annat än i den mån sådant erfordras för att övriga delägare skola erhålla så lämplig och redig ägoanordning, som belägenheten medgiver. Var den äldre delningen tegskifte, skall dock vad nu är sagt gälla allenast i händelse innehavet enligt tegskiftet skall utgöra delningsgrund.

Utgöres — — — ägoutbyte.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1932.

Förslag

till

**lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 327)
om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om del-
ning av jord å landet.**

Härigenom förordnas, dels att 8 § lagen den 18 juni 1926 om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord å landet skall upphöra att gälla, dels ock att 6 § samma lag skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

6 §.

Genom nya lagen upphävas:

12 kap. — — — sådan allmänning;

kungl. brevet den 19 mars 1839 angående vissa föreskrifter rörande laga skifte i Gävleborgs län; samt kungörelsen den 18 februari 1859 om förändrade föreskrifter i avseende å besuttenhets- och skiftesväsendet i Stora Kopparbergs län;

tillika med — — — lagens bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1932.

Förslag

till

lag med särskilda bestämmelser om lagfart inom vissa delar av Kopparbergs län.

Med ändring av vad förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom innehåller häremot stridande förordnas som följer:

1 §.

Sker inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län å bys heminägor laga skifte till rubbning av storskifte, skall rätten, där det ej med hänsyn till förhållandena inom byn finnes obehöfligt, för det ändamål, som med denna lag avses, utfärda kungörelse därom att utredning rörande äganderättsförhållandena inom byn blivit vid skiftet verkställd.

2 §.

Sedan föreskriven redogörelse över äganderättsutredningen för byn upprättats, skall lantmätaren vid sammanträde med delägarna lämna dessa tillfälle uttala sig i frågan om utfärdande av kungörelse enligt denna lag, varefter lantmätaren till rätten översänder handlingarna i ärendet jämte förrättningsmännens yttrande däri för den åtgärd, varom i 1 § sägs.

3 §.

Beslutas kungörelse, varde densamma genom rättens försorg såväl en gång införd i allmänna tidningarna samt tidning inom orten som ock tre gånger, minst en månad mellan varje gång, uppläst i kyrkan för församling, där skifteslaget är beläget.

Kungörelsen jämte sammandrag av redogörelsen, utvisande vad som enligt densamma tillkommer en var delägare inom byn, skall, likaledes genom rättens försorg, anslås å rättens dörr samt i sockenstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen.

I kungörelsen skall tillkännagivande lämnas om den i 5 § angivna rättsverkan, så ock därom att redogörelsen finnes hos rätten tillgänglig för granskning.

4 §.

Sedan skiftet blivit slutligen fastställt och ett år förflutit efter sista kungörandet, skall på grund av skiftet med äganderättsutredningen lag-

fart sökas av en var, som därvid redovisats såsom ägare av fast egendom inom byn.

Är ej lagfart sökt sist å den rättegångsdag för lagfartsärenden, som infaller näst efter sex månader från det skyldighet, efter vad i första stycket sägs, inträtt, äge rätten genom vite tillhålla den försumlige att fullgöra sitt äliggande.

5 §.

Har sökanden vid skiftet redovisats såsom ägare av fast egendom, som i jordregistret skall upptagas såsom särskild fastighet eller som utgör kvotdel av dylik fastighet, skall, där ej nedan annorlunda stadgas, lagfart på grund av skiftet med äganderättsutredningen meddelas honom å nämnda fastighet eller fastighetsdel. Hinder mot lagfart å sådan fastighet eller fastighetsdel möter ej därav, att i densamma efter sammanläggning ingår fast egendom tillhörande by, som ej med sina heminägare ingår i skiftet.

6 §.

Är fast egendom, varå lagfart sökes, ej av den beskaffenhet, som i 5 § sägs, förklare rätten ansökningen vilande, till dess sådant förhållande visas hava inträffat att egendomen skall i jordregistret upptagas såsom särskild fastighet. Vad nu sagts utgöra dock ej hinder för beviljande av lagfart å avsöndring, som skett före den 1 januari 1897.

7 §.

Sökes lagfart samma dag sådan anteckning sker, som i 13 § förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom avses, eller efteråt, vare ansökningen vilande till dess det visas, att laga kraft ägande dom finnes i den sak, varom anteckning blivit gjord.

Avser anteckning ej hela den fastighet, varå lagfart sökes, skall, om anteckningen gäller kvotdel av fastigheten, vad nu sagts tillämpas allenast beträffande nämnda kvotdel, men eljest beträffande hela fastigheten. Varder i sistnämnda fall det som anteckningen avser lagfartsökanden frånvunnet, må lagfart å återstoden ej meddelas, förrän det frånvunna blivit från fastigheten lagligen utbrutet.

8 §.

Efter den i 4 § första stycket angivna tid må ej lagfart, som därför innan meddelats, läggas till grund för beviljande av lagfart å efterföljande fång eller av in-teckning.

Har genom äganderättsutredningen blivit utrönt, att fast egendom, varå viss delägare innehaft fång, rätteligen tillkommer annan, vare, sedan lagfart meddelats den senare, med avseende å verkan av i egendomen meddelade in-teckningar så ansett, som om densamma genom klander frånvunnits den förre.

9 §.

I kungörelseärendet uppkomna kostnader skola gäldas efter samma grunder som skifteskostnad.

10 §.

Har rätten beslutat, att kungörelse ej skall utfärdas, må talan mot beslutet fullföljas ej mindre av envar i äganderättsutredningen upptagen ägare av fast egendom eller hans rättsinnehavare än även av lantmätaren. Över beslut att kungörelse skall utfärdas må klagan ej föras.

11 §.

Har beslut meddelats om utfärdande av kungörelse enligt 1 §, skall därom, så ock, efter det skifte, varom i nämnda paragraf sägs, blivit slutligen fastställt, om tiden för fastställelsen anteckning göras i lagfartsprotokollet och lagfartsboken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1932. Den äger tillämplighet jämväl där laga skifte förrättats enligt lagen den 30 april 1925 rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten stor-skiftade delarna av Kopparbergs län. Är sådant skifte å bys heminägor vid denna lags ikraftträdande avslutat, skall överlantmätaren skyndsamt förordna lantmätare att vid sammanträde med delägarna inom byn föredraga frågan om utfärdande av kungörelse enligt denna lag och att vidare förfara i enlighet med vad i 2 § i lagen föreskrives. Tillkännagivande om sådant sammanträde skall ske på sätt och inom tid som om laga skiftes företagande är stadgat.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 11 september 1931.*

Närvarande:

STATSMINISTERN EKMAN, STATSRÅDEN GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, GYL-
LENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Gärde, av Dalautredningen den 25 augusti 1931 avgivet betänkande,¹ innehållande, bland annat, förslag till följande lagar:

1) lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län;

2) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet;

3) lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 327) om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord å landet; samt

4) lag med särskilda bestämmelser om lagfart i vissa fall.

Föredraganden hemställer, att lagrådets yttrande över berörda lagförslag måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Birger Brandt.

¹ Statens off. utredningar 1931: 19.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 3 december 1931.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden CHRISTIANSSON,
EDELSTAM,
STENBECK,
regeringsrådet AFZELIUS.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 september 1931, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län;

2) lag om ändrad lydelse av 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet;

3) lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 327) om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord å landet; samt

4) lag med särskilda bestämmelser om lagfart i vissa fall.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Karl-Gustaf Hjärne.

Lagrådet yttrade:

Förslagen i allmänhet.

Att åstadkomma ordnade jordförhållanden i Dalarna har under en tidrymd av mer än ett sekel utgjort föremål för de lagstiftande och förvaltande myndigheternas särskilda strävanden, oavsett vad samtidigt åtgjorts beträffande landet i dess helhet. Då det åsyftade målet dock allt hitintills icke nåtts, kan orsaken härtill icke sägas ligga däri, att de sålunda vidtagna åtgärderna varit i och för sig otjänliga eller mindre väl utförda. Att resultatet ej motsvarat förväntningarna torde snarare hava berott därpå, att målet från början satts utan tillräckligt beaktande av vad med hänsyn till inbyggarnas nedärvda betraktelsesätt och sedvänjor kunde vara genomförbart. Därför har ock den enskilda handeln och vandeln med jord väsentligen fortgått såsom förut.

Då nu ett förnyat försök från de lagstiftande myndigheternas sida gjorts att genom en särskild utredningsnämnd, Dalautredningen, söka vinna klarhet om de vägar, på vilka ordning i jordförhållandena kunde stå att vinna, har

detta främst föranletts av insikten därom, att utvecklingen ej längre kan utan våda fortgå. Såsom tydligt framgår av Dalautredningens nu framlagda betänkande, har dess strävan varit att med beaktande av föreliggande fastighetsförhållanden samt befolkningens särskilda behov och åskådningar söka åstadkomma en ordning, som kan förväntas bli i praktiken tillämpad och vars resultat jämväl framdeles blir bestående.

Det är å två särskilda önskemål utredningen härvid måst inriktas, nämligen dels hävande av den nuvarande oerhörda ägosplittringen genom sammandragning av ägorna å marken för en var delägare, dels ock en ny anordning för fastigheternas redovisning, även möjliggörande lagfarts vinnande å desamma. Att dessa båda syften kunna förverkligas allenast i samband med varandra, synes till fullo ådagalagt genom den verkställda utredningen.

Vid granskningen av förevarande lagförslag har det från början för lagrådet stått klart, att de egenartade förhållanden, som här föreligga, samt förslagets ovanberörda karaktär och syfte måste påkalla vissa eftergifter i fråga om kraven på samstämmighet och konsekvens inom lagstiftningen. I vad mån dylika eftergifter erfordras, är av naturliga skäl icke för lagrådet möjligt att till fullo självständigt bedöma. Lagrådet har härvid haft att lita till de av Dalautredningen vunna, på fleråriga ingående undersökningar grundade erfarenheterna, ej minst på utfallet av de s. k. provskiften som därunder inom olika orter pågått enligt särskilda provisoriska stadganden, vilka till stor del upptagits i de föreliggande lagförslagen. I det såvitt nu kan bedömas gynnsamma resultatet av dessa provskiften ser lagrådet det bästa stödet för de förhoppningar, som må kunna knytas vid en definitiv lagstiftning sådan som den föreslagna.

De byaskiften, som med förslagen åsyftas, och därmed förbundna utredningar rörande äganderättsförhållandena inom de särskilda byarna komma otvivelaktigt att draga så stora kostnader, att dessa, om delägarna skulle själva vidkännas dem i eljest stadgad omfattning, säkerligen skulle verka tillbakahållande å skiftesverksamheten i sådan grad, att lagens verkningar måste befaras bli illusoriska. Det allmänna lärar därför ej kunna undgå att härvid träda emellan och påtaga sig en väsentlig del av de med dessa skiften förenade kostnaderna. Detta har ock Dalautredningen för sin del uttryckligen framhållit, ehuru den ej funnit sig i förevarande sammanhang böra framkomma med utarbetat förslag härutinnan.

Om sålunda tillfälle beredes inbyggarna uti ifrågavarande trakter att erhålla en nödvändig nyordning av fastighetsförhållandena, såväl å marken som i lagfartshänseende, blir det en billig fordran, att vunna resultat hållas vid makt och icke genom åtgöranden vid sidan av lagen ånyo förryckas och delvis omintetgöras. Det må ock vara att förvänta, att insikten om det nuvarande tillståndets ohållbarhet vunnit sådant insteg hos befolkningen, att fasthållandet vid gamla sedvanor icke skall äventyra vad genom lagstiftningen vinnes.

Med hänsyn till vad nu anförts finner sig lagrådet böra för sin del tillstyrka, att en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de remitterade förslagen måtte komma till stånd för ifrågavarande delar av Dalarna.

Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

4 §.

Sedan förrättningsmännen med hänsyn tagen till de i 1 § första stycket angivna omständigheter för sin del träffat avgörande om skifteslagets omfång, äger delägare framställa yrkande om uteslutande från delningen av visst till heminägor ej hänförligt område. På förrättningsmännen ankommer därefter att pröva, huruvida och i vad mån sådant uteslutande är förenligt med de i 1 § sista stycket därför stadgade förutsättningarna, eller att det kan ske utan någon delägars förfång och utan att lämpligt och redigt skifte därigenom hindras. De hava därvid att tillse, såväl att den tillämnade delningen icke lider genom uteslutningen som ock att avskilda områden äro av beskaffenhet att sedermera kunna för sig undergå delning. Dessa områden skola nämligen avskiljas såsom särskilda skifteslag — ett eller flera enligt förrättningsmännens beprövande — ehuru naturligtvis med möjlighet öppen att vid uppkommande fråga om skifte å dylikt skifteslag därå tillämpa bestämmelserna i 1 § första stycket. Vid prövning av yrkandena kunna förrättningsmännen exempelvis finna, att hinder möter mot avskiljande av visst område, enär detta ej ensamt för sig kan med fördel undergå delning, men att därest ett annat område, vars uteslutande från delningen jämväl påyrkats, avskiljes till ett skifteslag gemensamt med det förra, hinder i angivna avseende ej längre förefinnes. Det tillkommer tydligen förrättningsmännen att med hänsynstagande även till sådana förhållanden avgöra, vilka yrkanden äro av beskaffenhet att kunna göras till föremål för omröstning bland delägarna och huru dessa yrkanden böra sammanställas. Hava sålunda yrkanden framställt om avskiljande av två områden till särskilda skifteslag men förrättningsmännen finna dessa områden med hänsyn till bestämmelserna i 1 § sista stycket kunna avskiljas allenast till ett gemensamt skifteslag, skall endast fråga om avskiljande av områdena till ett skifteslag ställas under omröstning. Annat torde ej åsyftas med uttrycket i förevarande paragraf, att omröstningen skall avse varje område eller grupp av områden, som förrättningsmännen finna lämpligen kunna avskiljas till särskilt skifteslag. Då emellertid detta uttryck måhända kan föranleda den missuppfattningen av stadgandets innebörd, att förrättningsmännen vid sin prövning äga taga hänsyn till andra omständigheter än huruvida förfranskiljande av visst område möter hinder, varom sägs i 1 § sista stycket, hemställer lagrådet om sådan jämkning av stadgandets avfattning, att ordet »lämpligen» därur uteslutes.

9 §.

Då det i förevarande paragraf första stycket heter, att om delägars rätta andelstal inom visst hemman eller del därav ej kunna med säkerhet utrönas, frågan dem emellan må avgöras genom förening, utsäger detta stadgande icke, mellan vilka förening skall träffas för att bliva gällande. Det lär visserligen ligga i sakens natur, att samtliga delägare, vilkas rätt beröres av frågan, måste biträda föreningen, men ett tydliggörande härav i lagtexten synes dock önskvärt.

Såväl i det fall att förening, varom ovan nämnts, ej kommer till stånd som eljest, då tveksamhet är för handen beträffande äganderättsfråga inom byn, är det uppenbarligen avsett, att lantmätaren skall fatta ståndpunkt i frågan. Redogörelsen över äganderättsutredningen skall ju vara utgångspunkt för eventuell klandertalan och, i den mån sådan ej anställs, erhålla betydelsefulla rättsverkningar. Det är därför oundgängligt, att redogörelsen upptager en fullständig fördelning mellan angivna personer av all jordägarätt inom byn; att lämna därhän, huruvida den ene eller andre äger bättre rätt i något avseende, måste vara uteslutet. Vad sålunda är åsyftat synes böra klart uttalas. Detta torde kunna ske genom infogande i paragrafens andra stycke av ett stadgande därom, att redogörelsen skall innefatta besked rörande vad som tillkommer en var delägare inom byn.

Enligt paragrafens sista stycke skall äganderättstvist, som yppas »vid förrettningen», underställas ägodelningsrättens prövning. De citerade orden torde lämpligen böra utbytas mot »under skiftet». Härigenom skulle angivas, att häradsrätten måste avvisa varje dylik tvist, som dit instämts efter det skiftet påbörjats men innan det avslutats. Delägare, som vill tvista med annan i någon icke redan underställd äganderättsfråga, bör under nämnda tid vara hänvisad att vända sig till lantmätaren med begäran om underställning eller att, om sådan ej sker, gå till ägodelningsrätten för att få frågan där upptagen.

10 §.

Vid de provskiften, som förrättas på grund av lagen den 30 april 1925 (nr 102), gäller, enligt 28 § i förordningen den 18 juni 1926 (nr 362), att sammanläggning av en delägare tillhöriga fastigheter ej får ske mot hans bestridande, om han visar skäl härför. Dalautredningen har i sitt betänkande (s. 165), meddelat, att vid de provskiften, där sammanläggningsfrågan hittills hunnit bliva behandlad, sammanläggning kunnat verkställas i sådan omfattning, att delägarna i ett övervägande antal fall utgå ur skiftena med en enda fastighet och i det fåtal fall, då inteckningsförhållandena eller andra omständigheter lagt hinder i vägen för en sådan sammanföring, vanligen med endast två fastigheter. Det torde kunna antagas, att till det sålunda vunna gynnsamma resultatet i ej oväsentlig mån bidragit den nämnda bestämmelsen, att ett bestridande icke utan vidare hindrar sammanläggning.

Enligt förevarande paragraf skall emellertid vid framtida laga skiften redan ett enkelt bestridande medföra, att sammanläggning ej må äga rum. Till stöd härför har i betänkandet (s. 186) åberopats, icke någon vid provskiftena vunnit erfarenhet därom, att den för dessa gällande bestämmelsen — vilken, såsom samtidigt framhållits, ej innebär, att de av delägaren andragna skälen mot sammanläggning skola strängt nagelfaras — visat sig vara mindre lycklig eller väckt berättigat missnöje, utan i huvudsak allenast det förhållandet, att berörda skäl mången gång kunna vara av beskaffenhet att ej lämpligen böra dryftas vid lantmäterisammanträde. Vad sålunda anförts synes lagrådet knappast innefatta tillräcklig anledning att frångå provskiftesbestämmelsen. Med rätta har i betänkandet (s. 164) med styrka hävdats den utomordentliga bety-

delsen därav, att sammanläggning kommer till stånd i största möjliga utsträckning. Skulle ett bestridande utan något så när giltiga skäl äga vitsord, kunde följden härav blott alltför lätt bliva den, att sammanläggning ej finge verkställas i ett större antal fall, där eljest intet hindrade sådan. Väl torde stadgandet i 16 § understundom medföra, att delägare funne sig föranlåten att avstå från ett obefogat bestridande, men detta synes dock icke innebära erforderlig trygghet i förevarande avseende.

På nu anförda skäl hemställer lagrådet om sådan ändring av förevarande paragraf, att sammanläggning i där angivna fall skall ske, såframt ej laga hinder därför möter eller ock åtgärden av fastighetsägaren bestrides samt skäl härtill finnes vara för handen. Godtages denna hemställan, läser 12 § första stycket andra punkten böra sålunda jämkas, att i förrättningsmännens yttrande skall för varje särskilt fall angivas, huruvida sammanläggning anses böra äga rum eller ej och skälen härför.

För att sammanläggning av fastigheter skall kunna äga rum fordras såväl enligt de här föreslagna bestämmelserna som enligt lagen om sammanläggning av fastigheter å landet, att fastigheterna äro i en ägares hand. Huru denna föreskrift skall tolkas i fråga om makars egendom, läser i rättstillämpningen hava varit föremål för olika meningar. Vad angår de fall, då äldre giftermålsbalken gäller beträffande makars förmögenhetsförhållanden, synes någon bestämd slutsats för frågans bedömande icke kunna dragas därav, att enligt skiftesstadgan en enda ägolott ansetts böra vid skifte utläggas för makar utan hänsyn till de olika andelarnas natur. Sålunda har vid klyvning av hemman, däri makar ägde var sitt skattetal såsom enskild egendom, för dem utlagts en enda ägolott.¹ Att ej ens i sådant fall delning mellan makarna ansetts böra äga rum, synes förklarligt med hänsyn därtill, att enligt äldre giftermålsbalken i regel rättshandlingar ej kunna slutas eller talan föras mellan makar under bestående äktenskap. Ehuru en enda ägolott utlägges, består emellertid vardera makens hemmansdel fortfarande såsom honom enskilt tillhörig egendom och kan särskilt intecknas, om lagfart å densamma föreligger. Vid besvarande av frågan, i vilken utsträckning sammanläggning kan ske av fastigheter, tillhöriga makar å vilkas förmögenhetsförhållanden äldre giftermålsbalken är tillämplig, måste beaktas, att mellan dem egendomsgemenskap är rådande med undantag för fast egendom, som före äktenskapet förvärvats eller därunder ärvts, samt för egendom, som genom äktenskapsförord eller vid gåva eller genom testamente förbehållits ena maken enskilt. Då föreskriften, att fastigheterna skola vara i en ägares hand, uppenbarligen betyder allenast att fastigheterna skola tillhöra samma ägare, möter naturligen ej hinder mot sammanläggning av fastigheter, som ingå i den äktenskapliga egendomsgemenskapen. Däremot måste av nämnda föreskrift följa, att sammanläggning ej kan ske av fastighet, som tillhör makarna samfällt, med ena makens enskilda fastighet, lika litet som sammanläggning kan ske av vardera maken enskilt tillhöriga fastigheter.

¹ Jfr N. J. A. 1916 s. 200 och där anförda äldre rättsfall.

Fastighet, som tillhör makarna samfällt, och make enskilt tillhörig fastighet äro ej i samma ägares hand.

Då nya giftermålsbalken är tillämplig i fråga om makars förmögenhetsförhållanden, är vardera maken ensam ägare till den egendom han vid äktenskapets ingående har eller sedermera förvärvar. Sammanläggning av ena maken tillhörig fastighet med fastighet, som tillhör den andra, är därför utesluten, vare sig de olika fastigheterna äro giftorättsgods eller enskild egendom. Vad åter angår ena maken tillhörig egendom, är det uppenbart, att sammanläggning kan ske av fastigheter, som tillhöra honom enskilt, liksom av fastigheter, som tillhöra honom såsom hans giftorättsgods. Däremot synes med hänsyn till bestämmelserna i 5 § sammanläggningslagen det ej vara tillåtet att sammanlägga fastighet, som är ena makens giftorättsgods, med fastighet, som tillhör samma make enskilt. Ehuru han är ensam ägare jämväl av förstnämnda fastighet, kan han dock på grund av andra makens giftorättsanspråk ej anses innehava den med samma rätt som den enskilda egendomen. Andra maken har under äktenskapet visserligen ej en delrätt i hans giftorättsgods, men giftorätten är dock en för andra maken från äktenskapets ingående uppkommen rättighet i hans gods, medförande begränsning i förfoganderätten över godset under äktenskapet och anspråk på del i godset vid äktenskapets upplösning.

Skulle vid sammanläggning av två samma make såsom giftorättsgods tillhöriga fastigheter den ena vara besvärad av in-teckning för gäld, medför sammanläggningen, att in-teckningen kommer att belasta jämväl den andra fastigheten. Det kan därför ifrågasättas, huruvida icke i sådant fall enligt stadgandena i 6 kap. 4 § nya giftermålsbalken den andra makens samtycke till sammanläggningen erfordras. Emellertid kunna dessa stadganden särskilt med hänsyn till innehållet i nämnda paragraf andra stycket icke direkt äga tillämpning. Då vidare — om det vid sammanläggningslagens tillkomst varit avsett, att krav på andra makens samtycke i förevarande fall skulle uppställas, ett krav som med hänsyn till 5 § 6 mom. lagen om införande av nya giftermålsbalken skulle hava gällt jämväl i avseende å samfälld egendom i äldre äktenskap — ett dylikt krav bort föranleda upptagande av närmare bestämmelser därom i sammanläggningslagen, synes en analog tillämpning av bestämmelserna i 6 kap. 4 § nya giftermålsbalken icke böra äga rum i avseende å förevarande i senare lagstiftning grundade rättsärenden. Huvudprincipen, att vardera maken äger fri förvaltningsrätt över sitt giftorättsgods, bör upprätthållas, i den mån ej genom lagstiftningen undantag därifrån verkligen kan anses vara gjort.

Om hindret mot sammanläggning av enskild fastighet och fastighet med natur av giftorättsgods eller samfälld egendom borttoges, skulle en blivande bodelning kunna medföra behov av återställande av gränsen mellan de olika egendomsslagen. Emellertid måste det medgivas, att ett sådant behov vid äktenskapets normala upplösning genom dödsfall ofta ej skulle komma att föreligga. Å andra sidan medför det nu befintliga hindret mot sammanläggning av olika egendomsslag den olägenheten, att i äldre äktenskap arvejord ej kan

sammanläggas med jord, som köpts från medarvingar. En utredning, om denna olägenhet är av sådan betydelse, att särskilda bestämmelser böra givas, är måhända påkallad. Enligt lagrådets mening synas större betänkligheter möta mot att i fall, då nya giftermålsbalken är tillämplig å makars förmögenhetsförhållanden, tillåta sammanläggning av ena makens fastighet med den andras. Dessa spörsmål beröra emellertid främst den allmänna sammanläggningslagen och kunna ej i detta sammanhang upptagas till särskild behandling.

I samband härmed torde böra erinras, att om en var av två makar, å vilkas förmögenhetsförhållanden nya giftermålsbalken äger tillämpning, har andel i samma registerfastighet, makarna äro jämlikt 13 kap. 11 och 13 §§ jorddelningslagen berättigade att få gemensam ägolott utlagd, om de äro ense därom. I fall, då äldre giftermålsbalken är tillämplig å makars förmögenhetsförhållanden, föranleda nämnda lagrum ej till annan ståndpunkt i förevarande hänseende än den, som enligt vad ovan berörts intagits vid tillämpningen av skiftesstadgan.

Utan särskild lagbestämmelse torde, där makar var för sig erhålla en eller flera registerfastigheter, vederbörande skiftesförrättare såvitt möjligt lägga makarnas ägolotter intill varandra, om grundad anledning finnes att antaga, att lotterna komma att ligga i sambruk.

Vad angår förhållandena i förevarande delar av Kopparbergs län, synes vidare, när det finnes anledning antaga att make tillhörig jord skall komma att ligga i sambruk med jord, som tillhör andra maken, detta böra beaktas vid bedömandet av de frågor, som behandlas i 16, 23 och 25 §§. Lagrådet får därför hemställa, att i de under nämnda paragrafer föreslagna stadganden vidtages den ändring, att vid bedömandet av fråga, huruvida enligt 16 eller 23 § skifte eller enligt 25 § avstyckning må ske, hänsyn skall tagas till möjligheten av sambruk ej endast med fastighetsägarens egen utan ock med hans makes jord.

12 §.

Här erinras om vad lagrådet vid 10 § yttrat rörande jämkning i förevarande paragraf första stycket andra punkten.

13 §.

Då den i slutet av förevarande paragraf införda relativsatsen synes kunna föranleda en för vissa fall olämplig begränsning av ägodelningsrättens yttrande beträffande de till dess prövning hänskjutna sammanläggningsfrågorna, hemställer lagrådet, att berörda sats måtte utgå.

Därest under skifte skett sammanläggning av fastigheter men skiftet sedermera av någon anledning ej bringas till fullbordan, lärers även sammanläggningen böra förfalla; denna är ju — med eftergivande av det i sammanläggningslagen uppställda kravet på lagfart å fastigheterna — grundad å äganderättsutredningen, som under den antagna förutsättningen kommer att sakna varje laga verkan. Att ett skifte, som fortskridit så långt som här förutsatts, icke slutföres, måste visserligen i betraktande därav, att den väsentligaste delen av skifteskostnaderna då redan är nedlagd, antagas bli va mycket sällsynt,

Otänkbart är det dock ingalunda, och för sådant fall finner lagrådet en bestämmelse motsvarande den i 5 § sista stycket intagna vara erforderlig. I saknad av ett dylikt stadgande torde det kunna sättas i fråga, huruvida ej de vid skiftet verkställda sammanläggningarna fortfarande äga giltighet. Om en sådan uppfattning bleve gällande, skulle den uppenbarligen kunna leda ej blott till en betänklig oreda i skifteslagets fastighetsförhållanden utan även till avsevärt förfång för fastighetsägarna. Den föreslagna bestämmelsen torde kunna få sin plats såsom ett andra stycke i förevarande paragraf.

15 §.

Stadgandet i denna paragraf avser att meddela bestämmelser allenast beträffande sämjedelning, som kommit till stånd efter 1928 års ingång, eller således för fall, då enligt jorddelningslagen vid delningsgrundens bestämmande hänsyn icke får tagas till sämjedelning. Såsom villkor för sämjedelningens beaktande uppställs i paragrafen, att hinder mot ägornas avskiljande icke möter i vad om avstyckning är stadgat, varvid man enligt motiveringen har att tillämpa jorddelningslagens regler om avstyckning med de avvikelser därifrån, som upptagits i förslaget. Är åter sämjedelningen äldre, gäller stadgandet i 9 kap. 3 § jorddelningslagen, enligt vilket för sämjedelningens godkännande kräves, att vid tiden för dess tillkomst hinder icke enligt för orten gällande särskilda bestämmelser förelåg för ägornas avskiljande genom ägostyckning eller jordavsöndring. Dylika särskilda bestämmelser hava funnits meddelade för nu ifrågavarande delar av Kopparbergs län, såsom i 20 § 1 mom. lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring enligt dess lydelse genom lagen den 31 augusti 1907 samt i lagen den 25 april 1924 om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län.

16 §.

Vid 10 § har lagrådet hemställt om sådan ändring däri, att sammanläggning av en delägares fastigheter skall äga rum oberoende av ett bestridande, för vilket skäl ej finnes vara för handen. Vinner denna hemställan bifall, följer därav, att allenast sådan delägare, som haft godtagbart skäl att bestrida sammanläggning, kommer att bliva i avsaknad av den förmån, som innefattas i den uti förevarande paragraf införda undantagsbestämmelsen. Det synes näppligen överensstämma med rättvisans krav att beröva delägare, som nyss nämnts, förmånen i fråga. I allt fall är det ej utan vikt, att arrondering av bruksningsdelarna kommer till stånd i så stor utsträckning som möjligt. Lagrådet tillstyrker därför, att om 10 § undergår ändring i ovan angivna riktning, ur förevarande paragraf uteslutes vad däri yttras om sammanläggning.

Tillika erinras om lagrådets hemställan vid 10 § rörande viss ändring i förevarande paragraf.

21 §.

Enligt första punkten i förevarande paragraf skall vid skifte (klyvning) av ägor inom område, som ligger i storskifte, bestämmande av gräns mot andra

ägor icke ske, där det ej påfordras av delägare eller rågranne. I anledning härav må erinras om det förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser, varöfver lagrådet den 23 september 1931 avgivit utlåtande. Den föreslagna ägo gränslagen stadgar i 2 §, att under en tid av tio år från lagens ikraftträdande — avsett att äga rum den 1 januari 1933 — bestämmande vid skifte av ägo gräns, tillkommen vid lantmäteriförrättning vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före nämnda tidpunkt, icke skall ske, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller finnes nödigt med hänsyn till osäkerhet om den sträckning, vari gränsen i laga ordning blivit utmärkt å marken. Således skola enligt ägo gränslagen förrättningsmännen i sist angivna fall hava både rätt och skyldighet att verkställa gränsbestämning oberoende av partsyrkande, och nämnda lag innefattar följaktligen ett mindre långt gående eftergivande av eljest gällande föreskrifter om gränsbestämning än den nu förevarande dalalagen. Ägo gränslagen blir emellertid enligt sin föreslagna lydelse tillämplig även å gränser inom skifteslag i de delar av Kopparbergs län, som avses i dalalagen, och det kan därför ur lagteknisk synpunkt ifrågasättas att från tillämplighetsområdet för 2 § ägo gränslagen undantaga skiften, som avses i förevarande paragraf. Även om — vid det förhållandet, att dalalagen redan på grund av sin lokalt begränsade räckvidd kan anses skola inom sitt område gälla framför ägo gränslagen — något undantagande, som nyss nämnts, icke skulle vara på den anförda grunden oundgängligt, torde saken ställa sig annorlunda i betraktande därav, att ägo gränslagen, som på sätt ovan framgår är avsedd att träda i kraft först ett halvt år efter den föreslagna dagen för dalalagens ikraftträdande den 1 juli 1932, enligt ordalydelsen av sin ingress medför ändring av vad i lag eller särskild författning finnes mot ägo gränslagen stridande. Lagrådet anser sig fördenskull böra hemställa, att till ägo gränslagen göres ett tillägg av ovan antydd innebörd. Tillägget synes kunna infogas i 2 § såsom ett nytt stycke i denna.

I detta sammanhang må framhållas, att ägo gränslagen lärer äga tillämplighet jämväl beträffande de ägo gränser, som vid de statsunderstödda storskiftena inom Kopparbergs län uppdragits mellan de därvid bildade skifteslagen. Vid utgången av den i 1 § ägo gränslagen omförmälda preklusionstiden av tio år från lagens ikraftträdande bliva alltså jämlikt samma paragraf berörda gränser, där ej tvist yppats, fastlåsta vid de sträckningar, vari gränserna blivit utmärkta å marken, och därest under preklusionstiden skifte enligt dalalagen övergår något av skifteslagen, är 2 § ägo gränslagen tillämplig beträffande skifteslagets gränser. Vid dylikt skifte torde förrättningsmännen i allmänhet komma att, åtminstone såvitt angår mera viktiga gränser, finna gränsbestämning böra äga rum även i det fall, att något yrkande därom ej framställts.

Andra punkten i förevarande paragraf synes lämpligen böra utgå. Det har icke ansetts nödigt att i jorddelningslagen eller annorstädes införa någon motsvarande bestämmelse i fråga om fastställelse av skifte, vid vilket huvudregeln i 2 § ägo gränslagen kommit till användning, och skäl torde ej förefinnas att i nu avsett fall intaga en därifrån avvikande ståndpunkt. Stadgandena i 1 kap. 19 § jorddelningslagen och 2 § andra stycket i kungörelsen den 25 no-

vember 1927 (nr 418) äro emellertid tillämpliga även å förrättning, varom förmåles i förevarande paragraf.

23 §.

Det lärur bliva ett blott mera sällan förekommande fall, att vid skifte, som i förevarande paragraf avses, delägares andel i en fastighet finnes hava kunnat — enligt sammanläggningslagen — sammanläggas med annan honom tillhörig fastighet. För övrigt bör här liksom i fråga om 16 § arronderingssynpunkten tillerkännas en viss vikt. Påpekas må dessutom, att det ifrågavarande villkoret för andels utbrytande ej upptagits i lagen den 3 maj 1929 (nr 73). På grund härav hemställer lagrådet, att ur förevarande paragraf utgår vad däri sägs om sammanläggning.

Vidare åberopar lagrådet sitt yttrande vid 10 § beträffande behovet av viss ändring i förevarande paragraf.

25 §.

Vad angår behövligheten av viss ändring i förevarande paragraf hänvisar lagrådet till sitt uttalande vid 10 §.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet.

Ehuruval den ändring, som enligt förslaget vidtages i förevarande paragraf i jorddelningslagen, icke för sin tillämpning är beroende av att övriga av Dalautredningen föreslagna stadganden trätt i kraft, lærer dock sådan tillämpning icke ifrågakomma annat än i samband med laga skifte, som därefter äger rum. Vid sådant förhållande hemställer lagrådet, att för vinnande av likformighet även nu ifrågavarande lag må träda i kraft den 1 juli 1932.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 327) om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om delning av jord å landet.

Detta förslag lämnas utan anmärkning.

Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om lagfart i vissa fall.

I fråga om lagförslagets rubrik hemställer lagrådet, att i densamma måtte — såsom i rubriken till förslaget till lag med särskilda jorddelningsbestämmelser för Kopparbergs län — angivas lagens tillämplighetsområde.

1 §.

Enligt vad i den allmänna motiveringen till de framlagda lagförslagen närmare utvecklats föreligger inom de på bekostnad eller med understöd av staten

storskiftade delarna av Kopparbergs län förutom den betydande ägosplittringen jämväl en synnerligen allmän oreda i äganderättsförhållandena. Om för lagfart krav på lagligen beskaffad fångeshandling och styrkt åtkomst för fångesmannen upprätthålles, skulle äganderätts- och lagfartsförhållandenas ordnande i samband med laga skifte enligt den nya lagstiftningen icke kunna genomföras i anslutning till den genom skiftet skapade och i jordregistret upptagna nya fastighetsindelningen. I förevarande lagförslag har därför skiftet jämte den i 9 § av förslaget till lag med särskilda jorddelningsbestämmelser för Kopparbergs län omförmälda äganderättsutredningen erkänts såsom grundval för lagfart å de fastigheter, som höra till den by, vars heminägor ingå i skiftet, och som följaktligen omfattas av äganderättsutredningen. Förutsättning här för är dock, att lagfartsdomstolen utfärdar kungörelse därom att utredning rörande äganderättsförhållandena inom byn blivit vid skiftet verkställd. Med avseende å vad av Dalautredningen visats rörande de i dessa orter rådande missförhållanden beträffande jorddelning och lagfart, torde i regel lagfartsväsendets ordnande utan anlitan av skiftet jämte äganderättsutredningen såsom grundval för lagfart möta utomordentliga svårigheter. I allmänhet lär där för kungörelse, som i förevarande paragraf avses, böra av rätten utfärdas. Endast i undantagsfall, exempelvis då i byn finnes ett fåtal delägare och dessa i huvudsak innehava fullständiga och lagliga fånges- och åtkomsthandlingar, samt rätten därför finner, att lagfarter för dem kunna utan större svårigheter komma till stånd enligt de allmänna stadgandena om lagfart, bör kungörelse av rätten vägras. Med hänsyn härtill hemställer lagrådet, att den i förevarande paragraf föreslagna bestämmelsen erhåller det innehåll, att rätten skall utfärda kungörelse, där det ej med hänsyn till förhållandena inom byn finnes obehövt.

3 §.

Med anledning av äganderättsutredningen kan klander komma att instämmas jämväl sedan mer än ett år förflutit efter sista kungörandet. Då det vidare torde vara nödvändigt för rätten att — även efter det lagfartsförhållandena ordnats i överensstämmelse med den genom skiftet skapade och i jordregistret upptagna nya fastighetsindelningen — hava tillgång till de i redogörelsen för äganderättsutredningen upptagna fastighetsledningar och följaktligen ett särskilt exemplar av redogörelsen synes böra utskrivas att behållas av rätten, hemställer lagrådet, att den i förevarande paragraf tredje stycket upptagna tidsbegränsningen måtte utgå.

4 och 5 §§.

Såsom ovan omförmäls har i förevarande lagförslag skiftet jämte äganderättsutredningen erkänts såsom grundval för lagfart, såframt kungörelse utfärdas enligt 1 §. Sedan skiftet fastställts och ett år förflutit efter sista kungörandet, förlorar lagfart, som tidigare meddelats å fastighet inom den by, vars heminägor ingå i skiftet, såtillvida sin verkan, att den ej längre kan läggas till grund för beviljande av lagfart å efterföljande fång eller av inteckning, med

mindre den äldre lagfarten befunnits överensstämma med äganderättsutredningen och anteckning därom verkställt. Där lagfart icke föreligger, skall lagfart meddelas på grund av skiftet jämte äganderättsutredningen, såframt ej klander instämts eller eljest anledning förekommer att annan äger bättre rätt till fastigheten.

De närmare bestämmelserna om meddelande av ny lagfart och om anteckning rörande äldre lagfart äro givna i 4 och 5 §§. Dessa bestämmelsers innebörd torde vara följande.

Om den, som i enlighet med äganderättsutredningen vid skiftet redovisats såsom ägare till en fastighet, vilken skall upptagas i jordregistret, ej har lagfart å den eller de i densamma ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna, är han skyldig söka lagfart sist vid det ting, som infaller näst efter sex månader, sedan skiftet fastställts och ovanberörda kungörelsetid utgått. Lagfart skall för honom beviljas å den nya registerfastigheten, om icke klander instämts eller anledning eljest förekommer att annan äger bättre rätt till den eller de ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna.

Därest åter fastighetsägaren förut har lagfart å »fastigheten eller del därav», äger han enligt 5 § erhålla anteckning och bevis om förhållandet. Den föreslagna bestämmelsen torde innebära, att om han har lagfart å samtliga i den nya registerfastigheten ingående fastigheter eller fastighetsdelar och enligt äganderättsutredningen vid skiftet upptagits såsom ägare till desamma möjligen med vissa rättelser och jämkningar, anteckning skall verkställas därom, att han har lagfart å den nya registerfastigheten. Har han lagfart allenast å någon eller några av de i den nya registerfastigheten ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna, torde efter jämförelse med äganderättsutredningen anteckning böra meddelas, att han äger lagfart å den nya registerfastigheten, såvitt den belöper å de i densamma ingående fastigheter eller fastighetsdelar, å vilka äldre lagfart föreligger. I protokollet skola angivas de rättelser och jämkningar, som vid skiftet vidtagits beträffande de i den nya registerfastigheten ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna. Ansökningen om anteckning skall beviljas, om icke klander instämts eller eljest anledning förekommer, att annan äger bättre rätt till den eller de ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna. Intill dess anteckning skett, må äldre lagfart icke läggas till grund för beviljande av lagfart å efterföljande fång eller av inteckning. Först när fastigheten eller del därav övergått å annan person eller fråga om inteckning uppkommer, erfordras således ombesörjande av anteckning enligt 5 §.

Då äldre lagfart finnes å vissa i en nybildad registerfastighet ingående fastigheter eller fastighetsdelar men icke å andra, synes av bestämmelsen i 5 § följa, att lagfart enligt 4 § skall meddelas å den nya registerfastigheten, såvitt den belöper å de i densamma ingående fastigheter eller fastighetsdelar, å vilka äldre lagfart icke föreligger. I fråga om dessa skola naturligen i protokollet antecknas de rättelser och jämkningar, som gjorts vid skiftet.

Har före skiftets fastställande och kungörelsetidens utgång lagfart sökts men ej meddelats, torde det vara avsett, att ny lagfartsansökan skall göras på grund av skiftet med äganderättsutredningen.

Lagfart direkt hänförande sig till den genom skiftet skapade och i samband därmed i jordregistret upptagna fastighetsbildningen kommer således att meddelas allenast i det fall, då äldre lagfart icke föreligger å någon av de i den nya registerfastigheten ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna. Målet — lagfartsförhållandenas ordnande i anslutning till den nya fastighetsbildningen — kommer att i samband med skiftet vinnas endast i nämnda fall. Eljest kommer lagfartsförhållandenas ordnande i enlighet med den nya fastighetsbildningen att ske först i den mån anteckning rörande äldre lagfarter påkallas i samband med nya fång eller med inteckning. Särskilt i fråga om det synnerligen vanliga fall, att en nybildad fastighet består av såväl lagfarna som olagfarna fastigheter eller fastighetsdelar, skulle detta medföra avsevärda olägenheter. Dels skulle den uppdelning på flera ärenden, som i dylikt fall kunde uppstå, kunna komma att medföra en upprepad genomgång av äganderättsutredningen, såvitt den avser samma nya jordregisterfastighet, och sålunda orsaka ett besvärande dubbelarbete. Dels är resultatet — meddelande av lagfart eller anteckning om lagfart å den del av en nybildad fastighet, som belöper å vissa i densamma ingående fastigheter eller fastighetsdelar — oegentligt och kan verka vilseledande. Det synes vidare uppenbart, att större trygghet vinnes för fullt tillförlitlig handläggning av uppkommande frågor, om lagfartsförhållandenas ordnande i överensstämmelse med äganderättsutredningen verkställs i ett sammanhang under tiden närmast efter skiftet.

Lagfartsförhållandenas ordnande i samband med skiftet synes kunna ske på två vägar, antingen sålunda att i nära anslutning till förslaget skillnaden mellan ny lagfart och anteckning om äldre lagfart upprätthålles men föreskrift meddelas om skyldighet att inom viss tid efter skiftets fastställande och kungörelsetidens utgång söka anteckning eller om skyldighet för rätten att verkställa anteckning ex officio, eller ock sålunda att skyldigheten att söka lagfart inom samma tid utsträcker till att avse all fast egendom inom byn, vare sig äldre lagfart föreligger eller icke.

Skulle den förstnämnda vägen anlitas, torde föreskrift jämväl böra meddelas, att för det fall, då i en ny registerfastighet ingå såväl lagfarna som olagfarna fastigheter eller fastighetsdelar, en slutanteckning skall verkställas och bevis givas därom, att lagfart föreligger å hela den nya registerfastigheten, så att även för sådant fall i fastighetsbokföringen full formell anslutning vinnes till den nya fastighetsbildningen. Med bibehållandet av skillnaden mellan ny lagfart och anteckning om äldre skulle dock bland annat den olägenheten komma att kvarstå, att i rättstillämpningen en gräns måste dragas mellan dessa fall, vilket ej sällan kan möta svårigheter.

Om åter den sistnämnda vägen beträdes — vilket av lagrådet förordas — skulle en väsentlig förenkling vinnas främst därigenom, att i omförmälda vanliga fall, då i en nybildad fastighet ingå såväl lagfarna som olagfarna fastigheter eller fastighetsdelar, lagfartsfrågan skulle bli för enhetlig behandling i ett enda ärende. Alltför stora betänkligheter synas ej möta mot denna väg. Enligt förslaget skall ju skiftet med den därtill hörande äganderättsutredningen godkännas såsom grundval för ny lagfart och tillika hava

vitsord emot äldre lagfart, i den mån denna icke överensstämmer med äganderättsutredningen, vare sig lagfarten meddelats för den däri angivna ägaren eller för annan person. Förslaget intager således — för visso med rätta — den ståndpunkten, att en tidigare för annan person meddelad lagfart skall vika för lagfartsförhållandenas materiella och formella anpassning efter det på äganderättsutredningen grundade skiftesresultatet, trots de konsekvenser i fråga om redan beviljade inteckningar som därav kunna uppstå. I jämförelse härmed synes det vara ett ringa steg, att samtidigt som man, på sätt sker i förslaget, jämväl berövar den för ägaren tidigare beviljade lagfarten dess väsentliga rättsverkningar, man i enkelhetens intresse icke låter densamma — lika litet som en tidigare för annan person meddelad lagfart — hindra ny lagfart på grund av skiftet jämte äganderättsutredningen å den genom skiftet skapade och i jordregistret upptagna nya fastigheten. Om detta steg tages, bör den nya lagfarten, såvitt den avser de delar av den nya registerfastigheten å vilka lagfart förut meddelats, ej hava annan verkan än skiftets fastställande och kungörelsetidens utgång medföra enligt förslaget, nämligen hinder mot lagfart och inteckning på grundval av den äldre lagfarten. Sålunda skall exempelvis i fråga om tjuguarig hävd hänsyn tagas till de äldre lagfarterna. I lagfartsprotokollet bör naturligtvis anteckningen rörande de i den nya fastigheten ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna innehålla upplysning, huruvida lagfart å dem tidigare meddelats. Vidare bör i lagfartsboken från det rum, där lagfarten å den nybildade fastigheten antecknas, hänvisning ske till de rum, där de äldre lagfarterna finnas upptagna, på samma sätt som då anteckning om äldre lagfart skulle göras enligt 5 § i förslaget. Någon fara för att upplysning ej komme att vinnas om befintliga gravationer skulle således ej uppstå.

Med en sådan ordning skulle lagfart i vissa fall komma att beviljas fastighetsägare, som redan har lagfart å all i den nya fastigheten ingående jord. Detta synes icke vara ägnat att väcka större betänkligheter. Även sådan fastighetsägare torde i regel finna det helt naturligt, att han efter skiftet erhåller ett lagfartsbevis, som ansluter sig till den genom skiftet uppkomna fastighetsindelningen. Vad angår kostnaderna för fastighetsägarna lärare, även om någon gång kostnaderna för ny lagfart skulle komma att överstiga utgifterna för den föreslagna anteckningen om äldre lagfart, i allt fall skillnaden bliva obetydlig. Och i flertalet fall torde — enär var fastighetsägare i allmänhet har flera fång till den nya fastigheten — kostnaderna för ny lagfart bliva mindre. Vare sig den ena eller andra vägen väljes, bör detta ej inverka på frågan om lagfartsstämpeln beräkande, i vilket ämne särskilda bestämmelser avsetts skola utfärdas.

Beträffande den omfattning, i vilken lagfart skall kunna meddelas på grund av skiftet jämte äganderättsutredningen, synes någon erinran ej vara att framställa mot förslaget. All till den by, vars heminägor ingå i skiftet, hörande jord avses med äganderättsutredningen och bör kunna bliva föremål för lagfart, i den mån hinder ej möter på grund därav att erforderlig utbrytning ej skett. Därest inom områden, som uteslutits från delningen, förekomma av vissa bestämda ägor bestående fastigheter, vilka ej blivit skilda från sina stamfastig-

heter på sådant sätt, att de enligt gällande regler kunnat upptagas såsom särskilda registerfastigheter, kan lagfart å dem beviljas, först när sådan åtgärd — exempelvis avstyckning — vidtagits, att de kunna införas i registret.

Bestämmelse torde därför först och främst böra upptagas om skyldighet för en var, som vid skiftet redovisats såsom ägare av fast egendom inom byn, att söka lagfart på grund av skiftet med den därtill hörande äganderättsutredningen. Då såsom grundval för lagfart angives skiftet med äganderättsutredningen, avses äganderättsutredningen såsom den slutligen föreligger, sedan prövning skett av de tvister, som enligt 9 § sista stycket i förslaget till lag med särskilda jorddelningsbestämmelser för Kopparbergs län underställts ägodelningsrätten, likasom av sådana tvister, som före skiftets påbörjande anhängiggjorts vid häradsrätten. Förrän slutlig prövning av dessa tvister föreligger, kan skiftet ej avslutas.

Vidare erfordras bestämmelser rörande vilandeförklaring av lagfartsansökan, dels ifall ansökningen avser annan fast egendom än sådan, som skall i jordregistret upptagas såsom särskild fastighet eller som utgör kvotdel av dylik fastighet, och dels ifall anteckning skett, att klander instämts, eller eljest anledning förekommer att annan äger bättre rätt till den fasta egendom ansökningen avser.

Skulle instämd klandertalan avse allenast någon eller några i en ny registerfastighet ingående fastigheter eller fastighetsdelar, kan, innan detta hinder mot lagfart å den nya registerfastigheten undanröjts, ansökningen icke till någon del bifallas, med mindre vad som är oklandrat utgör kvotdel av registerfastigheten. I sådant fall skall ansökningen beviljas, såvitt angår nämnda kvotdel, och i övrigt förklaras vilande. Om klandertalan bifalles och det frånvunna ej utgör kvotdel av registerfastigheten, kan lagfart å återstoden ej beviljas, förrän fastställelse meddelats å förrättning, varigenom det frånvunna blivit från registerfastigheten utbrutet.

Slutligen torde böra märkas, att därest i en vid skiftet bildad fastighet på grund av sammanläggning ingår fastighet tillhörande annan by, den senare fastigheten ej är inbegripen i äganderättsutredningen. Vid sådant förhållande torde erfordras en särskild bestämmelse därom, att nämnda omständighet ej innefattar hinder för lagfart å den nybildade fastigheten. Erinras må, att sammanläggning i det nu angivna fallet förutsätter, att ägaren av den nybildade fastigheten redan förut ägde lagfart å den till annan by hörande fastigheten.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
11 december 1931.*

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Gärde, lagrådets den 3 december 1931 afgivna utlåtande över det till lagrådet den 11 september samma år remitterade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län med flera lagförslag och anför:

»Redan tidigt stod det klart, att den före jorddelningslagen gällande skiftesstadgans bestämmelser icke voro i allo lämpade för Dalarnas egenartade jordförhållanden. Åtskilliga förslag till särskilda åtgärder framkommo ock, dock utan att föranleda någon åtgärd. Under förarbetena till den nu gällande jorddelningslagstiftningen visade sig, att icke heller denna lämpligen kunde i alla delar givas ett för dalaförhållandena lämpat innehåll. Vid övervägande av vilka åtgärder borde vidtagas inriktades tankarna till en början å ett dessförinnan framkommet uppslag att verkställa ny skifteslagindelning inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av länet, och den 27 februari 1920 tillkallades tre sakkunniga, den s. k. kommissionen för Dalarnas indelning i skifteslag, att vid sammanträden med vederbörande rättsägare inom nämnda orter utreda möjligheten att därstädes verkställa skifteslagsindelning såsom förberedande åtgärd till genomförande av laga skiften. Kommissionen skulle utarbeta förslag till sådan indelning, i den mån kommun eller del därav förklarat sig icke hava något att erinra däremot. Sammanträden höllos under år 1920 inom 11 av de 31 socknar, som berördes av utredningen. I den mån saken bragtes till slutligt avgörande inom socknarna, motsatte man sig företagande av indelningsåtgärder utom i två socknar, beträffande vilka kommissionen emellertid efter undersökning fann, att skifteslagsindelning icke kunde där upprättas utan att även beröra socknar, som motsatt sig förslags uppgörande. Den huvudsakliga anledningen till motståndet torde hava varit den, att en indelning i skifteslag väntades föra med sig ett påtvingande av laga skiften mot delägarnas vilja. Kom-

Dalautredningens tillkomst och verksamhet.

missionens arbete i och för en sådan indelning kom till följd härav att ligga nere från och med juni 1921 och inställdes genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 november 1922.

Frågan om en särskild utredning angående jordförhållandena i Kopparbergs län återupptogs år 1923, då Kungl. Maj:t i den till riksdagen avlämnade propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1923/1924 föreslog riksdagen att bevilja anslag till bestridande av kostnaderna för en sådan utredning. Sedan riksdagen enligt skrivelse den 28 februari 1923, nr 40, bifallit denna framställning, förordnade Kungl. Maj:t den 27 juli 1923 dels dåvarande justitierådet Erik Anshelm Berglöf till ledare av ifrågavarande utredningsarbete, dels ock numera hovrättsrådet K.-G. Hjärne och överlantmätaren W. Nordenstedt att från och med den 11 augusti samma år tillsvidare biträda Berglöf vid utförandet av det honom meddelade uppdraget. I anslutning till ett av riksdagen i dess förenämnda skrivelse gjort uttalande att för utredningsarbetet även borde anlitas den praktiska sakkunskap, som ägde erfarenhet om och förtrogenhet med länets säregna jordförhållanden och som uppbures av den jordbrukande befolkningens förtroende, förordnade Kungl. Maj:t vidare den 29 september 1923 riksdagsmannen Gustaf Andersson i Rasjön, nämndemannen Johannes Beus i Mora, hemmansägaren Nils Kristiansson i Skälö och nämndemannen Åhlmans Olof Olsson i Holen att såsom sakkunniga deltaga i arbetet. De sålunda till uppdraget utsedda personerna hava antagit benämningen Dalautredningen. Efter det Berglöf den 8 februari 1930 avlidit, uppdrog Kungl. Maj:t den 28 mars samma år åt generaldirektören Torsten Nothin att vara ledare av utredningen. På framställning av Nothin föreskrev Kungl. Maj:t slutligen den 2 maj 1930, att de i utredningsarbetet såsom sakkunniga eller biträden deltagande personerna därefter skulle i egenskap av ledamöter deltaga i Dalautredningens överläggningar och i avgivande av de slutliga förslag, till vilka det åt densamma anförtrodda uppdraget kunde giva anledning.

De av Dalautredningen nu avgivna förslagen grunda sig på ingående undersökningar och hava föregåtts av överläggningar med ortsbefolkningen och myndigheter inom länet.

Under resor, som Dalautredningen under första tiden av sin verksamhet företog till skilda delar av länet för inhämtande av ortsbefolkningens synpunkter och önskemål, väcktes tanken att genom ett antal laga skiften (provskiften) få tillfälle att praktiskt pröva vissa grundläggande riktlinjer för det slutliga lagstiftningsarbetet samt att i övrigt vinna erfarenhet till vägledning för utredningen. I anledning av ett utav Dalautredningen framlagt förslag i ämnet föreslog Kungl. Maj:t genom proposition den 23 januari 1925, nr 21, riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län. Förslaget blev med allenast en mindre jämkning antaget av riksdagen, och lag i över-

ensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades den 30 april 1925 (nr 102). Sedan från delägarna i ett antal skifteslag inkommit ansökningar om företagande av laga skiften enligt ifrågavarande lag, igångsattes under år 1926 laga skiften inom tolv delvis genom sammanslagning av byar bildade skifteslag. Jämlikt i lagen lämnat bemyndigande har Kungl. Maj:t efter förslag av Dalautredningen vid olika tillfällen meddelat särskilda föreskrifter rörande sättet för provskiftenas verkställande. I mån dylika föreskrifter ej lämnats, har skiftesstadgan tillämpats.¹

Jämsides med utförandet av de förberedande arbetena i och för uppdragets slutliga fullföljande har Dalautredningen avgivit vissa partiella förslag, vilka lett till utfärdandet av följande lagar, nämligen:

1) den 29 februari 1924 (nr 26) om ändrad lydelse av 3, 5, 6, 7, 9, 10, 14 och 17 §§ i lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter;

2) den 25 april 1924 (nr 82) om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län;

3) den 9 mars 1928 (nr 31) med särskilda bestämmelser angående avstyckning inom vissa delar av Kopparbergs län; och

4) den 3 maj 1929 (nr 73) med särskild bestämmelse angående rätt att erhålla laga skifte inom vissa delar av Kopparbergs län.

De av Dalautredningen nu avgivna förslagen bygga i väsentliga delar på den erfarenhet, som vunnits från provskiftena. Under våren 1930 hade dessa fortskridit så långt, att de kunde ägna sig som grund för den slutliga prövningen av frågan om definitiva särbestämmelser på jorddelningsväsendets och fastighetsredovisningens område. Överläggningar höllos med representanter för de olika provskifteslagen samt sedermera med förrättningslantmätnarna vid provskiftena och häradshövdingarna i länet. Efter det preliminära förslag till författningar i ämnet jämte motiv till desamma utarbetats samt Dalautredningen erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att ombesörja införskaffande av yttranden över förslagen från de ämbetsverk och myndigheter, utredningen kunde finna erforderligt, avgåvos sådana yttranden efter remiss av lantmäteristyrelsen efter hörande av överlantmätaren och distriktslantmätnarna i Kopparbergs län, vidare av kammarkollegium, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, statens egnahemsstyrelse efter hörande av egnahemsnämnden i Kopparbergs län, häradshövdingarna och vissa häradsrätter eller ledamöter av häradsrätt inom Kopparbergs län, samt av länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och ledamöter av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i samma län. Tillfälle hade därjämte beretts Dalarnas skogsägareförening att avgiva yttrande i ärendet men hade sådant icke inkommit.

I de avgivna yttrandena lämnades förslagen till sina huvudgrunder praktiskt taget utan erinringar.

¹ Närmare redogörelse för de beträffande provskiftena meddelade föreskrifter och de vid skiftena gjorda iakttagelser har lämnats i Dalautredningens betänkande såsom bil. III.

På grundval av det sålunda föreliggande utredningsmaterialet upprättades därefter de slutliga förslag i ämnet, som nu blivit föremål för lagrådets granskning, jämte vissa förslag till därmed sammanhängande administrativa författningar.

Jordförhållanden i Dalarna.

Innan jag övergår till att angiva lagförslagets innehåll, vill jag något redogöra för de av Dalautredningen omnämnda förhållanden, vilka föranlett behovet av en särskild reglering av jorddelnings- och fastighetsväsendet för Dalarna.

De statsunderstödda storskiptenas genomförande.

I hela provinsen förekom redan tidigt en livlig hemmansklyvnings- och jordstyckningsverksamhet. Statsmakternas alltsedan 1400-talet ofta upprepade förbud mot hemmanens minskning upprätthölls ej. I övre dala-laget — nuvarande Ovan-Siljans och Nedan-Siljans domsagor samt Nås och Malungs domsaga — gick denna uppdelning av jorden vida djupare än annorstädes i provinsen och vållade en oerhörd ägosplittring. Förhållandet hade sin grund väsentligen i en gammal fast rotad sedvänja, som ännu i mycket sätter sin prägel på fastighetsbildningen och därmed även på skiftesfrågan i denna bygd, nämligen den att vid arvskifte envar arvinge tog lott i den arvfallna jorden. Fastigheterna blevo härigenom mycket små. Knapphet på jord uppkom, och till följd härav blev den, som behövde öka ut sin jord, hänvisad att köpa där tillfälle erbjöd sig. På detta sätt samt genom arv och gifte samlades ett flertal ägor på skilda ställen under gemensam brukning. Vanligen kommo såmedelst brukningsdelarna att bestå av ett stort antal långa och smala tegar, och dessa voro ofta icke belägna endast inom en by eller inom byar, som angränsade till varandra, utan voro spridda här och var inom hela socknen. Till ägosplittringen bidrog i hög grad, att vid delning av arv dödsbodelägarerna ofta togo lott i varje dödsboet tillhörigt ägoområde. Vid 1800-talets ingång torde hava varit vanligt, att jordinnehav om 6—8 tunnland åker och äng var splittrat i 50—60 tegar, understundom på flera mils avstånd från varandra. Uppgift förekommer därom att jordägare kunde hava jord på över 300 vitt åtskilda ställen inom socknen. Skogsmarken var samfälld för socknen.

Sedan gammalt voro gårdarna förenade i stora, tätt sammanbyggda byar. Möjligt är, att jorden ursprungligen varit uppdelad mellan byarna. Om några gränser mellan byarnas inägoområden någonsin funnits, blevo dessa dock genom de ständiga ändringarna i besittningen av de olika ägorna snart nog utplånade, och byanamnen blevo endast beteckningar för de olika bosättningarna. På 1600-talet hade upprättats en jordebok, men sambandet mellan däri upptagna enheter och de verkliga innehaven gick snart alldeles förlorat. Bestämd hemmansindelning saknades. Ingen form av legal delning tillämpades; all klyvning och styckning skedde sämjevis.

För att råda bot på missförhållandena igångsattes i början av 1800-talet en över hela socknar sig sträckande storskiftesverksamhet, som fortgick till och med år 1894, då verket var fullbordat. Storskiftena utfördes enligt särskilda författningar, kungl. breven den 9 februari 1802 och den 17 augusti 1804. I organisatoriskt hänseende ombesörjdes delningsverksamheten av Storskiftes- och Avvittringsverket i Dalarna. Som ledare fungerade en styresman, under vilken ett antal lantmätare utförde de särskilda arbetena. Hela verksamheten lades under landshövdingens särskilda uppsikt, ledning och ansvar. För storskiftenas genomförande beviljades av allmänna medel anslag, varmed bekostades styresmannens och lantmätarnas arvoden och resekostnader, men övriga utgifter fingo jordägarna själva vidkännas. På dessa villkor skiftades samtliga socknar inom Ovan-Siljans och Nedan-Siljans domsagor samt inom Näs och Malungs domsaga med undantag av Säfsnäs socken, ävensom Svärdsjö socken (numera Svärdsjö, Enviken och Svartnäs) inom Falu domsaga. Förutom nämnda bygder blevo jämväl vissa andra orter skiftade enligt de för Dalarna gällande storskiftesförfattningarna, nämligen Sätters socken inom Hedemora domsaga samt Gustafs, Stora Tuna och Silvbergs socknar jämte vissa delar av Vika och Torsångs socknar inom Falu domsaga. Vid dessa skiften åtog sig emellertid icke statsverket att helt svara för vissa förrättningskostnader utan bestämdes, olika för de särskilda socknarna, ett bidrag till visst bestämt belopp i ett för allt.

Storskiftena skedde sockenvis. Inom var socken vidtogos vissa preliminära åtgärder i ett sammanhang för hela socknen, medan den slutliga delningen mellan jordägarna verkställdes etappvis inom mindre, för ändamålet indelade områden.

Efter det all socknens mark av lantmätare kartlagts och graderats, beräknades de olika jordägarnas ägoanspråk genom den s. k. revningen. Av jordägarna utsedda förtroendemän, benämnda revkarlar, uppmätte alla hävdetegarna i arealmättet snesland (1.27 ar eller cirka $\frac{1}{40}$ tunnland) och bandland ($\frac{1}{10}$ snesland), och i en av revskrivare för socknen förd revbok upplades ett konto för var jordägare, däri angavs den av honom hävdade arealen jämte dess på grundval av den verkställda graderingen uträknade uppskattningsinnehåll. I proportion efter det sålunda uppskattade innehåvet inägor erhöll därefter var jordägare andel i all mark. De i revboken redovisade beloppen snesland och bandland reducerad jord och de däremot svarande beloppen vid skiftet tilldelad inägojord, uttryckta i tunnland och kappland reducerad jord, blevo härigenom verkliga jordtal, medelst vilka alla vid storskiftet utbrutna fastigheter inom socknen kunde jämföras med varandra.

Då revboken var färdig, verkställdes en reglering av inägojorden mellan byarna. Härvid bestämdes först till vilken by var jordägare inom socknen skulle med sin jord förläggas; sedan delades inägorna upp mellan byarna så, att till var by lades den uppskattade myckenhet jord som svarade mot

de dit hänförfda jordägarnas ägoanspråk på grund av deras innehav av åker och äng inom socknen. Sålunda bildades inom socknen mindre, av by eller byalag bestående skifteslag, inom vilka delningen därefter kunde försiggå mellan de dit sammanförda jordägarna (den s. k. åbodelningen). Vid åbodelningen av inägorna indelades skifteslaget i besuttenheter, beräknade att kunna föda visst minimiantal kreatur av olika slag. Dock utlades oberoende härav åbolott för var delägare, men de lotter, vilka icke voro besuttna, sammanfördes såväl till beteckningen som i avseende å läget på marken i grupper, vilka var för sig, sedan därinom redovisade lotter kommit i en hand, skulle utgöra en besuttenhet.

Vid skogsmarkens skiftande bestämdes med hänsyn till dess storlek och besuttenheternas behov av skogsanslag, om och i vilken omfattning mark skulle genom avvitrting avskiljas för kronans räkning. Sedan avvitrting, där sådan ifrågakom, blivit verkställd, uppdelades återstoden på samma sätt som inägorna först mellan byarna och därefter inom dessa mellan delägarna. Storskiftesverket utförde dock endast skiftet mellan byarna. Åbodelningen inom dessa åter verkställdes sasom vanliga lantmäteriförrettningar på delägarnas egen bekostnad. I regel utlades för var by tre komplex — hemskog, fäbodeskog och utskog. Vid de tidigare verkställda storskiftena blev hela det socknen tillerkända skogsanslaget fördelat mellan byarna, men i de senare skiftade socknarna undantogs viss del för att avsättas sasom 'besparingsskog' under gemensam förvaltning och allmän uppsikt.

Fastighetsbokföringen för övriga delar av landet har grundats å den av jordeböckerna återgivna fastighetsindelingen. Så kunde icke ske beträffande nu ifrågavarande orter, för vilka någon användbar jordebok ej funnits. Emellertid erbjöd storskiftet en god grundval för fastighetsböckers upprättande. Sasom förut nämnts indelades därvid socknarna i skifteslag, och dessa uppdelades i sin tur i åbolotter, vilka praktiskt taget samtliga erhöillo alla sina ägor med undantag av andelar i för samfällt behov undantagna områden utbrutna på marken. Åbolotterna fingo här en betydelse motsvarande hemman i andra landsdelar. I kungörelsen den 18 mars 1887 om införande av lagfarts- och inteckningsböcker vid häradsrätterna i Kopparbergs län bestämdes ock, att i fastighetsböckerna skulle sasom särskild enhet å eget upplägg upptagas varje vid storskifte i delningsbeskrivningen sasom särskild ägolott (åbolott) redovisad fastighet. Det blev alltså, till skillnad mot landet i övrigt, en vid skifte åstadkommen uppdelning, som skulle anses enhetsbildande och kom att ligga till grund för fastighetsindelingen.

Vid införandet av jordregister i landet uppkom i viss mån samma situation, som då det gällde inrättande av ett fastighetsbokssystem. Även i jordregistret fingo enligt en särskild förordning den 25 april 1913 skifteshandlingarna ersätta jordeböckerna. De voro ock synnerligt lämpade därtill, då de lämnade ett nära nog katasterliknande underlag för fastighetsredovisningen.

Såsom ett generellt omdöme kan om de statsunderstödda storskiiftena sägas, att de voro efter tidsförhållandena väl gjorda. Helt naturligt kunde de senast utförda storskiiftena bygga på en större erfarenhet rörande möjligheterna för en rationell ägosammandragning och inrättas efter den omläggning i bruksningsmetoderna, som skedde mot 1800-talets mitt. Till ett bättre resultat vid dessa skiften bidrog även den omständigheten, att de jämlikt kungörelsen den 18 februari 1859 om förändrade föreskrifter i avseende å besuttenhets- och skiftesväsendet i Stora Kopparbergs län utfördes i huvudsaklig överensstämmelse med gällande skiftesstadga, medan den allmänna storskiiftesförfattningen av år 1783 tillämpades vid de tidigare storskiiftena. Icke i någon av socknarna ger storskiiftets beskaffenhet ensamt för sig anledning till omreglering.

*Jordförhållanden
nuvarande ge-
staltning inom
de med stats-
understöd
storskiiftade
trakterna.*

Avsikten med storskiiftenas genomförande torde hava varit att, med undanröjande av de gamla missförhållandena, försätta jordväsendet i sådant skick, att utvecklingen därefter, utan vidare reglering eller särbehandling, skulle kunna följa samma linjer som i andra delar av landet. Att en sådan likställdhet icke åvägabragts har till någon del sin grund däri, att man redan i utgångsläget hade att bygga på ett egenartat skiftes- och fastig- hetsväsen. Främsta orsaken ligger dock djupare och får sökas i det för- hållandet att de faktorer, vilka givit upphov till det tidigare rådande svå- ra tillståndet och framtvingat de allmänna storskiiftena, i viss mån kvar- stått även därefter och påverkat utvecklingen; även en tidvis rådande mindre lycklig lagstiftning har satt sitt märke på de nuvarande jordför- hållandena.

Gårdarna äro fortfarande i allmänhet samlade i mer eller mindre tätt byggda byar. Vid de tidigare storskiiftena förekom ej gårdsflyttning i nämnvärd omfattning. Vid de senare verkställda skiftena tillämpades skiftesstadgans bestämmelser om tvångsflyttning, och utflyttning av gårdar förekom i icke obetydlig utsträckning, dock ej i sådan om- fattning att i allmänhet de gamla byarna blevo söndersprängda. Under tidernas lopp uppkomna nya gårdar hava i regel uppbyggts på lediga platser inom byområdet eller i omedelbar anslutning till detsamma. Det förhållandet att jordägarna vilja 'bo i by' är ej blott ett utslag av vanans makt. Särskilt i övre dalalaget äro jordägarna genomgående småbrukare, som icke kunna hämta sin utkomst helt av jordbruket utan vid sidan där- av idka hantverk och andra sysselsättningar, för vilka ett tätare samman- boende utgör en gynnsam förutsättning.

Bosättningen.

I allmänhet hava byarna sedan gammalt egen organisation för behand- ling av byamännens gemensamma angelägenheter. Beslut meddelas av byamännen å bystämma, där sådana frågor avhandlas som ordningsväsen- det inom byn, vägars anläggande och underhåll och vad i övrigt kan vara av samfällt intresse. På bystämma utses byföreståndaren, vilken tjänst- gör såsom ett verkställande organ för stämman. För flera byar finnas gamla, av rätten fastställda byordningar, där formerna för utövande av

byns gemensamma angelägenheter regleras; även på senaste tid hava flera sådana reglementen tillkommit.

Såsom förut nämnts förekommer icke någon verklig tendens till utspri-dande av bosättningen. Snarare hava de ökade anspråken på bekvämlig-het i avseende å kommunikationer, ledningssystem och annat fastare knu-tit jordägare till den bebyggda byn. En del byar, såsom vissa kyrkbyar, hava utvecklats till större samhällen med egen kommunal organisation. Men även bland dem, vilka bibehållit sin ursprungliga karaktär med över-vägande jordbrukarebefolkning, kunna många uppvisas, som bestå av 100 gårdar och däröver, sammanförda till en enda klunga eller understundom fördelade på ett par tre klasar. Bland annat ändrade brukningsmetoder med mera skrymmande hjälpmedel har medfört att tomtutrymmena på sina håll äro knappa. Ytterligtgående exempel på trängsel mellan tomter kunna ock påvisas, men torde emellertid icke kunna betecknas såsom en allmän företeelse.

Ägoblandning. Vad som i väsentlig grad ger jordväsendets nuvarande tillstånd inom de storskiftade orterna dess karaktär är den inom en större del av desamma rådande ägoblandningen. Sådan förekommer såväl mellan socknar inbördes som ock inom socken mellan byarna och till dem hörande lotter. Förhål-landet har i vissa fall sitt ursprung från äldre tider före storskiftenas ge-nomförande men har även uppkommit genom sättet för storskiftenas verk-ställande och senare administrativa åtgärder. Av mera avgörande bety-delse än denna kamerala ägoblandning är dock den splittring av bruk-ningsdelarnas ägor, som uppkommit på privaträttslig väg genom omsätt-ningen av fastigheter och fastighetsdelar samt dessas uppdelning.

Beträffande ägoblandningen mellan socknar må nämnas, att då jord-ägare i en socken besutto ägor i en annan, de områden, som för dessa inne-hav utbrötos, i åtskilliga fall betraktats som tillydenheter till hemman i förstnämnda socken. En mera omfattande ägoblandning har emellertid uppkommit, då byar utbrutits från en socken för att bilda egen socken eller för att överföras till annan socken; utbrytningen eller överföringen har då omfattat byarnas alla ägor, således även deras på olika trakter belägna utmarker. Härav hava uppkommit anmärkningsvärda geografiska oregel-bundenheter än med enklaver och enklaver inom enklaver, än med trak-ter där ägorna till byar inom olika socknar ligga lott om lott hopblanda-de med varandra.

Även byarna emellan inom en och samma socken är ägoblandningen inom stora delar av storskiftesområdet avsevärd. I synnerhet gäller detta in-ägor och skogsmark i fäbodrar. Inom vissa orter skedde den med stor-skiftet äsyftade ägosammandragningen såtillvida ofullständigt, att de jord-ägare, som intogos i en by, i regel fingo fäbodejord utbruten i samma fä-bodevallar som de förut använt samt därefter fäbodeskogsmark utlagd in-till dessa vallar. Där så skett är icke ovanligt, att by för olika därunder hörande lotter har del i mellan 10 och 20 fäbodeställen, i vilka jämväl andra

byar, även från annan socken, hava del och där lotterna från de olika byarna ligga skiftesvis omblandade med varandra. Liknande förhållande råder beträffande de i vissa socknar talrikt förekommande s. k. myrslogarna — i skogen liggande oinhägnade ängar och gräsbärande myrar, vilka vid storskiftet i regel bibehöllos efter deras naturliga, ofta synnerligen ore-gelbundna gränser av deras förra innehavare utan hänsyn till var dessa erhöilo lott för sina övriga ägor.

Såsom förut nämnts har emellertid den övervägande ägosplittringen uppkommit på privaträttslig väg. Obesuttna lotter blevo ej, såsom i storskiftesförfattningarna var avsett, sammanförda; tvärtom klövos såväl besuttna som obesuttna lotter djupare. Den gamla seden att uppdelat arvfallen jord mellan alla dödsbodelägarna bibehölls även efter storskiftenas genomförande. Denna klyvning skedde länge på ett sätt, som ledde till vida större splittring än som var betingad av delägarnas önskan att få en andel var, i det arvingarna ej nöjde sig med att taga sin kvot i det hela utan skulle hava andel i var särskild i kvarlåtenskapen ingående fastighet och snart sagt i varje teg inom dessa. Efter några generationer kunde denna upprepade klyvning leda till en verklig 'pulvrisering' av jorden. På senare tid har man dock vid arvsdelningarna sökt till varje lott lägga samlade ägor.

Med denna förhållanden utveckling har helt naturligt det ursprungliga önskemålet att så småningom få till stånd bärkraftiga jordbruk ej gått i uppfyllelse. I den s. k. mellanbygden, omfattande en större del av de före år 1859 storskiftade socknarna, hava, enligt verkställd beräkning, ungefär halva antalet brukningsdelar mindre än 2 hektar åker och endast mellan 2 och 3 % av brukningsdelarna representeras av sådana, som hava mer än 10 hektar åker. I skogs- och fjällbygden äro brukningsdelarna i medeltal än mindre.

Ehuru många ytterlighetsfall finnas, äro dock brukningsdelarna genomsnittligt icke mindre nu än vid tiden för storskiftena. Detta sammanhänger med att ägor sällan avyttras såsom fristående jordbruk utan i allmänhet förvärvas av sådana, som förut äga jord i samma trakt. Omsättningen av fastigheter innebär följaktligen så gott som undantagslöst en överföring av ägor från en brukningsdel till annan. Därvid tillgår ofta så, att saluförd egendom ej hålles samman utan olika delar eller ägor skingras för att införlivas med ett flertal andra brukningsdelar. Upplåtelser från fastighet avse vanligen ej rena kvotdelar utan vissa bestämda ägor såsom en åkerteg, en äng, ett utskogsskifte, eller en andel av hel fastighet men efter olika proportion för de särskilda ägoslagen. Denna karakteristiska form för fastighetsomsättningen, vilken i väsentlig mån får tillskrivas den rådande knappheten på jord, har i stort sett neutraliserat den fortgående klyvningens inverkan på brukningsdelarnas storlek, men dessa båda faktorer hava jämsides ökat splittringen av brukningsdelarnas ägor. Den vid storskiftena skapade indelningen i brukningsdelar eller åbolotter

har brutits sönder; åbolotterna innehavas vanligen av ett flertal delägare, vilka var för sig hava del jämväl i andra åbolotter. Byar finnas, där medeltalet fastigheter för delägare överstiger 10, och exempel finnas å delägare, som innehava fastigheter i över ett hundratal hemman.

Fastighetsredovisningen. Vid storskiftena erhöles genom regleringen mellan byarna och dessas uppdelning i åbolotter, för vilka utbröts mark att enskilt hävdas för praktiskt taget hela deras ägobelopp, en verklig fastighetsindelning. Genom denna kongruens mellan fastigheter och storskifteslotter skapades förutsättningar för en mönstergill fastighetsredovisning. Flera omständigheter bidrogo emellertid till att denna gynnsamma utgångspunkt ej kom att utnyttjas, och för närvarande företer fastighetsväsendet inom stora delar av de storskiftade orterna ett så otillfredsställande tillstånd, att det framstått lika angeläget att råda bot härför som att få till stånd en bättre ägoanordning på marken. De nuvarande, av ägor inom ett flertal hemman bestående brukningsdelarna hava i allmänhet icke blivit i laga ordning utbrutna, och vanligen lämna fångeshandlingarna alldeles otillräckliga och många gånger rent missvisande upplysningar angående ägornas omfång och läge.

Åstadkommandet av besuttenheter hade betraktats som en huvuduppgift för storskiftena. Brevet av år 1804 innehöll ock stränga bestämmelser för syftets uppnående. Ingen finge efter storskiftes verkställande sälja obesutten lott till annan än den som ägde sådan jord, varmed lotten avsågs skola sammanföras till en besuttenhet. Två eller flera i obesutten ägares hand sammankomna obesuttna hemmansdelar finge icke heller sedermera åtskiljas. Lagfart å sådana smärre jorddelar skulle icke få meddelas. All klyvning under full besuttenhet förbjöds, och allt vad därifrån avveke skulle anses som en nullitet. Därest ej inom högst tjugu år efter storskiftets avslutande obesuttenheter, som vid storskiftet blivit föreslagna att bli en besuttenhet, sammansmält till en sådan, skulle innehavarna lotta om besittningen om det hela. Dessa bestämmelser inneburo praktiskt taget ett förbud mot laga utbrytning av ideella andelar. Sådan kunde ske endast om åbolott var så stor eller genom odlingar blivit så förbättrad, att den kunde klyvas i lotter, vilka fyllde besuttenhetsmåttet. Vid de upprepade arvsdelningarna torde lotterna sällan eller kanske aldrig motsvarat denna fordran. Det låg därför nära till hands, att den delningsform, sämjedelning, med vilken jordägarna redan från tiden före storskiftet varit förtrogna, skulle bli flitigt tagen i bruk även därefter.

Sämjedelningarna hava vanligen avsett ren klyvning i lika proportion av de särskilda ägoslagen, men det har ock förekommit, att fördelningen skett efter annat förhållande, såsom då en delägare föredragit att få övervägande skogsmark, en annan inägor, eller då den ungefärliga proportionen mellan olika ägoslag visserligen i det hela iakttagits men icke inom var i delningsmassan ingående fastighet för sig. Härigenom hava uppkommit sämjelotter av samma typ som ägostyckningslotter. Många säm-

Jedelningar hava utförts väl. I stor utsträckning hava dock misstag och felaktigheter förekommit. Helt naturligt har också den omständigheten att delningens giltighet varit beroende av godkännande från alla delägare mången gång menligt påverkat sättet för dess utförande, och ovidkommande förhållanden hava fått öva inflytande, såsom då vederlag i jord lämnats för ståndskog, hävd, gröda, plantering, åbyggnad, någon gång även för privata penningfordringar. Synnerlig oreda har uppkommit genom det på senare tid ofta tillämpade sättet för arvsdelning, att var delägare enligt arvskiftesinstrumentet tilldelats en andel i var i kvarlåtenskapen ingående fastighet men på marken erhållit sammanförda ägor, t. ex. övervägande i en av fastigheterna. Vid överlåtelse av dylik arvslott har det upplåtna betecknats utgöra än de i arvskiftet angivna fastigheterna, vilka hävdas av andra än säljaren, än de av säljaren hävdade ägorna, å vilka återigen andra än han hava skriftligt fång. Vanligen har vid sämjedelningarna icke upprättats vare sig karta eller någon skriftlig handling, utvisande huru sämjedelningarna utförts.

Bestämmelserna i 1804 års brev om klyvning och obesuttna lotters behandling blevo mildrade i 1859 års kungörelse, och genom förordningen den 6 augusti 1881 angående hemmansklyvning och jordavsöndring blevo de storskiftade dalaortarna beträffande rätten att klyva helt likställda med landet i övrigt. Även därefter har emellertid sämjedelningsformen varit förhärskande. Härtill torde hava bidragit de konsekvenser en laga klyvning inom ett hemman ofta medför i avseende å förhållandena inom andra hemman. Inom det hemman, som ifrågasättes skola klyvas, kan nämligen hava förekommit ett flertal sämjedelningar från olika tider, vilka var för sig omfattat olika grupper av även andra hemman. I sådant fall medför en omläggning av hävden genom laga klyvning inom ett av hemmanen ofta en rubbning av förutsättningarna för sämjedelningarna inom de övriga hemmanen. De laga klyvningarna, vilka för övrigt icke kunnat tillerkännas mera bindande verkan än vanliga sämjedelningar, hava ock under här rådande förhållanden blivit föga ägnade att råda bot på den alltmer överhandtagande ägosplittringen och därför tett sig mer eller mindre såsom ett provisorium, och i synnerhet på senare tid hava kostnaderna för dessa förrättningar framstått såsom oskäligt stora i förhållande till nyttan. Överhuvudtaget har klyvningsformen minskat i betydelse sedan upplåtelser från fastigheter alltmer och på senare tid nästan undantagslöst kommit att avse vissa bestämda ägor.

Vad nu nämnts om bristen på behörig bestämning av klyvningslotterna gäller i om möjligt än högre grad fastigheter, tillkomna genom fång å vissa bestämda ägor. Antalet sådana fastigheter är stort; numera förekomma knappast andra rena hemmansdelar än arvslotter. Praktiskt taget alla fastigheter med jordtalsrätt, tillkomna genom arealfång, sakna lagligen bestämda gränser. Någon form för utbrytning av dylika fastigheter har nämligen icke funnits förrän i och med tillkomsten av 1924 års ägostyck-

ningslag. Bland avsöndrade lägenheter torde, särskilt inom vissa socknar, endast ett mindretal vara behörigen bestämda. Avsöndring var förbjuden före år 1859 men blev då tillåten under de för landet i övrigt gällande villkoren. Avsöndringsförfarandet, som var särskilt lämpat för den här karakteristiska formen för fastighetsomsättningen och tillika var det praktiskt taget enda tillgängliga delningsinstitutet, kom emellertid att anlitas i en utsträckning vida utöver ramen för gällande bestämmelser, varför det ansågs tämligen lönlöst att påkalla prövning av avsöndringarna för godkännande eller fastställelse.

Helt naturligt har redan det förhållandet, att den djupa klyvningen och styckningen sålunda endast i mindre mån blivit föremål för legal redovisning, vållat otrygghet i de faktiska besittningsförhållandena. Denna skulle emellertid icke hava blivit så kännbar, om fångeshandlingar funnits, ur vilka nöjaktig ledning kunnat hämtas för bedömande av jordägarnas inbördes rätt. Så är dock icke fallet. Fångeshandlingarna lämna i stor utsträckning otydliga eller rent felaktiga uppgifter om fastigheternas omfattning och beskaffenhet, och ej sällan saknas varje som helst skriftlig handling till stöd för innehavet.

Härutinnan må särskilt nämnas den oreda, som uppkommit av det allmänna bruket att i fången uttrycka fastigheterna, av vad slag de än üro, medelst det vid storskiftet använda uppskattade inägomättet. På grund av sättet för storskiftenas utförande har inägornas uppskattade innehåll kunnat brukas som mätare å fastighets andel jämväl av övriga ägoslag i förhållande till andra fastigheter inom socknen. Vid upplåtelse av vissa bestämda ägor hava dessa allmänt efter den vid storskiftet verkställda graderingen omräknats i detta jordtal, som där-efter angivits i fångeshandlingen utan uppgift om ägornas läge. Vid denna omräkning hava ofta fel uppkommit, och merendels framgår ej tydligt, om upplåtelsen avsett andel eller inneburit arealförvärv och om med arealupplåtelse åsyftats en jordtalsrätt eller en avsöndring. En med jordtalsbe-teckningens användande vid arealförvärv förknippad olägenhet, som sär-skilt faller i ögonen, är att skogsmarken icke inverkar på jordtalets stor-lek utan betraktas såsom ett bihang till inägorna. Ofta synes ej av fångeshandlingen huruvida skogsmark åtföljer det upplåtna, och på grund av missförstånd om jordtalets innebörd hava i stort antal fall skogsmark och andra tilltydenheter till jordtalet angivits åtfölja i annan omfattning än den mellan kontrahenterna åsyftade.

Till den nu förefintliga oredan har ock bidragit, att vid upplåtelse inom ett hemman såsom åtkomst ofta åberopats säljarens från olika fång inom hemmanet hämtade jordtalsbelopp eller blott den del därav, varå lagfart föreligger; härigenom har bland annat uppkommit ovisshet om gravations-förhållandena. Vanligen har vid försäljning av avsöndring ett mot avsöndringen svarande jordtal frånräknats stamhemmanet. Detta har dock ej skett konsekvent, och de djupt uppdelade hemman, där andel i avsöndrings

jordtal avräknats å vissa hemmansdelar, men icke å alla, förete ett rent kaotiskt tillstånd. Dylika förhållandena jämte talrika feiräkningar vid jordtalsuppskattning och arvsfördelningar, dubbelföringar eller borttappande av fastighetsdelar hava i ett stort antal fall givit anledning till bristande överensstämmelse mellan ett hemmans och summan av därunder hörande fastigheters i fången angivna mått. Den allmänna användningen av jordtalsbeteckningar har emellertid lett till att även i de hemman, där överensstämmelse i nämnda hänseende råder, fången mången gång giva en oriktig bild av delägarnas inbördes rätt.

Härutöver må nämnas, att äldre fångeshandlingar icke sällan sakna uppgift om det hemman, varunder det upplåtna hör, och att förväxling skett mellan olika hemmanslittera. Det på storskiftet grundade fastighetssystemet har ock i vissa hänseenden givit anledning till missförstånd, så i fråga om myrslogarnas behandling och den rätt innehavet av urfjällsjordar medfört.

Underlåtenhet att upprätta skriftlig fångeshandling var förr ganska vanlig. Före storskiftena behandlades de små tegarna såsom en handelsvara vilken som helst. Detta förfaringsätt kunde efter storskiftenas genomförande endast långsamt bortarbetas. Härtill torde hava bidragit en viss obenägenhet hos jordägarna att uppenbara upplåtelseerna, vilka praktiskt taget alla stredo mot 1804 års bestämmelser. Upplåtelser skedde sålunda ofta utan skriftlig handling eller man nöjde sig med en formlös anteckning till stöd för minnet eller ett kvitto på att köpeskillingen betalats. Åtskilliga innehav torde ursprungligen hava grundats å mer eller mindre formlös pantsättning av jord, som sedan icke återlösts. Underlåtenhet att upprätta skriftlig fångeshandling kan numera betecknas såsom undantag. Särskilt beträffande de nuvarande innehaven av äldre datum förekommer dock i ej ringa utsträckning, att skriftligt fång ej kan uppvisas. Och följderna av tidigare försummelser kvarstå ännu i så måtto, att nu gällande fångs behörighet i ett stort antal fall ej kan styrkas.

Nu omnämnda missförhållanden av varjehanda art äro icke överallt och jämsides för handen. Såsom ett allmänt omdöme kan sägas, att utvecklingen till det sämre i fastighetsväsendet gått jämsides med ägosplitteringens utbredning, så att äganderättsförhållandena äro sämst, där ägosplitteringen nått längst. Orter, där laga delning i större utsträckning gått fram, kännetecknas i allmänhet av bättre ordning. Dock har erfarenheten visat, att klyvningeförrättningar och undantagsdelningar i vissa fall varit ägnade att försvåra ett tillrättaläggande av förhållandena på grund bland annat därav, att delägarna erhållit lott för felaktiga andelstal och att för delägare en lott utlagts för flera fastigheter av olika beskaffenhet utan att vid förrättningen fången angivits eller eljest redovisats efter vilka grunder delägarens ägoanspråk beräknats.

Mot vad man kunnat vänta hava äganderättstvisterna varit jämförelsevis få. Härutinnan må nämnas, att vid provskiftena företagits synnerli-

gen djupgående och alla fastigheter inom byalagen omfattande äganderättsutredningar, men att oaktat samtliga förrättningar utom en fortskridit därhän, att eventuella tvistigheter bort hava yppat sig, underställning av äganderättstvist ifrågakommit endast i ett fall.

Ovan skildrade förhållanden hava återverkat även på lagfartsväsendet. Om antalet vilande lagfarter gav en för ett tiotal år sedan verkställd undersökning inom Ovan-Siljans och Nedan-Siljans domsagor vittnesbörd. Därvid framkom ett antal av i Mora socken 13,000 och för hela Ovan-Siljans domsaga, till vilken dock höra de sent storskiftade socknarna Älvdalen, Särna och Idre, icke mindre än cirka 26,000. I Nedan-Siljans domsaga var siffran för hela domsagan närmare 19,000, därav i Rättviks socken cirka 6,000 och i Leksands socken omkring 4,000. Ett betydande antal fastigheter torde överhuvudtaget icke hava blivit föremål för någon lagfartsbehandling. Där lagfart emellertid meddelats, har denna ofta icke kunnat på ett tillfredsställande sätt ge uttryck åt ägarens verkliga rätt. Det har näppeligen kunnat undvikas, att förut omnämnda fel och oklarheter rörande fångens föremål, såsom maskeringen av upplåtelses natur och därav föranledd oriktig jordtalsbeteckning samt ovisshet angående omfattningen av tillydande skogsmark m. m., i viss mån återupprepats vid lagfarandet, som måst grundas å den i fångeshandlingarna nyttjade fastighetsangivningen. En del i fångeshandlingarna förekommande felaktigheter hava visserligen kunnat korrigeras. Kontrollen har dock försvärats såväl genom den brist på överskådlighet, som fastighetsböckerna efter djupare sönderstyckning av och livligare omsättning inom hemmanen företett, som ock på grund av att direkt jämförelse mellan ett hemmans mått och därunder hörande fastigheters ej kunnat ske i det vanliga fallet, att fastighetsböckerna icke lämna uppgift om samtliga dessa fastigheter. Jämförelsen mellan fången har ytterligare försvärats därigenom att fastighetsförhållandena i dessa orter inbjudit till ett flitigt användande av det i 10 § lagfartsförordningen omnämnda kungörelseförfarandet. Ofta visar sig omöjligt att klargöra om och i vad mån tidigare lagfarna jordtal konsumerats genom en på sådan grund meddelad lagfart, och förhållandet leder lätt till att lagfart jämsides efter skilda linjer meddelas på ett och samma jordtal.

Fastighetsväsendets tillstånd har även återverkat på jordregistret. Då den djupa klyvningen och styckningen endast i ringa mån skett i sådan ordning, att fastigheterna kunnat upptagas i jordregistret, har detta hittills ej tillnärmelsevis kunnat återge jordens faktiska fördelning mellan jordägarna. I många fall hava i jordregistret endast hemmanen — jordregisterenheter — kunnat angivas, medan de särskilda fastigheterna inom hemmanen i ingen mån blivit individualiserade. En påfallande bristfällighet är ock att stamfastigheterna till ett övervägande antal av de i jordregistret införda avsöndringarna icke kunnat upptagas i jordregistret, på den grund att de icke blivit lagligen utbrutna. Den för stadga i

fastighetsredovisningen oundgängliga fordran å en successiv registrering av den fortlöpande delningsverksamheten från större till mindre enheter och nummer har ej kunnat uppfyllas, då sålunda uppdelningen av en enhet på enstaka punkter registrerats men upplysning saknas om mellanliggande led.

Laga skiftesformen blev för de storskiftade orterna tillgänglig först genom 1859 års kungörelse. Storskifte kunde därefter rubbas genom laga skifte. Dock uppställdes särskilda villkor för skiftesvitsord. Medan enligt skiftesstadgan varje enskild delägare kunde påkalla rubbning av storskifte, gällde enligt 1859 års kungörelse, att om jordägare, innehavande minst två tredjedelar av skifteslagets skattetal, förenade sig om nytt skifte, skiftet borde företagas; att om nytt skifte bestreds av delägare, som innehade mer än hälften av skifteslagets skattetal, frågan för den gången vore förfallen och ej finge ånyo väckas inom tio år därefter, såvida icke minst två tredjedelar av delägarna förenade sig i ny ansökan om skifte; samt att, i fall rösterna för eller emot icke uppgingo till förut nämnda antal, frågan gjordes beroende av en prövning av förrättningsmännen. Jämlikt 8 § i promulgationslagen till 1926 års jorrdelningslag gälla alltså dessa särbestämmelser om skiftesvitsord. Laga skiftesverksamheten.

Blott ett fåtal laga skiften hava verkställts. Endast ett skifteslag, en liten by om två hemman, har omdelats inom de senare storskiftade socknarna. Vad de tidigare skiftade socknarna beträffar har, om man bortser från de nu pågående provskiftena, laga skifte ej övergått någon by inom Siljanssocknarna, där dock behovet av omdelning starkast framträtt, och samma är förhållandet i åtskilliga andra socknar. Till någon del torde den visade obenägenheten mot laga skifte haft sitt ursprung i ovilja mot skifte överhuvudtaget såsom medförande en med misstro motsedd rubbning i bestående förhållanden, och fruktan för vad skiftet kunde komma att innebära har helt visst tagit onödigt stora proportioner och på sina håll förknippats med vanföreställningar, som kunnat ostört frodas i brist på vederläggande exempel hur vid laga skifte verkligen tillgår och vad därmed kan vinnas. Men grundade anledningar hava ock funnits till motståndet mot omdelning. Skiftesstadgans regler voro icke avpassade för dalaförhållandena. Lämpliga skiften kunde i många fall icke genomföras med bibehållande av skiftesstadgans fasta skifteslagsbegrepp. Icke utan fog var ock farhågan för följderna av en strikt tillämpning av utflyttningsbestämmelserna. Att skiftesstadgans fordran å all marks medtagande i delningen i sin man bidragit till obenägenheten mot skifte är likaså förklarligt. Även andra av de allmänna bestämmelserna voro mindre lyckliga. Icke minst torde förrättningskostnaderna, vilka på grund av ägosplittringen och andra omständigheter här bliva i förhållande till ytvidden ovanligt dryga, hava verkat avskräckande. Att i allmänhet ej ens något försök att få till stånd laga skifte gjorts, torde delvis haft sin förklaring däri att innebörden av 1859 års vitsordsbestämmelse av befolkningen

missförstått. Bestämmelsen har förmenats uppställa vida strängare villkor för skiftes genomförande än den i verkligheten gör.

*Trakter där
statsunder-
stödda stor-
skiften icke
ägt rum.*

Inom de delar av Dalarna, vilka ej storskiftats med understöd av staten, har utvecklingen följt andra linjer. I sydöstra delen, bestående av socknarna inom Hedemora domsaga med undantag av Sätters socken och inom Västerbergslags domsaga, utvecklades bybildningen och skiftesförhållandena på i huvudsak enahanda sätt som i angränsande län. Byarna hava av ålder haft sina bestämda områden såväl i inrösnings- som avrösningsjord, och skifteslagens delning byamännen emellan har skett genom storskifte och sedermera laga skifte samt genom klyvning och ägostyckning efter i huvudsak samma regler, som gällt i övriga delar av riket. Allmänna författningar hava ock i stort sett varit tillämpliga inom denna del av länet. Större delen därav har nu undergått laga skifte.

Bergfrälsebygden kring Falun — Kopparbergs, Sundborns och Aspeboda socknar samt delar av Vika och Torsångs socknar — uppvisar andra karaktärsdrag. Före laga skiftets tillkomst har där icke förekommit någon form av fastighetsbildande skifte. Någon egentlig fastighetsindelning har icke heller funnits; åkrar, ängsstycken, hagar och skogstegar hava gått i handeln var för sig såsom särskilda fastigheter. Arvsdelning har icke skett på det för de storskiftade orterna säregna sättet; utlösen av arvingar har varit allmän. Tillgången på jord har därför varit jämförelsevis god, vilket möjliggjort arrondering genom köp och hyten av tegarna. Brukningsdelarna torde i allmänhet hava bildats och sammanförts genom en serie dylika förvärv av mindre ägoområden. Stora områden av bergfrälsebygden äro nu laga skiftade och hava därmed blivit jämställda med andra delar av riket. Övriga områden — fränsett vissa enstaka egendomar, vilka blivit avmätta och kartlagda — hava i brist på all fastighetsbildning icke kunnat upptagas i fastighetsböckerna eller i jordregistret.

*Dalautred-
ningens lag-
förslag.*

Särlagstiftning har ej ansetts erforderlig för de delar av Kopparbergs län, vilka icke storskiftats enligt de särskilda dalaförfattningarna. Sydöstra delen är, såsom förut nämnts, i förevarande hänseende i stor sett jämförlig med landet i övrigt. Visserligen förete några ännu i storskifte liggande byar viss oreda i fastighetsförhållandena på den grund att fastighetsböckerna ej upplagts i överensstämmelse med rådande ägoindelning. Ett tillrättaläggande i detta hänseende torde böra ske i samband med laga skiften. Behov av särskilda regler i avseende å sättet för dessas utförande föreligger emellertid ej.

Bristen å sådan fastighetsindelning inom vissa delar av bergfrälsebygden, att fastighetsböcker och jordregister kunna uppläggas, kan beträffande en del egendomar redan med stöd av gällande bestämmelser hävas genom egendomarnas uppmätning och kartläggning. För ernående av ett stadgat fastighetsväsende i övriga områden torde laga skifte vara det

rätta medlet. I denna ordning har frågan redan lösts för en övervägande del av bergfrälsebygden. Vad här kommer mest till synes är visserligen behovet av bestämd fastighetsbildning och klara ägoskillnader, medan arronderingsfrågan träder mera i bakgrunden. Det har också övervägts huruvida ändamålet kunde lämpligen nås genom något slags enklare förrättning utan samband med ägosammandragning. Då emellertid icke utan tvingande skäl bör införas ett helt särskilt förfarande för ett område av den obetydliga omfattning, varom här är fråga, samt nämnvärda fördelar genom en sådan anordning så mycket mindre synas kunna vinnas, som arronderingsmomentet ingalunda är överflödigt, hava bärande skäl icke ansetts föreligga till en avgränsning av förrättningarna för tillgodoseende enbart av fastighetsredovisningsintresset. I avseende å sättet för laga skiftes genomförande finnes här lika litet som beträffande sydöstra delen av länet anledning till avvikelser från jorddelningslagens bestämmelser.

Särslagstiftning har sålunda ansetts erforderlig endast beträffande de med statsunderstöd storskiftade dalabygderna. Vad dessa angår har redan från början trätt i förgrunden frågan om vad som bör åtgöras för ernående av bättre ägoförhållanden på marken. Härutinnan hava tidigare framkommit förslag, innefattande synnerligen vittgående åtgärder, såsom genomdrivande av ny besuttenhetsreglering och nya allmänna skiften över hel socken. Med hänsyn till därmed förknippade avsevärda olägenheter har man nu i stället inriktat sig på att jämna vägen för en allt efter behovet och övriga föreliggande omständigheter successivt skeende omreglering av ägoförhållandena medelst skiften, omfattande mindre och med hänsyn till rådande ägoblandnings beskaffenhet och utsträckning lämpligt avgränsade områden. I första hand har härvid gällt att tillse i vad mån från de allmänna bestämmelserna avvikande regler böra införas för att blivande skiftesverksamhet, där sådan kommer till stånd, må i avseende å sättet för dess utförande bliva efter ortens förhållanden så ändamålsenlig som möjligt. Efter de med den nya jorddelningslagen genomförda ändringarna hava emellertid de olägenheter, som en tillämpning på de speciella dalaförhållandena av vissa utav de allmänna skiftesbestämmelserna tidigare medfört, delvis undanröjts eller minskat i betydelse. Dock kvarstå alltjämt frågor, vilka kräva en särbehandling, såsom om bestämmande av skifteslags omfång och om tillstånd till skifte jämte omröstning därtill, om villkoren för utbrytning inom oskiftad mark och om utflyttning.

Det icke minst viktiga ledet i arbetet å förbättrade jordförhållanden i de storskiftade bygderna är avvägbringande av reda i fastighetsväsendet. Verklig ordning i jordredovisningen kan ej uppnås med anlitande endast av de medel, som med nu gällande bestämmelser stå till förfogande. Här för fordras mera genomgripande åtgärder i olika hänseenden. Föreliggande förslag utgå ifrån att vad som härutinnan kräves icke kan på ett

rationellt sätt genomföras annorledes än genom de erforderliga åtgärdernas verkställande i ett sammanhang över större områden i anslutning till fastighetsbildande skiften. Särskilda bestämmelser hava därför upptagits rörande utredning om delägarnas inbördes rätt, om sammanläggning av fastigheter i samband med skifte av by samt om lagfarande av fastigheterna inom by, som skiftas. Av Dalautredningen upprättade förslag till administrativa författningar upptaga tillika regler för fastighetsbokföringens och jordregistreringens anknytande till den genom skiftet skapade indelningen.

Emellertid måste man vid en successiv omreglering räkna med att byar under avsevärd tid ännu komma att ligga i storskifte. Beträffande den sekundära delningsverksamheten i sådana byar har visat sig att nu gällande regler, tillämpade på de speciella dalaförhållandena, väsentligt begränsa möjligheterna till utbrytning och göra de sekundära skiftena oskäligt kostsamma. I avsikt att så långt möjligt få till stånd legal redovisning av de hävdade ägorna och gynna en önskvärd fastighetsbildning har på den grund förslag upptagits om en efter orten anpassad modifiering av villkoren för utbrytning samt om viss förenkling i sättet för förrättingarnas utförande.

Bestämmelser hava sålunda föreslagits huvudsakligen om laga skifte till rubbning av storskifte och om åtgärder i samband därmed för åvägbringande av en ordnad fastighetsredovisning samt om sekundära delningar inom område, som ligger i storskifte. Däremot har ansetts att, sedan en gång ett tillrättaläggande på marken skett och en stadgad fastighetsredovisning åstadkommits, därefter skeende delningsverksamhet bör i huvudsak regleras efter de för landet i övrigt gällande grunderna. Tillräckliga skäl att härutinnan göra avsteg för de områden, vilka med tillämpning av skiftesstadgan redan omdelats, har icke ansetts föreligga. Än mindre finnes anledning att tillerkänna undantagsställning åt byar, som framdeles bliva lagda i laga skifte.

Under övervägande har varit huruvida fog funnes för ett särskiljande i lagstiftningsväg mellan tidigare och senare storskiftade socknar. I de sistnämnda har ägosplittringen i allmänhet icke nått samma omfattning som i de förra, och i stort sett äro även äganderättsförhållandena mindre orediga. Någon egentlig karaktärsskillnad råder dock icke; de säregna jordförhållandena hava sin rot i omständigheter, som känneteckna även de senare storskiftade orterna. Även de äro småbrukarbygder med knapp tillgång på jord. Hushållningsform samt seder och bruk äro i mycket desamma; arvfallen jord har också där i stor utsträckning delats upp mellan arvingarna. Gemensam för alla socknarna har varit den egendomliga formen för uppbyggande av nuvarande fastighetssystem och fördelningen av sockenområdet. Olikheten mellan socknarna grundar sig huvudsakligen därpå, att förut omnämnda utveckling på jorddelnings- och fastighetsväsendets område pågått under olika lång tid och därför nu befinner sig på skilda stadier. Då emellertid beträffande de senare storskiftade

socknarna enahanda synpunkter som för övriga orter göra sig gällande i avseende å sättet för omreglerings verkställande, där sådan ifrågakommer, har det icke ansetts lämpligt att, även om i visst fall ägosplittringen för tillfället icke nått den omfattning att en omdelning vore motiverad, nu giva några av ifrågavarande socknar en särställning i förhållande till övriga socknar, vilken den ej förut innehaft.

Det har sålunda ej ansetts påkallat att göra skillnad mellan de olika orter, där allmänna storskiften gått fram. Ett undantag har dock gjorts, i det Hamra kapellag, som genom beslut år 1863 överfördes från Orsa socken till Los socken i Gävleborgs län, icke inbegripits i den föreslagna särslagstiftningen. I kapellaget skedde såväl byareglering som åbodelning av inägojorden inom byarna enligt de särskilda dalaförfattningarna såsom ett led i storskiftet inom Orsa socken. Fastigheterna inom kapellaget blevo härigenom formellt likställda med dem inom de storskiftade delarna av Kopparbergs län. Jordförhållandena hava emellertid efter storskiftet utvecklats efter samma linjer som i landet i övrigt. De legalt utbrutna fastigheterna äro allmänt i en ägares hand. Arvsutlösen har tillämpats, varför åbolotterna i regel äro odelade. Frågan om rådande ägodelnings beskaffenhet blev beträffande fyra av kapellagets 14 byar prövad för ett tiotal år sedan, och därvid förklarades, att vid storskiftet borde oförändrat förbliva. Förhållandet torde vara likartat även inom de övriga byarna. För kapellagets vidkommande synes därför icke i något hänseende finnas anledning till avvikelse från de för landet i allmänhet gällande bestämmelserna.

De nu föreslagna bestämmelserna äro huvudsakligen innefattade i förslaget till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, där stadganden äro upptagna under tre avdelningar, en om laga skifte till rubbning av storskifte, en om laga skifte å skifteslag, som i 1 kap. 2 § under 2 lagen om delning av jord å landet avses, och en om avstyckning av ägovidd, som överlåtits till annan. I nämnda förslag hava ock inarbetats erforderliga lagbestämmelser på fastighetsredovisningens område med undantag av dem som avse lagfartsväsendet, vilka upptagits i ett särskilt lagförslag.

Beträffande förslagens innehåll vill jag i det följande närmare redogöra för de huvudsakliga bestämmelserna. Rörande detaljerna i förslagen får jag hänvisa till Dalautredningens betänkande.

Enligt 1 kap. 10 § jorddelningslagen må skifteslag, som delats genom storskifte, underkastas laga skifte på yrkande av enskild delägare. Bestrides skifte av någon delägare, skola förrättningsmännen dock först pröva behovet och nyttan av omdelning. Resulterar prövningen i att det sökta skiftet ej skall äga rum, må skifteslaget sedan icke underkastas skifte annat än under enahanda villkor, som i 1 kap. 11 § stadgas beträffande där omförmälda skifteslag. I denna paragraf föreskrives bland annat,

Skiftes omfattning och omröstning till skifte.
Om skiftesvitsord.

att skifteslag, som delats genom fastställt laga skifte, icke må underkastas laga skifte med mindre i framställt yrkande därom ena sig jordägare, som inom skifteslaget äga jordbruksfastighet, vars sammanlagda värde enligt senast verkställda fastighetstaxering motsvarar mera än hälften av summan av taxeringsvärdena å skifteslagets samtliga jordbruksfastigheter, och tillika enligt senast upprättade mantalslängd eller eljest tillgängliga upplysningar till antalet utgöra minst hälften av ägarna av dylika fastigheter inom skifteslaget. Därjämte har skiftets verkställande ställts beroende av sådan prövning, som ovan nämnts.

Enligt 8 § promulgationslagen till jorddelningslagen gälla för nu ifrågasvarande orter, såsom förut nämnts, alltjämt de i 1859 års kungörelse upptagna skiftesvitsordsbestämmelserna, vilka giva delägarna medinflytande på frågans avgörande. Att särskilda bestämmelser sålunda ansetts böra bibehållas innebär ett hänsynstagande till de egenartade jordförhållandena i dessa orter, för vilka den gällande jorddelningslagstiftningen ansetts ej vara till alla delar väl avpassad.

Även i nu förevarande förslag har åt delägarna tillerkänts medbestämmanderätt. Visserligen kunde synas att i den mån en särslagstiftning beaktar de speciella förhållanden, som kunna inverka på frågan om sätet för skiftes verkställande, det i samma mån ej längre föreligger anledning att upprätthålla någon särställning i avseende å rätten att påkalla nytt skifte. Emellertid skulle införandet av ett ovillkorligt skiftesvitsord mottagas med oförståelse av befolkningen och hos denna väcka oro och förstämning. Även bland de för skiftens genomförande mest intresserade torde de flesta vara obenägna tillstyrka en dylik åtgärd. Redan på denna grund måste en undantagsbestämmelse anses vara påkallad. Det lär nämligen icke böra ifrågasättas, att i en särslagstiftning till beredande av ordnade jordförhållanden åt befolkningen i denna landsända införa stadganden, som av befolkningen själv anses skadliga och äventyrliga. Denna befolkningens uppfattning kan emellertid ej heller fränkännas ett sakligt berättigande. På grund av såväl ökade anspråk på noggrannhet vid lantmåteriförrättningars utförande som även de omfattande likvider, vilka föranledas av ett nutida större laga skifte, medför detta väsentligt större olägenheter för delägarna än tidigare var fallet. Betydelsen härutinnan av åbyggnaders och andra anläggningars samt ej minst den växande skogens ökade värde i förhållande till jorden gör sig särskilt gällande beträffande den egentliga Siljansbygden och därmed jämförliga delar av Dalarna med dess stora byar och jämförelsevis ringa åkerbruk. Att under dylika omständigheter just för dessa bygder införa ett obegränsat skiftesvitsord, som nu icke finnes, har ej syntts tillrädligt, utan bör alltjämt, när inom en by en allmän mening är mot skifte, ett sådant ej heller påtvingas delägarna.

Frågan om styrkan av den opinionsyttring i ena eller andra riktningen, som bör fordras för att sökt skifte skall komma till stånd eller inställas,

är delvis beroende av huru bestämmandet av skifteslagets omfång regleras, varför jag först senare återkommer till nämnda spörsmål.

För ernående av rediga ägoförhållanden är frågan om skiftes lämpliga omfattning en av de viktigaste. Jorddelningslagen anger i 1 kap. 3 och 4 §§ två vägar för reglering av skifteslags omfång. Den ena går ut på att inom större trakt i ett sammanhang verkställa indelning i skifteslag. Enligt den andra avgöres frågan om skifteslags omfång från fall till fall i samband med sökt skifte.

Uttvidgning av
nuvarande
möjligheter till
skifteslags-
reglering.

Såsom ursprungligt skifteslag, vilket vid rubbning av storskifte bör, där ej annat bestämmes, i ett sammanhang göras till föremål för delning, torde inom de storskiftade dalabygderna vara att anse by eller byar, som tillsammans undergått åbodelning. På grund av rådande ägoblandning kan emellertid lämpligt skifte ofta ej vinnas, med mindre två eller flera byar samgå i skifte eller område av en by intages i skifte å annan by. Särskilt inom en del trakter blir det ur samma synpunkt nödvändigt att vid skifte å by utesluta vissa ägor, som ligga omblandade med andra byars ägor och följaktligen böra vid en eventuell delning sammanföras med dessa. På grund av den allmänna förekomsten av dylika förhållanden inriktades tankarna tidigare, såsom jag förut omnämnt, på att såsom särskilda förrättningar utan samband med skifte traktvis verkställa fullständiga skiftesindelningar. I betraktande av de med denna linje förenade olägenheter av skilda slag — främst den att de ägoförhållanden, vilka övat inflytande på delningens utförande, kunna avsevärt förändras under den tilläventyrs långa tidrymd, som efter indelningens genomförande kan komma att förflyta intill dess frågan om skifte blir aktuell — har nämnda anordning övergivits. I stället har förslaget byggt vidare på den andra av jorddelningslagen angivna vägen: att för varje särskilt fall bestämma skifteslagets omfång i samband med sökt skifte.

För reglering av skifteslags omfång i sistnämnda ordning uppställer jorddelningslagen i 1 kap. 4 § i första hand såsom förutsättning, att regleringen fordras för vinnande av lämpligt och redigt skifte och finnes kunna ske utan någon delägares förfång. Den kan ske antingen så, att ett skifteslag uppdelas i flera, eller ock så, att flera skifteslag eller delar av olika skifteslag sammanföras till ett skifteslag. Emellertid är sammanföring av olika skifteslag eller delar av sådana beroende av att skifte sökes och frågan om skiftes företagande avgöres i vart skifteslag för sig, varjämte för delvis sammanföring av skifteslag kräves, att åtgärden påyrkas av behöriga delägare inom varje skifteslag. Äro dessa förutsättningar ej för handen, blir beslutat skifte att företaga å ursprungligt skifteslag utan sammanföring med annat.

Dessa senare villkor för sammanföring av skifteslag eller delar av sådana hava i förslaget eftergivits. Har inom en by fraga väckts om skifte, kan alltså enligt förslaget, därest omständigheterna därtill föranleda, förrättningen utsträckas att avse jämväl annan by eller del av sådan, obe-

roende av luruvida skifte å sistnämnda by blivit sökt och om åtgärden påyrkats av delägare. Den förut omnämnda ägoblandningen förekommer nämligen så allmänt och i sådan omfattning, att hela ändamålet med skifte mången gång skulle äventyras, därest icke en reglering av skifteslagets omfång skedde. Ofta äro omständigheterna sadana, att en dylik reglering måste uppställas såsom villkor för att sökt skifte överhuvud må få komma till stånd. Frågan bör alltså kunna upptagas på förrättningsmännens eget initiativ.

Förslaget öppnar härjämte möjlighet att begränsa skiftes omfattning genom uppdelning av ursprungligt skifteslag, även där åtgärden ej är betingad ur skiftetekniska synpunkter. Någon motsvarighet härtill finnes ej i jorddelningslagen. Beträffande provskiftena gäller enligt lagen den 30 april 1925 (nr 102), att under vissa förutsättningar i fäbod belägen inrösningsjord samt skogsmarken må, även där sådant eljest icke är enligt lag eller annan författning medgivet, helt eller delvis uteslutas från delningen.

Såsom regel torde skiftesbehovet vara påtagligast beträffande heminägorna. Även i fäbodarna råder på sina håll betydande ägosplittring, men den uppfattningen torde dock vara allmän, att ett skifte å fäbodejorden för närvarande i regel ej medför en mot kostnaden svarande nytta. Vad skogsmarken angår är det visserligen uppenbart, att ägosplittringen försvårar en rationell skogsvård och att den förekommande uppdelningen av skogsmarken i långa smala remsor lätt leder till ovisshet eller misstag ifråga om gränsernas sträckning och även kan vara på olika sätt till men vid avverkningarna.

Hos stora delar av befolkningen råder emellertid obenägenhet mot att i nytt skifte i deras helhet inbegripa de vanligtvis synnerligen vidsträckta och på skilda trakter belägna utmarkerna. Även inom byar, där intresset för nytt skifte eljest är stort, torde delägarna, inför utsikten att i delningen komme att inbegripas även alla utägor, i vissa fall ställa sig betänksamma mot åtgärdens vidtagande. Delningens utsträckande till samtliga dessa omfattande områden medför ökad tidsutdräkt och kostnad, och fördelarna framstå i vissa fall för delägarna såsom mindre betydande i förhållande till kostnaderna. Härtill komma andra skäl, såsom fruktan för stora ståndskogslivider och dylikt. Även om befolkningens farhågor i olika hänseenden i många fall äro överdrivna, måste dock invändningarna mot en ovillkorlig regel om utmarkernas medtagande i delningen tillerkännas ett visst berättigande. Om man för framtiden å ena sidan vill bibehålla en viss självbestämmerätt för ortsbefolkningen i fråga om skifte eller icke skifte och samtidigt befrämja tillkomsten av omskifte å inägojorden, har det för övrigt ansetts ofrånkomligt att skänka beaktande åt befolkningens önskemål att få i större eller mindre utsträckning undantaga skogs- eller därmed jämförlig mark från delningen även i andra fall än där åtgärden är betingad av att skifte å berörda mark på

grund av rådande ägoblandning bör ske i annat sammanhang. Ett strängt fasthållande vid principen om all marks medtagande i delningen mot en utpräglad mening bland delägarna torde knappast heller nämnvärt befordra ägoregleringar inom skogsmarken; i många fall bleve följden med all säkerhet blott att skifte överhuvudtaget på grund av den föreliggande ansökningen förfölle. Å andra sidan har ej synts lämpligt medgiva, att med heminägornas uteslutande övrig mark först delas, såframt ej uppdelning av skifteslaget påkallas av skiftetekniska skäl.

I enlighet härmed tillåtes enligt förslaget att, för begränsande av skiftes omfattning, från skifteslag, däri bys heminägor ingå, till byn hörande utskog, fäbodemark och annat till heminägor ej hänförligt område genom avskiljande från skifteslaget uteslutes från delningen, ändå att det ej erfordras för det med dylik skifteslagsuppdelning eljest avsedda syftet. Med hänsyn till ändamålet med fränskiljande av områden, som här avses, har åt delägarna överlämnats att bestämma, huruvida sådan åtgärd skall vidtagas. Åtgärden kan dock ske endast om anslutning i viss ordning, till vilken jag senare återkommer, visas föreligga från ett större flertal av delägarna. Uppdelning av skifteslag i nu angivna syfte har emellertid i första hand ställts beroende av att densamma finnes kunna ske utan någon delägares förfång och utan att lämpligt och redigt skifte hindras. Prövningen härutinnan tillkommer förrättningsmännen, vilka hava att beakta de verkningar åtgärden skulle få ej blott för det ifrågasatta skiftet utan ock i avseende å den mark, som därifrån uteslutes. Förrättningsmännen äga exempelvis förhindra fränskiljande av hemskog, som med ore gelbundna gränser ansluter till heminägorna. Likaså kan det, där särskilda omständigheter göra en överföring i större utsträckning av ägo inehav mellan olika områden önskvärd och möjlig, visa sig olämpligt att från skiftet utesluta något av dessa områden.

Uteslutas flera områden från delningen, kunna de enligt förslaget avskiljas vart för sig till särskilt skifteslag. Genom en sådan anordning vinnes bland annat, att om delägare framdeles vill väcka yrkande om skifte å något av dessa områden, som lämpligen kan för sig delas, han ej behöver avhållas från ansökan om skifte av farhågor för att detta kommer att få större omfattning än som avsetts. I förrättningsmännens nyssnämnda prövning ingår emellertid att granska jämväl huruvida område, som delägare önska utesluta från delningen, kan ensamt för sig bilda skifteslag. Det kan exempelvis finnas, att hinder möter mot avskiljande av visst område, enär detta ej kan ensamt för sig undergå delning, men att därest ett annat område, vars uteslutande från delningen jämväl påyrkats, avskiljes till ett skifteslag gemensamt med det förra, hinder i angivna hänseende ej längre förefinnes.

Med avseende å den ordning, i vilken frågorna om skifteslagets omfång och om skiftes företagande skola behandlas, må nämnas, att enligt skiftesstadgan avgörandet av själva skiftesfrågan formellt föregått frågan

om skiftets omfattning. Enligt jorddelningslagen behandlas frågorna i ett gemensamt utlåtande av förrättningsmännen. Före utlåtandets avgivande måste dock vara konstaterat, att de formella förutsättningarna för tillstånd till skifte föreligga. Sålunda bör dessförinnan omröstning mellan delägarna, där sådan ifrågakommer, hava skett. Vad nu ifrågavarande orter angår har erfarenheten emellertid visat, att jordägarna i allmänhet tillmäta frågan om skiftets omfattning en mycket stor betydelse. I många fall torde delägarnas ställning för eller mot skifte bliva helt beroende av i vilken riktning nyssnämnda fråga beräknas bliva löst.

Med hänsyn härtill har skifteslagets omfång föreslagits skola först bestämmas, så att vid röstningen om skiftets företagande inga ovisshetsmoment förligga utan delägarna då hava fullt klart för sig, vilka områden förrättningen kommer att avse, därest skifte blir beslutat. Då skifte å by blivit sökt, skola förrättningsmännen först undersöka, huruvida överhuvud inom byn föreligger sådant behov av skifte, att åtgärden är motiverad. Finnes skifte påkallat, verkställa de undersökning, om ägoblandning med annan by förekommer i sådan omfattning att byarna böra eller med fördel kunna skiftas i ett sammanhang. Finnes därvid önskvärt att få till stånd gemensamt skifte, helt eller delvis, med annan by, kalla förrättningsmännen jämväl delägarna i den andra byn till fortsatt sammanträde i förrättningen. Efter att hava inhämtat även deras uppfattning i frågan bestämma förrättningsmännen huruvida den by, varå skifte söks, skall, i händelse skifte kommer till stånd, undergå skifte för sig eller om förrättningen bör utsträckas till att avse gemensamt skifte med den andra byn. Vidare utredes huruvida mark skall fränskiljas och ställas utanför delningen på grund av skiftetekniska skäl. Förrättningsmännen meddela härutinnan beslut, gående ut på antingen att någon begränsning ej av nyssberörda anledning tarvas eller ock att visst eller vissa områden skola på nämnda grund fränskiljas, därest skifte kommer till stånd. Slutligen företages frågan, huruvida ett eller flera områden skola genom beslut av delägarna fränskiljas skifteslaget. Delningsområdets omfattning är härmed bestämt. Omröstningen i själva skiftesfrågan företages därefter och kan då begränsas till delägarna i sistnämnda område. Förrättningsmännens och delägarnas beslut om skifteslagets omfång äro till sin giltighet beroende av att skifte därefter beslutas. Kommer skifte ej till stånd, förfalla alltså även besluten om skifteslagets omfång.

Omröstning.

Vad härefter angår själva omröstningen må nämnas, att i 1859 års kungörelse jordtalet användes såsom röstberäkningsgrund. Även enligt jorddelningslagen kan omröstning förekomma; rösternas värde mätes där efter fastigheternas taxeringsvärde och huvudtalet.

Beträffande nu ifrågavarande orter är vid valet av beräkningsgrund att beakta, att man måste räkna med skifteslag av olika typer: de gamla byarna och särskilt bildade skifteslag (t. ex. fäbodslag); sådana skifteslag, där inägorna dominera, och sådana som väsentligen bestå av skogsmark.

Tillika måste hänsyn tagas till att fastigheterna ofta icke komma att ingå i delningen med hela sitt ägovälde. Det är fördenskull önskvärt att få en norm, som gör det möjligt att i de olika fallen med fördel tillämpa en enhetlig grund. Den omständigheten, att delägarna kunna hava att besluta om skifteslagets omfång och att alltså omröstning i omgångar är tänkbar, understryker därjämte kravet på att resultatet av en omröstning må kunna utläsas utan vidlyftiga beräkningar av rösternas värde.

Ur olika av dessa synpunkter hava såväl jordtalet som taxeringsvärdet ansetts mindre lämpliga såsom måttstock å röstvärdet. Jordtalet, vilket beräknats efter inägornas uppskattade innehåll, bestämdes såsom röstgrund under en tid, då fastigheterna som regel innefattade ett jordtal med därå proportionellt belöpande åtföljder i skogsmark och annat. Numera hävdas avsevärda jord- och skogsområden såsom avsöndringar utan jordtal. Ägarna till dessa områden komme sålunda ej att få deltaga i avgörandet. Och om jordtalet toges till röstgrund, skulle undantagsbestämmelser bliva nödvändiga beträffande sådana områden, vilka till övervägande del bestode av avrösningsjord. Vad taxeringsvärdet angår, skulle detsamma i många fall ej kunna direkt användas som röstgrund. Det torde nämligen ofta komma att inträffa, att en omröstning avser endast en del av fastigheternas ägor; i sådana fall skulle tarvas en uppskattning av huru stor del av varje fastighets taxeringsvärde belöper å dess ägor inom olika för åtskiljande tänkbara områden. En dylik uppdelning av taxeringsvärdena skulle för förrättningsmännen bliva en uppgift av grannlaga natur och mycket tidsödande.

I förslaget har i stället såsom röstmätare valts ägobeloppet, vilket innebär att delägarna rösta efter det uppskattningsinnehåll deras inom röstningsområdet belägna ägor representera enligt storskifteshandlingarna. Denna röstgrund har bland annat det företrädet, att uppdelningen på skilda områden av en fastighets ägobelopp sker på rent objektiva grunder; dess storlek inhämtas av eller uträknas med ledning av storskifteshandlingarna. Där seriegradering för inrösnings- och avrösningsjord ej använts vid storskiftet, måste visserligen ett jämförelsetal mellan dessa bestämmas i och för omröstningen. Att bedöma förhållandet mellan inrösnings- och avrösningsjord ligger dock inom ramen för lantmätarens uppgifter även enligt jorddelningslagen, och ett en gång bestämt jämförelsetal kan användas för bestämmandet av alla delägarernas ägobelopp, medan uppdelningen av taxeringsvärdena fordrar ett bedömande för varje särskilt fall.

Till undvikande av vidlyftigare utredningar skall emellertid omröstningsresultatet under vissa förutsättningar i första hand bedömas efter huvudtalet. Om man tillerkänner avgörande inflytande åt en inom skifteslaget mera allmänt rådande mening i frågan skifte eller icke skifte, torde det nämligen också vara naturligt, att om en omröstning efter huvudtalet ger ett mera påtagligt utslag i ena eller andra riktningen, vid

det därvid erhållna resultatet kan förbli. Denna enkla beräkningsgrund låter sig tillämpas oberoende av röstningsområdets beskaffenhet, och vid röstning i omgångar undvikes en eljest av växling i röstningsområden betingad omräkning av varje delägares rösttal. Enligt förslaget är fråga om skifte i anledning av den föreliggande ansöknings förfallen, om två tredjedelar av närvarande delägare efter huvudtalet rösta mot skifte. Om åter samma majoritet uppnås för skifte, skall skifte äga rum. Å ena sidan är denna majoritet så betydande, att den kan anses ge uttryck åt en mera allmän mening inom skifteslaget; å andra sidan hava anspråken på kvalificerad majoritet ej ställts högre än att redan omröstningsresultatets bedömande efter huvudtalet kan förväntas i måhända flertalet fall leda till ett slutligt avgörande.

Först därest föreskriven majoritet efter huvudtal icke å någondera sidan uppnås, uppkommer anledning att beräkna rösternas värde efter ägobelopp. Kungörelsen av år 1859 innebär för motsvarande fall, att frågan om skifte anses förfallen endast om skifte bestrides av delägare, vilka innehava mer än hälften av skifteslagets hela jordtal, d. v. s. omröstningens resultat framgår ej av de däri deltagandes röststyrka å ömse sidor utan av de mot skifte avgivna rösternas värde i förhållande till skifteslagets samlade röstvärde. Bestämmelsen torde hava tillkommit i syfte att trygga en opinion mot skifte, vilken ernått en viss stadga. Men denna har ej ansetts manifesterad blott därigenom att anslutningen för skifte är obetydlig, utan lagstiftaren har krävt det opinionen mot skifte skall, för att respekteras, positivt ådagaläggas. Denna grundtanke har syntts riktig och därför upptagits i förslaget. Då emellertid i särslagstiftningen tagits erforderlig hänsyn till ortens egenartade förhållanden och redan genom den föreslagna beräkningen efter huvudtal öppnats en möjlighet, vilken ej tidigare förefunnits, att avvisa ansökan om skifte, har dock kravet på majoritet mot skifte något skärpts. Med hänsyn till att ett ej obetydligt ägobelopp förblir orepresenterat vid skiftessammanträden, kan dock ej uppställas krav på alltför stor majoritet mot skifte, om överhuvud delägarnas beslutanderätt skall bibehållas. Såsom lämpligt avvägd har bestämts en majoritet av sex tiondelar.

I röstningen deltaga liksom enligt jorddelningslagen endast ägare av jordbruksfastigheter. Blott de som hava del i det slutligen bestämda delningsområdet äga rösta, och vid beräkning efter ägobelopp skall hänsyn tagas allenast till ägor, vilka äro belägna inom nämnda område. Till skillnad mot jorddelningslagen betraktas delningsområdet i dess helhet, även om det utgöres av flera ursprungliga skifteslag eller delar därav, såsom en röstningsenhet. I annat fall kunde nämligen tillfälligheter leda till stötande resultat. Då exempelvis fråga är före om gemensamt skifte av ett fäbodslag, däri hemman från flera skifteslag hava ägor liggande om varandra, skulle tilläventyrs en enda delägare såsom ende representanten från ett av skifteslagen kunna mot en överväldigande majoritets uttalan-

de för gemensamt skifte fastläsa sina här och var inom fäbodlaget belägna områden till avsevärt men för de övriga.

Förberedande omröstning om uteslutning av mark från skifte sker enligt förslaget efter huvudtalet mellan närvarande ägare av jordbruksfastighet inom det eller de områden omröstningen avser. Avskiljande från skiftet anses beslutad, om minst två tredjedelar av rösterna utfalla för sådan åtgärd. Det har ej syntts påkallat att här verkställa beräkning av röstetalen efter ägobelopp; något avgörande i frågan om skifte skall komma till stånd eller ej träffas nämligen ej vid sådan omröstning, utan det skall allenast bestämmas, huruvida den slutliga omröstningen i skiftesfrågan skall omfatta den mark, vars uteslutande ifrågasättes. Har yrkande om uteslutning väckts beträffande flera områden, kan mer än en omröstning tänkas förekomma. Omröstning skall avse det eller de områden, vilka förrättningsmännen funnit kunna efter deras avskiljande bilda ett skifteslag för sig.

Frågan om skifteslagets omfång skall, om skifte beslutats, obligatoriskt underställas ägodelningsrättens prövning. Jorddelningslagen lämnar en motsvarande föreskrift endast för det fall att skifteslagsreglering enligt 1 kap. 4 § samma lag beslutats. Förslagets avvikande ståndpunkt har ansetts påkallad med hänsyn till att frågan om skifteslagets omfång kan bli av prejudicerande betydelse jämväl beträffande omfånget av angränsande skifteslag; underlåtenhet att vidtaga en av omständigheterna påkallad ändring av skifteslaget kan menligt inverka på möjligheten till ägosammandragning av utom skifteslaget liggande mark, vars ägare icke äro i tillfälle att vid förrättningen göra sin mening gällande.

I fråga om utflyttning vid skifte har i förslaget utan ändring upptagits den bestämmelse, som gäller för provskiftena, eller att delägare ej må mot sitt bestridande förpliktas att ur by utflytta. Denna bestämmelse tillkom, medan ännu skiftesstadgan gällde.

Om utflyttning.

Obenägenheten hos befolkningen i nu ifrågavarande orter mot laga skifte torde till väsentlig del hava framvuxit ur farhågan för tvångsutflyttningar och söndersprängning av de gamla byarna. Denna betänksamhet mot utflyttningar har redan ur rent ekonomisk synpunkt varit väl grundad. Med hänsyn till den obetydliga areal odlad jord, som i genomsnitt belöper å varje brukningsdel, representera åbyggnaderna i regel ett så stort värde i förhållande till inägojorden, att nyttan av den genom utflyttning ökade möjligheten till ägosammandragning i allmänhet endast i ringa mån skulle komma att motsvara därav föranledda kostnader. Detta förhållande har under senare tid blivit än mer markerat genom de kostnader, som nedlagts å anläggningar för gemensamma ändamål, såsom ledningar för vatten, telefon, ljus och kraft, gemensamma motorer och tröskverksanordningar m. m. Genom jordbrukets otillräcklighet hava dess-

utom bydelägarerna i stor utsträckning blivit för sin utkomst beroende av hantverk och andra dylika sysselsättningar, för vilka ett tätare sammanboende utgör en gynnsam förutsättning.

Skiftesstadgans stränga regler om utflyttning hava emellertid sedermera mildrats. Jorddelningslagen föreskriver i 13 kap. 15 §, att om för begränsning av antalet skiften eller för åstadkommande av förmånlig ägoanordning i övrigt erfordras, att en eller flera delägare utflytta, och de fördelar, som av utflyttningen vinnas, med hänsyn till brukningsförhållandena inom skifteslaget prövas vara av större betydelse än de med nämnda åtgärder förenade kostnader och olägenheter, då skall utflyttning ske i den utsträckning sådan prövas nödig.

Det kan antagas att i en bygd, där jorden är långt uppdelad och där jordägarna i stor utsträckning äro för sin bärgning beroende av arbetsinkomster vid sidan av jordbruket, kostnaderna och olägenheterna av en utflyttning i allmänhet ej kunna uppvägas av de fördelar ur jordbrukssynpunkt, som en sådan skulle medföra, och att följaktligen skillnaden i resultatet av blivande laga skiften i regel ej bleve så stor, om desamma för rättades med tillämpning av de nu föreslagna från 1925 års lag hämtade utflyttningsbestämmelserna eller av motsvarande stadgande i jorddelningslagen. Om således den föreslagna bestämmelsen ej innebär någon mera betydande eftergift i sakligt hänseende från jorddelningslagens föreskrifter, har densamma i annat hänseende åter ansetts vara av större vikt. Den är nu till sin innebörd känd av ortsbefolkningen, som anser densamma i stort sett väl avvägd. En fortsatt skiftesverksamhet kommer ej att hindras av farhågor för en allt för långt gående utflyttning. Skulle återigen någon undantagsbestämmelse ej införas, kan det befaras att fruktan för tvångsutflyttningar ur byn komme att avhålla befolkningen från att söka skiften, som den eljest skulle önska och som vore väl behöfliga. Ehuru sedan provskiftesbestämmelsens tillkomst i viss mån ändrade förutsättningar inträffat, har därför de övervägande skälen ansetts tala för att göra den tillämplig jämväl å framtida skiften.

Rörande undantagsbestämmelsens innebörd må nämnas, att densamma ej lägger hinder i vägen för exempelvis av den nya skiftesläggningen betingade flyttningar av ängslador eller för mindre betydande husflyttningar för lämplig reglering av tomterna. Under vissa förutsättningar kan även hel boplatz mot ägarens bestridande ändras, såvitt flyttningen sker till annan plats inom byn. Bestämmelsen avser nämligen endast flyttning 'ur by'. Dessa ord inflöto i lagen om provskiftena med föranledande av en hemställan av andra lagutskottet vid 1925 års riksdag, som i utlåtande nr 23 framhöll, att fall kunde tänkas förekomma, då en lämplig tomtanordning skulle ytterligt försvåras, därest ej möjlighet funnes till flyttning icke blott av ett eller annat hus inom byn utan jämväl av en hel gård till annan obebyggd tomt eller lucka inom det bebyggda området eller till plats, belägen i omedelbar anslutning till detsamma.

Redan före jorddelningslagens tillkomst gällde för vissa län, däribland Kopparbergs län, särskilda bestämmelser till motverkande av att genom arealfång uppkomme för deras ändamål olämpligt beskaffade fastigheter. I jorddelningslagen infördes allmängiltiga föreskrifter i ämnet, och denna kontroll över fastighetsbildningen utsträcktes samtidigt till att avse även skifteslotter. Sålunda skall enligt 19 kap. 3 § jorddelningslagen viss till gränserna bestämd ägovidd, för att kunna utbrytas, vara i olika hänseenden så beskaffad, att den kan antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med avstyckningen avsedda ändamålet eller ock, där den skall sammanläggas med annan fastighet, bilda en fastighet gemensamt med denna. Vidare stadgas att avstyckning ej får ske så, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet. Dessutom förekomma beträffande jordbruksfastigheter vissa villkor i avseende å, bland annat, tilldelning av skogsmark. Dessa bestämmelser skola enligt 13 kap. 11 § sista stycket iakttagas även då fråga om utbrytning uppkommer i samband med laga skifte. Samma tanke ligger till grund för de beträffande fastighets uppdelning genom skifte uppställda villkoren. Dessa, som upptagas i 1 kap. 8 §, gå i huvudsak ut på att skifte å skifteslag, som ej förut delats genom lantmäteriförrättning, må äga rum endast om för var delägare kan utläggas ägolott, som kan på varaktigt sätt erhålla ändamålsenlig användning såsom särskild fastighet. Kan sådan ägolott utläggas allenast för sökanden eller, jämte honom, viss eller vissa delägare, må emellertid skiftet äga rum, för såvitt å andra delägare belöpande andelar kunna utläggas i gemensam ägolott av nyssnämnd beskaffenhet. Dessa villkor gälla även, då vid omskifte av skifteslag fråga uppkommer om delning av vid tidigare lantmäteriförrättning utlagd lott, som är oskiftad.

Trots att dessa bestämmelser giva stort rum för en skälighetsprövning, hava de för nu ifrågavarande orter visat sig i tillämpningen bereda betydande svårigheter. Såsom jag förut nämnt bestå brukningsdelarna där i regel av ett flertal fastigheter inom olika hemman. Visserligen hava brukningsdelarna genom den karakteristiska omsättningen av smärre ägor i allmänhet blivit väl sammansatta av olika ägoslag och efter ortens små anspråk tillräckliga för ägarens behov vid sidan av andra förvärvskällor, och det har även på senare tid sträfvats efter att genom förut omnämnda kompletteringsförvärv ernå en sammanföring av de ägor, vilka skola brukas ihop. Men de skilda fastigheter, varav en brukningsdel sålunda blir sammansatt, motsvara i ett övervägande antal fall icke var för sig de för utbrytning uppställda fordringarna, och den eljest vid avstyckning till buds stående möjligheten att upphjälpa förhållandet genom sammanläggning kan endast komma till ringa användning i byar, som ännu ligga i storskifte.

Ett fasthållande vid kravet å var särskild i en brukningsdel ingående fastighets beskaffenhet vore emellertid föga ägnat att befordra det egent-

liga syftet med bestämmelserna, som otvivelaktigt är att förhindra uppkomsten av icke önskvärda brukningsdelar. Om vid skifte fastighet, som brukats eller är avsedd att brukas ihop med andra dess ägare tillhöriga fastigheter, inbegripes i en för flera delägare gemensam ägolott, innebär detta snarast ett försvagande av den faktiskt redan befintliga brukningsdelen. Och vid avstyckning komme bestämmelserna att antingen motarbeta ägoförvärv, avsedda att förstärka redan bildade brukningsdelar, eller ock leda till att ägorna hävdades till brukningsdelen utan legal redovisning.

De allmänna bestämmelserna hava inneburit ett så allvarligt hinder mot all önskvärd ny fastighetsbildning inom de storskiftade dalabygderna, att provisoriska särbestämmelser genomförts i avvaktan å en definitiv lagstiftning för dessa orter. De äro upptagna i lagarna den 9 mars 1928 (nr 31) med särskilda bestämmelser angående avstyckning inom vissa delar av Kopparbergs län och den 3 maj 1929 (nr 73) med särskild bestämmelse angående rätt att erhålla laga skifte inom vissa delar av Kopparbergs län. I dessa lagar upptogs en i lagen den 25 april 1924 (nr 82) om ägostyckning inom vissa delar av Kopparbergs län uttryckt grundtanke, att kontrollen över den nya fastighetsbildningen skulle inriktas på en prövning av brukningsdelarnas beskaffenhet. Sålunda stadgas i 2 § i 1928 års lag, att om grundad anledning finnes antaga, att efter avstyckning av ägovidd, som överlåtits till annan, denna kommer att läggas i sambruk med annan samma ägare tillhörig jord till en brukningsdel av beskaffenhet, som i 19 kap. 3 § jorddelningslagen sägs, avstyckningen får äga rum utan villkor av sammanläggning, ändå att sådan enligt nämnda lagrum erfordras. Och den omständigheten, att efter avstyckning stamfastigheten ej blir så beskaffad, som i nyssnämnda lagrum föreskrives, skall enligt lagen ej lägga hinder för avstyckningen, därest stamfastigheten ligger i sambruk med annan dess ägare tillhörig jord och jämte denna bildar en brukningsdel, som motsvarar nyss omförmälda fordringar å stamfastighet. Liknande bestämmelse upptogs i 1929 års lag. Där stadgas, att om vid förrättning för laga skifte enligt 1 kap. 8 § första stycket jorddelningslagen finnes, att för viss delägare ej kan utläggas ägolott i enlighet med vad i nämnda lagrum föreskrives, skiftet utan hinder härav må äga rum, såvida för denne delägare kan utläggas ägolott, som tillsammans med annan honom tillhörig jord, om vilken är grundad anledning antaga att den kommer att ligga i sambruk med ägolotten, bildar en brukningsdel av beskaffenhet, som för ägolott är i sagda lagrum föreskriven. Denna regel skall även gälla, då vid skifte fråga uppstår om delning av inom skifteslaget vid tidigare lantmåteriförrättning utlagd lott, som är oskiftad.

Då särbestämmelser i nu angivna hänseenden även för framtiden äro av behovet påkallade, hava sådana upptagits jämväl i nu föreliggande förslag. De äro i huvudsak av samma innehåll som de provisoriska bestäm-

melserna. Beträffande sekundära delningar (klyvningar och avstyckningar) äro undantagsbestämmelserna enligt förslaget tillämpliga endast vid utbrytning inom by, vars heminägor ej undergått laga skifte. Efter dessas omskiftande bliva förutsättningarna för sammanläggningsinstitutets användning inom byn så väsentligt förbättrade, att fullgiltiga skäl till eftergift från jorddelningslagens fordringar ej synts föreligga beträffande där-
 efter skeende utbrytningar.

För områden, där ordnade jordförhållanden åvägabragts genom laga skiften, har behov av eftergift från jorddelningslagens bestämmelser om sekundära delningsförrättningar icke ansetts föreligga. Beträffande åter byar, som ligga i storskifte, hava vissa avvikelser föreslagits. Mer än i måhända någon annan del av landet hava i de storskiftade dalabygderna sämjevis skett såväl klyvningar som arealupplåtelser till väsentligt men för ordningen i fastighetsredovisningen. Förutsättningen för att i stället laga delningsformer skola komma till användning är i första hand, att för laga jorddelning icke uppställas sådana villkor, att de i orten rådande förhållandena i verkligheten lägga oöverstigliga hinder i vägen, samt att kostnaderna för förrättningarna göras överkomliga.

*Sekundära
jorddelnings-
förrättningar*

I förra hänseendet får jag erinra om de av mig nyss berörda föreslagna bestämmelserna med avseende å beskaffenheten av de lotter, som må utläggas vid klyvning och avstyckning. Även på en annan punkt har emellertid avvikelse föreslagits från jorddelningslagens regler, nämligen om möjligheterna till avstyckning från sämjevis utlagd fastighet. Härutinnan stadgar nämnda lag i 19 kap. 2 §, att mark, som tillagts fastighet genom sämjedelning, ej får avstyckas med mindre sämjedelningen kommit till stånd före lagens ikraftträdande. Och i dylikt fall får högst en femtedel av marken avstyckas. Då i nu ifrågavarande orter fastigheterna i stor utsträckning äro endast sämjevis utlagda samt från de flesta hemman eller hemmansdelar redan avsöndringar skett, vanligtvis av åtminstone ett eller annat skogsskifte, utgörande ensamt för sig mer än en femtedel av stamfastigheten, skulle jorddelningslagens nyssberörda regel innebära en synnerligen kraftig beskärning i möjligheterna till legal utbrytning. Olägenheterna härav framträda så mycket mer som arealförvärven i dessa orter intaga en dominerande ställning och även kunna betecknas såsom en för där rådande brukningsförhållanden särskilt lämpad upplåtelseform.

Då jorddelningslagens regler syntes kunna leda till en verklig stagnation i fastighetsbildningen, upptogs i den förut omnämnda provisoriska lagen den 9 mars 1928 (nr 31) en undantagsbestämmelse, enligt vilken tillåtes att från mark, som före den 1 januari 1928 tillagts fastighet genom sämjedelning, får, när skäl därtill äro, ske avstyckning utan begränsning till viss areal. Denna bestämmelse har upptagits jämväl i nu förevarande förslag och därvid utsträckts till att gälla även, där sämjedelningen tillkommit

efter 1928 års ingång. Klyvningarna hava nämligen visat sig medföra ringa förmån i förhållande till kostnaden, främst med hänsyn till att därvid ej kan åstadkommas en effektiv sammandragning av delägarnas andelar i flera hemman bestående brukningsdelar. Man måste därför räkna med att sänkedelningsformen alltjämt kommer att begagnas, intill dess laga skifte ågätt. Att påfordra laga delningar blott såsom förutsättning för avstyckning har synts vara alltför omständligt, och om avstyckning ej medgäves därförutan, torde den sannolika följden allenast bliva den, att arealförsäljningar utan utbrytning komme att fortsätta.

Såsom jag nyss antydde, utgöra de höga kostnaderna för de sekundära skiftena ett allvarligt hinder för dessa delningar. Härutinnan må erinras, att på grund av eventuella laga skiften å byalagen jordägarna måste räkna med att sekundära skiften inom storskifteslagen komma att erhålla en till tiden jämförelsevis begränsad giltighet, varför redan på denna grund en viss tvekan måste göra sig gällande, därest kostnaderna belöpa sig till mera avsevärda belopp. Därtill kommer, såsom jag nyss nämnde, att möjligheterna till ägosammandragning vid klyvningar äro skäligen små.

Att klyvningarna inom här avsedda orter draga stora kostnader beror på flera omständigheter, bland annat på den i förhållande till arealen djupa uppdelningen av hemmanen och på den tidsödande utredning om delägarnas inbördes rätt, som i allmänhet kräves. Möjligheterna att genom förenklingar minska kostnaderna bliva emellertid rätt begränsade, om skiftena skola till sin beskaffenhet kunna uppfylla rimliga krav. Dalautredningen har därför stannat vid att föreslå — förutom viss eftergift i mätningföreskrifterna, varom nu ej är fråga — ett undantag från jorddelningslagens regler om gränsbestämning.

Enligt 7 kap. 1 § jorddelningslagen skall alltid vid laga skifte sammanträde hållas för bestämmande av rågångarna kring skifteslagets ägor. Nödvändigheten att alltid företaga gränsbestämning har väsentligt bidragit till de höga klyvningskostnaderna i de storskiftade områdena. Då hemmanen i allmänhet hava flera från varandra vitt skilda områden, ofta på ett 20- å 30-tal platser kringspriidda på stundom flera mils avstånd från varandra, samt till följd av den rådande ägosplittringen i regel ett flertal fastigheter angränsa, blir redan på denna grund rågångsbestämningen tidsödande och tyngande. Därtill kommer emellertid, att undersökningen ofta måste utsträckas till att avse hela byrutan, vilket ytterligare ökar kostnaden. Kostnaderna för rågångsbestämningen kring hemmanen, vilkas areal i regel till den ojämförligt största delen representeras av skogsmark, hava i vissa fall sprungit upp till eller överstigit ett belopp för hektar mark, motsvarande genomsnittliga hektarvärdet på skogsmarken.

Emellertid medför den obligatoriska gränsbestämningen även andra

olägenheter vid dessa klyvningar. Felaktigheter i fråga om gränsernas sträckning inom byarnas skogsområden äro vanliga, men hos jordägarna förefinnes ofta ingen önskan till rubbning åtminstone för det närvarande av innehavet å marken. Då emellertid en gränsbestämning vid klyvning till följd av dylika felaktigheter visat sig ofta leda till genomgående förskjutning av gränserna inom hela byn, orsakar härigenom en klyvning av hemman icke åsyftade och icke önskade konsekvenser, och hos jordägarna förspörjes med hänsyn härtill en ökad obenägenhet att begagna sig av denna delningsform. Vid uppdelning av storskifteslotter inom nu ifrågavarande orter förefinnes ej heller samma anledning till ett noggrant fastställande av gränserna som vid klyvning av hemman inom område, som undergått laga skifte eller därmed till orubbligheten jämförlig delning. Det kan förväntas att förr eller senare dessa gränser i allt fall komma att utplånas genom laga skifte å hela byalaget. Vad jordägarna åsyfta med ett skifte å en storskifteslott är i allmänhet också endast en tillfredsställande uppdelning av deras nuvarande innehav.

Med hänsyn härtill har föreslagits, att vid skifte av ägor inom område, som ligger i storskifte, bestämmande av gräns mot andra ägor icke skall ske, där det ej påfordras av delägare eller rågranne. I detta sammanhang vill jag erinra om att ett motsvarande stadgande upptagits i det förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo- och gränser, som jag tidigare i dag anmält. De båda bestämmelserna äro ej till sitt innehåll helt sammanfallande, i det bestämmelsen i den föreslagna ägo- och gränslagen innefattar ett mindre långt gående eftergivande av eljest gällande föreskrifter om gränsbestämning än det nu förevarande förslaget och är avsedd att gälla allenast under viss tid efter lagens ikraftträdande, medan den föreslagna dalabestämmelsen blir att tillämpa intill dess laga skifte till rubbning av storskifte ägått.

Såsom jag förut nämnt har jämsides med behovet av ägosammandragning och med snart sagt lika styrka nödvändigheten att åvägabringa bättre ordning och reda samt enkelhet i fastighetsredovisningen gjort sig gällande. För ändamålet erfordras, att fastigheternas rätta storlek och beskaffenhet fullt klargöras, att ägor under en och samma bruksdel så långt möjligt sammanföras till en fastighet samt att lagfartsväsendet och den i jordregistret återgivna fastighetsbildningen bringas i samstämmighet med de faktiskt föreliggande förhållandena.

Härför erforderliga åtgärder hava föreslagits skola ske i samband med laga skifte å by. De skola sålunda verkställas i ett sammanhang över ett större område. Vad förut anförts därom, att bruksdelarna i regel bestå av andelar i ett flertal hemman, angående uraktlåten eller felaktig angivning i fängen av hemmanslittera, om fördelning av arvfallna fastigheter

Fastighetsredovisningen.

efter andra grunder på marken än i handlingarna m. m. visar nämligen, att en tillförlitlig och allsidig utredning bäst åstadkommes, om tillfälle beredes att på en gång överblicka äganderättsförhållandena inom ett större område. Att man härför valt det tillfälle, då laga skifte övergår by, grundar sig bland annat på att, där äganderättsförhållandena råkat i sådan oreda att särskilda åtgärder däremot blivit påkallade, samtidigt så gott som undantagslöst föreligger ett behov av ägosammandragning, som väl motiverar ett laga skifte. Den för vinnande av stadga i fastighetsväsendet erforderliga utredningen, som i allmänhet kräver ett synnerligen omfattande och tidsödande arbete — ett års arbete för en person torde ej bli ovanligt — blir i väsentliga delar nödvändig även för ernående av ett rättvist skifte, och det är därför av intresse, att av utredningsarbetet icke blott hämtas den vinst av övervägande formell art, som uppordnandet av den kamerala sidan av jordfrågan representerar, utan ock att detta arbete tillgodogöres för ett tillrättaläggande av förhållandena på marken. Även för sammanläggningsfrågan blir sammankopplingen med skifte av stor betydelse, då nämligen fastigheternas splittrade läge och bristen på fastighetsbildning i allmänhet skulle lägga hinder i vägen för sammanläggning utan samband med skifte. Med hänsyn till arealupplåtelsearnas dominerande ställning blir det därjämte för en förbättring av lagfartsväsendet av vikt att kunna som grund lägga ett skifte, varigenom ernås den fastighetsbildning, som i dessa fall alltid måste utgöra en ofrånkomlig förutsättning för beviljande av lagfart.

I enlighet med vad som föreslagits rörande skifteslags omfattning skulle emellertid en bys alla ägor ofta ej bli i ett sammanhang föremål för laga skifte. Frågan om fastighetsredovisningens ordnande bör dock ej, där uppdelning i skifteslag skett, företagas till behandling inom vart nybildat skifteslag för sig. Till fastigheterna komma nämligen i regel att höra ägor inom mer än ett av skifteslagen. Då det är inrösningsjordens utbrytande som blir avgörande för den av jordregistret återgivna fastighetsbildningen samt heminägorna utgöra huvudkomplexet av inrösningsjorden och dessutom i regel först av alla ägor inom byn bli föremål för skifte, har föreslagits, att de särskilda redovisningsåtgärderna skola i ett sammanhang för hela byn företagas vid det skifte, som övergår heminägorna.

Utredning.

Vad angår de särbestämmelser på fastighetsredovisningens område, vilka enligt förslaget skola tillämpas vid skifte å bys heminägor, vill jag först nämna något om den utredning, som ansetts erforderlig till klarläggande av delägarnas inbördes rätt till byamarken. Jorddelningslagen lämnar i 3 kap. 10 § föreskrift om utredning och antecknande i skiftesprotokollet rörande delägarnas andelar i skiftesområdet och anmärkande av deras fångeshandlingar, och i 4 kap. 6 § stadgas, att vid uppdelning av skifteslag eller sammanföring av områden från olika skifteslag i skiftes-

handlingarna skall med angivande av ägarens namn och fastighetens registerbeteckning redovisas fastighet eller del därav, varav bildats särskilt skifteslag eller som sammanförts med annat tidigare befintligt skifteslag eller del av sådant.

Vid nu förevarande skiften måste ske en utredning, som ej blott möjliggör ett rättvist skifte och bevarandet för framtiden av sambandet mellan ägolotterna och deras tillhörigheter utom skifteslaget, utan ock är ägnad att läggas till grund för en allmännare tillämpning av sammanläggningsförfarandet och för beviljande av lagfart. Denna utredning blir vida mer djupgående än den, som eljest sker vid skiften. Därvid bör klargöras bland annat, huruvida fången avse rena andelar eller till läget bestämda områden på marken, om och i vad mån i upplåtelser av jordtal inbegripits till jordtalet hörande åtföljder, vidare att rätta i fångeshandlingarna förekommande felräkningar och andra misstag samt genom jämkningar och justeringar bringa samstämmighet mellan hemmanen och summan av fastigheter inom desamma, ävensom att vid behov genom härledning bakåt i tiden söka grunden till de nuvarande innehaven.

Man kan härvid ej, såsom eljest sker, begränsa sig till en mera summarisk utredning beträffande de områden av byn, vilka genom avskiljande från skifteslaget ställas utanför delningen. Till ett överbärande antal av de i skiftet ingående fastigheterna komma att höra ägor utom delningsområdet, och för att dessa fastigheter må kunna göras till föremål för sammanläggning måste fordras, att varje fastighets rätt även inom de skifteslaget fränskilda områdena fullt klargöres, på det ovisshet icke sedan må uppkomma angående de genom sammanläggningen bildade fastigheternas från olika fång komma tillhörigheter vid sidan av de genom skiftet utbrutna lotterna. En utredning av samma art som beträffande de i skiftet ingående ägorna blir för ändamålet så mycket mer nödvändig som förekommande otydligheter och felaktigheter i fastighetsangivningen ofta hänföra sig just till frågan om omfattningen av jordtalet åtföljande andel av skogsmark och andra utägor. Därest utredningen ej erhåller den utsträckning nu nämnts, blir den ej heller ägnad som grund för ett förbättrat lagfartsväsende.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som enligt kungörelsen den 29 oktober 1926 (nr 449) gäller för provskiftena har i förslaget upptagits föreskrift, att lantmätaren vid laga skifte å bys heminägor skall verkställa noggrann utredning om äganderättsförhållandena inom samtliga till byn hörande ägor. Över resultatet av utredningen jämte gången av densamma med alla de omständigheter och skäl, som inverkat på bedömandet av delägarnas inbördes rätt, skall upprättas en redogörelse som genomgås med delägarna. Mot redogörelsen, som bör av delägarna underskrivas, äga delägarna framställa och få till protokollet antecknade de erinringar, vartill de anse sig befogade. Med hänsyn till skiftets avsedda betydelse för lagfartsfrågan och även för beredande av en möjligast

utsträckt användning av sammanläggningsförfarandet har vidare stadgats, att alla tvister angående de förhållanden redogörelsen avser — alltså även sådana som icke äro av betydelse för skiftets behöriga verkställande — skola, om de yppa sig under skiftet, underställas ägodelningsrättens prövning.

Vid provskiftena har kännedomen om hävdeförhållandena visat sig få en anmärkningsvärt stor betydelse för äganderättsutredningen. Vad angår ägorna inom delningsområdet erhålles dylik kännedom genom hävdeförteckningen. Då emellertid för en betryggande utredning kännedomen om delägarnas hävd i de från delningen uteslutna ägorna är lika nödvändig, lämnades i nyssnämnda kungörelse föreskrift om upprättande av en enklare karta över dessa ägor, upptagande i huvudsak gällande ägo gränser och hävdelinjer, jämte en beskrivning i anslutning härtill. En dylik redovisning av den utom delningen ställda marken har ock föreskrivits i nu förevarande förslag. Den ökade stadga, som fastighetsredovisningen beredes genom detta komplement till äganderättsutredningen, underlättar väsentligt möjligheten att praktiskt utnyttja skiftet för lösandet av sammanläggnings- och lagfartsfrågorna.

Sammanlägg-
ning av
fastigheter.

Förut har omnämnts, hurusom brukningsdelarna i de storskiftade orterna i allmänhet utgöras av ägor under ett flertal hemman. Denna splittring torde vara särskilt påfallande i Siljansbygderna, där det ej är ovanligt, att till en mindre brukningsdel om ett par tre hektar öppen jord hävdas ägor under ett tjugu- å trettiotal hemman. Om ock denna så att säga kamerala sönderstyckning i det stora hela ej nått så långt i övriga orter, är dock förhållandet karakteristiskt för hela det storskiftade området, och det får betecknas som undantag, att ägorna till en brukningsdel höra under endast ett hemman.

Olägenheterna härav äro uppenbara, och de göra sig så mycket mer gällande, som här i allmänhet är fråga om rena småbruk. Sönderstyckningen verkar synnerligen tyngande i jordredovisningen och medför oskäligt stora kostnader för lagfarande och andra fastigheterna avseende rättshandlingar. Men olägenheterna hava även framträtt i andra hänseenden. Sålunda har vid arvfall delningsobjektets beskaffenhet bidragit till en mångdubbelt större uppdelning av hemmanen än som i och för sig varit betingad av arvingarnas önskan att få en andel var. Brukningsdelarnas nuvarande sammansättning är ock till förfång för all vidare jorddelningsverksamhet. Vid skifte måste enligt jorddelningslagen delägarnas andelar i olika jordregisternummer redovisas såsom särskilda ägolotter. Detta skulle under här rådande förhållanden innebära, att varje delägare i allmänhet finge sitt ägobelopp redovisat i karta och handlingar under ett större antal, ofta flera tiotal laga skifteslotter, vilka var för sig sannolikt bleve av mindre god beskaffenhet. Vid upplåtelse från en av flera sådana lotter bestående brukningsdel komme ofta hinder mot en utbrytning på legal väg att möta därutinnan att den lott, under vil-

ken de upplåtna ägorna höra, icke ensamt för sig skulle därefter kunna bestå såsom särskild fastighet. Då det är ej hemmanens utan bruksdelarnas ägor, som lämpligen böra sammandragas, blir det fördenskull av största betydelse, att man vid framtida skiften genom sammanläggning så långt möjligt gör sig oberoende av den vid storskiftet uppkomna, numera fiktiva hemmansindelningen och därmed även undviker en både kostsam och tidsödande men skäligen värdelös redovisning i karta och handlingar av alla de olika andelar, varå delägarnas ägoanspråk grundats.

Nu gällande bestämmelser om sammanläggning i samband med skifte äro ej tillfyllest för att vid här ifrågavarande skiften få till stånd sammanläggning i den utsträckning förhållandena påkalla. Visserligen har skiftes inverkan å möjligheterna för sammanläggning i sakligt hänseende beaktats i sammanläggningslagen, men i avseende å förfarandet har frågan icke fastare knutits till skiftesförrättningen. Frågan föredrages visserligen vid förrättningen, men det ankommer på vederbörande delägare att själva taga initiativ till och, vid sidan av förrättningen, i vanlig ordning ombesörja åtgärden.

Vid här avsedda skiften utgör emellertid sammanläggning ett så viktigt led i arbetet å ett förbättrat fastighetsväsende, att förfarandets tillämpning ej kan, såsom eljest, behandlas uteslutande som en enskild angelägenhet. Att sammanläggning tillåtes är ej nog. Det allmänna intresset av att sammanläggningsförfarandet verkligen ock i görligaste mån kommer till användning kräver för sitt tillgodoseende sådana anordningar, att garanti erhålles mot att förefintliga tillfällen till sammanläggning försummas. Uppenbart är, att det härutinnan ej kan vara tillfyllest att enbart lita till den enskildes initiativ. Härtill kommer, att sammanläggningsåtgärderna måste grundas å den vid skiftet verkställda äganderättsutredningen med iakttagande av därvid skedda jämkningar och rättelser i fastighetsbeteckningarna och andra förskjutningar i avseende å den i fångeshandlingarna angivna rätten till fastigheterna. De olika sammanläggningsfrågorna måste därför behandlas i ett sammanhang och företagas på ett jämförelsevis sent stadium av skiftesförrättningen. Även på denna grund kan frågan alltså ej såsom eljest undan för undan allt efter ansökan inkommer, upptagas under skiftets gång och med ledning av företedda fångeshandlingar bedömas såsom ett för var särskild delägare isolerat ärende.

På dessa skäl har i huvudsaklig överensstämmelse med de föreskrifter, som i förordning den 18 juni 1926 (nr 362) meddelats för provskiftena, sammanläggningsförfarandet i förslaget inarbetats såsom ett moment i själva skiftesförrättningen. Sedan äganderättsförhållandena blivit utredda och erforderliga handlingar införskaffats, skall lantmätaren, oberoende av initiativ från de enskilda delägarna, för varje särskilt fall, där flera fastigheter äro i en ägares hand, utreda huruvida sammanläggning

kan ske. Efter frågans föredragande för delägarna skola förrättningsmännen därvid avgiva yttrande, som översändes till ägodelningsrätten. Sedan erforderliga förberedande åtgärder genom ägodelningsdomarens försorg vidtagits, meddelar ägodelningsrätten beslut i sammanläggningsärendet. Sammanläggning skall enligt förslaget äga rum i alla de fall, där laga hinder ej möter, under förutsättning att ägaren ej direkt bestrider åtgärdens vidtagande.

Även beträffande de sakliga förutsättningarna för sammanläggning hava i förslaget en del avvikelser gjorts från vad eljest gäller. Med hänsyn till de verkningar i olika avseenden, som förknippas med skiftet å heminägorna — detta blir beträffande fastighetsindelningen inom byn av motsvarande betydelse som den storskiftet på sin tid ägde — är det av vikt, att bruksdelarnas sammanförande så långt möjligt verkställas i ett sammanhang vid nämnda tillfälle. Då vid heminägornas skiftande andra områden ej sällan komma att fränskiljas skifteslaget och i dylikt fall flertalet fastigheter i regel kommer att hava del i dessa områden, skulle emellertid nyttan av skiftet å heminägorna för sammanläggningsfrågans ordnande bliva tämligen ringa, såframt förfarandets räckvidd ej utsträcktes till byns alla ägor. Vad angår de utom delningsområdet belägna ägorna hava för ändamålet vissa lättnader föreslagits i sammanläggningslagens fordringar å fastighetsbildning och beskaffenheten i övrigt av de i sammanläggning ingående ägor.

I ytterligare ett hänseende har eftergift föreslagits från de nu gällande sakliga villkoren för sammanläggning. För sammanläggning av fastigheter uppställer sammanläggningslagen den fordran, att innehavaren av fastigheterna skall hava erhållit lagfart å desamma. För sammanläggning vid provskiftena gäller ej detta villkor. Det har ock i förevarande förslag uteslutits. Lagfartsfrågan har i förslaget lösts genom ett kompletterande kungörelseförfarande, vars verkningar emellertid icke kunna inträda förrän efter skiftets slutliga fastställande. Den härmed förbundna sammanläggningsfrågan åter måste enligt sakens natur avgöras under pågående skiftesförrättning. Då lagfartsförhållandena alltså vid tiden för sammanläggningsfrågans avgörande ännu befinna sig i sitt forna skick, skulle, där äganderättsförhållandena överhuvudtaget äro sådana att särskilda åtgärder för bristernas avhjälpande äro motiverade, ett fasthållande av sammanläggningslagens ovillkorliga fordran å lagfart synbarligen göra det i skiftet inarbetade sammanläggningsförfarandets praktiska betydelse tämligen illusorisk. Det har därför ansetts nödvändigt att i sammanläggningsärendet bortse från nämnda villkor. Det har ej heller synts oeftergivligt i betraktande av att det intresse, som närmast torde hava förestavat villkorets uppställande — förekommande av att i sammanläggning inbegripes fastighet, rätteligen tillhörande annan än sökan den — vid förevarande skiften på annat sätt tillgodoses, i det samman-

läggningsfrågans behandling grundas å en av delägarna godkänd eller utan erinran lämnad eller ock i vederbörlig ordning godkänd eller justerad utredning om äganderättsförhållandena. Självfallet bör dock en eftergift från sammanläggningslagens fordran ej givas större utsträckning än förhållandena påkalla. Tillämpning av den föreslagna särbestämmelsen har därför begränsats till de fall, där det särskilda lagfartsförfarandet användes och där alltså visshet föreligger om att lagfartsfrågans ordnande är inom nära räckhåll.

Målet för arbetet å tillfredsställande lagfartsförhållanden är ej blott att söka med betryggande medel utfylla de stora luckorna mellan de lagfarna fastigheterna. Ej mindre viktig blir uppgiften att över lag bringa lagfaret i samstämmighet med de faktiska förhållandena och den genom skiftet tillskapade fastighetsindelningen. För en rationell lösning av denna fråga äro ej nu tillgängliga, av lagfartsförordningen anvisade vägar tillräckliga under de förhållanden, som gemenligen råda i här ifrågasvarande orter. Ett ständigt återkommande fall torde bliva att äganderättsutredningen ger anledning till korrigerig av fängeshandlingarnas uppgifter om andelstal samt åtföljder och annat. Förefintlig felaktighet, synnerligast om den uppkommit i ett längre bakåt i tiden liggande led i fångeskedja, förorsakar i allmänhet jämkning på flera håll, och understundom stannar det icke vid mindre än en genomgående förskjutning i ena eller andra riktningen beträffande gällande fång över lag inom ett hemman.

Lagfartsförhållandena.

Med nu gällande regler är visserligen, där ett tillskott befunnits böra tillkomma delägare utöver vad fängeshandling anger, i enstaka fall tänkbart att lagfart å nämnda tillskott kan beviljas genom kungörelse, efter det fastigheten övergått i ny ägares hand. Denna omgång kan dock ej anses medföra någon nämnvärd ökad garanti för att lagfart beviljas rätt ägare och är ej ägnad att medföra redigare fastighetsförhållanden. Förfarandet komme dessutom ej att bliva praktiskt utnyttjat i de talrika fall, då fråga är om mindre tillsatser i fastighetsmått och där de icke obetydliga kostnaderna för kungörelse m. m. ofta skulle täcka eller överstiga föremålets värde. I allmänhet bleve denna väg ej ens framkomlig. Då jämkning uppåt i fastighetsmått föranletts av omständigheter, vilka betinga en däremot helt eller delvis svarande förskjutning i motsatt riktning beträffande en eller flera andra fastigheter, låter saken sig ej ordnas med mindre rättelse sker å ömse håll. Frågan ställes på sin spets, då rättelse skulle föranleda rubbning i redan beviljad lagfart. Med gällande lagstiftning torde andra utvägar ej stå till buds än överlåtelse eller dom i äganderättstvist. Båda erbjuda emellertid svårigheter, i vissa fall praktiskt sett oöverkomliga, och de skulle i övrigt bliva så tidsödande och kostsamma i förhållande till de mindre rättelser, varom här i regel är fråga, att man helt kan bortse från möjligheten att såmedelst bringa lag-

farandet i samstämmighet med de faktiska förhållandena. Det kan ock med skäl sägas, att det bör stå främmande för en lagstiftning i ämnet att lita till dylika formella arrangemang, där i ena fallet ej föreligger verklig överlåtelse och i det andra skulle bliva fråga om en 'tvist' mellan eniga parter.

De inflätade äganderättsförhållandena och det beroende, i vilket de olika lagfartsfrågorna stå till varandra, kräva att ett tillrättaläggande sker i ett sammanhang över hela linjen. Då rättelse betingar överföring av andelstal, måste komplettering och tillägg på ett håll samtidigt få sin motsvarighet i en minskning på andra punkter. Då heminägornas skiftande blir grundläggande för fastighetsindelningen inom byn och den under nämnda skifte verkställda sammanläggningen av fastigheter bygger på den förutsättningen, att lagfartsfrågan regleras, är ock av vikt, att detta sker i närmaste samband med skiftet å heminägorna. För avvägande av en sådan genomgående behandling av lagfartsväsendet och det samarbetande av de olika frågorna, som här kräves, har föreslagits ett särskilt förfarande, varigenom lagfarandet grundas å själva skiftet med den därvid verkställda äganderättsutredningen. Med beaktande av den framträdande plats, som fastighetsredovisningen föreslagits skola beredas vid förevarande skiften, kan ock näppeligen tvekan råda därom, att de äro väl ägnade som en betryggande grund för lagfarandet. Omfattningen av delägarnas inbördes rätt klarlägges genom en under tjänstemannaansvar av därtill skickad person och i ett sammanhang över hel by verkställd utredning, som i översiktlig omfattning och grundlighet torde fylla högt ställda anspråk. Och lagfarandet är avsett att bygga på denna utredning allenast i den mån delägarna ej hava erinran att göra mot dess resultat. Förekommer sådan, blir frågan under skiftet avgjord av domstol.

I avseende å förfarandet kunde visserligen ifrågasättas, att det på skiftet grundade lagfarandet finge utan iakttagande av särskilda former ske så snart skiftet blivit fastställt. Med hänsyn till möjligheten av att fastighet rätteligen äges av person, som ej varit vid skiftesförrättningen känd, har dock lagfarts beviljande med stöd av skiftet ansetts böra ställas beroende av att kungörelse utfärdats samt viss tid därefter förflutit utan att klander instämts. Detta kungörelseförfarande har reglerats i förslaget till lag med särskilda bestämmelser om lagfart i vissa fall. Sedan äganderättsutredningen verkställts, skall enligt förslaget lantmätaren vid sammanträde med delägarna lämna dessa tillfälle uttala sig i frågan om kungörelses utfärdande och därefter överlämna handlingarna i ärendet jämte yttrande av förrättningsmännen till rätten, som, när förhållandena prövas därtill föranleda, utfärdar kungörelse om att utredning rörande äganderättsförhållandena inom byn blivit vid skiftet verkställd. Kungörandet sker på det i 10 § lagfartsförordningen angivna sätt. Dessutom skall kungörelsen jämte sammandrag av redogörelsen över äganderätts-

utredningen anslås å rättens dörr samt i sockenstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen, varjämte redogörelsen skall hållas för granskning tillgänglig hos rätten.

I fråga om de sakliga verkningarna av kungörelsen innehåller förslaget, att om klander icke instämts och ej heller eljest anledning förekommer att annan äger bättre rätt till fast egendom, som enligt redogörelsen för äganderättsutredningen tillkommer viss person, då må, sedan skiftet slutligen fastställts och minst ett år förflutit efter sista kungörandet, för honom beviljas lagfart å sådan enligt redogörelsen honom tillkommande eller i överensstämmelse med densamma för honom vid skiftet redovisad fastighet, som i jordregistret skall upptagas såsom särskild fastighet eller utgör viss kvotdel av sådan.

Då kungörelsetiden sålunda ansetts kunna begränsas till ett år, må framhållas, att redan den viktiga och vitt bekantgjorda händelse, som ett i allmänhet under ett flertal år pågående skifte å by innebär, utgör en kraftig anmaning för vederbörande rättsinnehavare att göra sina anspråk gällande och att en stark garanti mot oegentligheter erhålles genom den kungörandet förutgående äganderättsutredningen. I övrigt må erinras, att tidsfristen i allmänhet blir längre än ett år och mången gång, särskilt när talan fullföljts mot avslutad skiftesförrättning, kommer att ej oväsentligt överstiga den i lagfartsförordningen för motsvarande fall angivna tid av tre år.

Förfarandets verkningar sträcka sig till alla fastigheter inom den by, som med sina heminägor ingått i skiftet; samtliga dessa fastigheter hava omfattats av äganderättsutredningen. Om emellertid en genom arealupp-låtelse tillkommen fastighet, som är helt belägen utom delningsområdet, ej är utbruten och ej heller ingått i sammanläggning med fastighet inom delningsområdet, måste enligt förutnämnda bestämmelse med dess lagfaran- de anstå, till dess utbrytning skett; för dylik fastighet medför skiftet nämligen ej någon utbrytning.

Då lagfarandet grundas på skiftet, följer härav, att tidigare, från skiftesresultatet mer eller mindre avvikande lagfartsbehandling icke kan få bibehålla sin självständiga betydelse efter den tid, då kungörelsens verkningar inträda. Frågan har i förslaget lösts på det sättet, att den, som redan tidigare beviljats lagfart, visserligen icke skall söka ny lagfart på grund av skiftet, men den tidigare lagfarten får ej läggas till grund för beviljande av lagfart å efterföljande fång eller av in-teckning utan en förutgången, av rätten verkställd granskning rörande lagfartens överensstämmelse med äganderättsutredningen vid skiftet. Till den del tidigare lagfart avser fast egendom, som vid skiftet befunnits rätteligen tillkomma annan, kan lagfarten ej vidare återopas i nyssnämnda hänseende. Men överensstämmer den med skiftesresultatet, gör rätten anteckning om förhållandet i lagfartsprotokollet och lagfartsboken samt meddelar bevis där- om, varefter lagfarten får återopas på vanligt sätt.

Enligt 60 § inteckningsförordningen äro vissa rättsverkningar förknippade med den omständigheten, att fastighet genom klander frånvinnes innehavaren. Det lär vara att förvänta, att vid nu förevarande skiften ett avgörande av uppkommen äganderättsfråga skall i allmänhet kunna komma till stånd utan att saken hänskjutes till domstols prövning. Uppenbarligen bör den, som därvid rätteligen tillerkännes viss fastighet eller fastighetsdel, icke ställas i sämre ställning i förhållande till inteckningshavare än om äganderättstvisten hänskjutits till domstols prövning. På den grund har i förslaget utsagts, att om genom äganderättsutredningen vid skiftet blivit fastslaget, att fastighet eller del av sådan, varå viss delägare innehåft fång, rätteligen tillkommer annan, skall, sedan den senare erhållit lagfart å fastigheten eller fastighetsdelen, med avseende å verkan av däri skedda inteckningar så anses, som om fastigheten eller fastighetsdelen genom klander frånvunnits den förre.»

Överarbetning inom justitiedepartementet.

Härefter redogör departementschefen för innehållet i lagrådets utlåtande och anför därvid:

»Lagrådet har funnit sig böra för sin del tillstyrka, att en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de remitterade förslagen måtte komma till stånd för de med statsunderstöd storskiftade delarna av Kopparbergs län. Även jag ansluter mig till de principer, å vilka förslagen grundats. Emellertid har lagrådet mot några få detaljer gjort erinringar, vilka vid den överarbetning jag latit underkasta förslagen i det mesta iakttagits.

I förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län* har i 10 § såsom förutsättning för sammanläggning av fastigheter i där stadgad ordning angivits, att vederbörande delägare ej bestritt åtgärden. Det av lagrådet gjorda ändringsförslaget, att bestridandet skall respekteras endast om skäl till detsamma finnes vara för handen, innebär en återgång till vad som enligt 28 § förordningen den 18 juni 1926 (nr 362) gäller för provskiftena. Visserligen torde erfarenheten från dessa icke giva stöd för antagandet, att det härutinnan komme att göra större skillnad om den ena eller andra linjen följdes, men man synes dock ej för framtiden böra lämna helt ur räkningen den möjligheten att delägare av ovidkommande skäl motsätta sig en önskvärd och nyttig sammanläggning. Då emellertid tvång för en delägare att foga sig i en sammanläggning med dess civilrättsliga verkningar synes mig böra föreskrivas endast för det fall att bestridandet är uppenbart ogrundat, hava ordalagen i det föreslagna stadgandet i överensstämmelse härmed jämkats.

I 12 § *första stycket* har vidtagits en av ändringen i 10 § betingad jämkning.

I enlighet med lagrådets hemställan har den i slutet av 13 § införda relativsatsen uteslutits.

Under sistnämnda paragraf har lagrådet berört frågan huru skall förfaras, om skiftet efter sammanläggnings verkställande av någon anledning ej bringas till fullbordan, och därvid framhållit önskvärdheten av ett uttryckligt stadgande, att sammanläggningen i sådan händelse skall förfalla. I betraktande av att sammanläggningsfrågan upptages å ett sent stadium av dessa i regel synnerligen omfattande byaskiften och att nyssnämnda eventualitet fördenskull knappast någonsin torde inträffa, synes man visserligen utan våda kunna bortse från densamma. Även i nu gällande lagstiftning saknas stadgande i ämnet, ehuru sammanläggning med stöd av skifte där förutsättes kunna ske när som helst efter skiftets början och det alltså ingalunda är otänkbart, att skiftet inställes efter verkställd sammanläggning. Jag vill emellertid ej motsätta mig, att i nu förevarande särslag upptages ett stadgande i ämnet. Om det mot all förmodan skulle inträffa att ett nästan slutfört skifte inställdes, torde nämligen — i saknad av bestämmelse i motsatt riktning — dessförinnan skedda sammanläggningar det oaktat bliva fortfarande gällande, vilket skulle, såsom lagrådet framhållit, kunna vålla betänkligheter med hänsyn till att sammanläggningarna grundats på äganderättsutredningen, som under den antagna förutsättningen blir utan verkan.

Såsom ett andra stycke i 13 § har därför upptagits bestämmelse, att om skifte inställes, dessförinnan meddelat beslut om sammanläggning skall förfalla. I anslutning härtill har lämnats föreskrift angående anteckningar om förhållandet, motsvarande de i 20 § sammanläggningslagen angivna. Det torde böra erinras, att under de i förevarande orter rådande förhållandena fastighetsärenden, grundade å sammanläggning under skifte, i allmänhet ej kunna komma i fråga förrän efter skiftets fastställande. Om emellertid t. ex. inteckning under skiftet beviljats i en genom sammanläggning av lagfarna fastigheter bildad fastighet, föranleder den omständigheten, att sammanläggningsbeslutet därefter förfaller, ej till annat än att inteckningen är att anse såsom gemensam för de fastigheter, vilka ingått i sammanläggningen men nu åter rättsligen bestå var för sig.

Under förutsättning att 10 § undergår den ändring lagrådet under nämnda paragraf förordat, har lagrådet ansett vad i 16 § yttrats om sammanläggning kunna uteslutas. Då den där stadgade begränsningen av paragrafens tillämpning i avseende å fastigheter, vilka kunnat lagligen bliva föremål för sammanläggning, synes bliva överflödig jämväl efter den jämkning i 10 §, som av mig ifrågasatts, har nämnda begränsning utesluts. På lagrådets hemställan har även den ändringen vidtagits i paragrafen, att vid bedömandet huruvida ägolott kan utläggas för viss delägares andel hänsyn må under de i paragrafen angivna förutsättningar tagas ej blott till annan delägaren tillhörig jord utan även till sådan, som tillhör hans make.

Andra punkten i 21 § har lagrådet ansett böra utgå. Där utsägs, att

skiftesförrättning, vid vilken gränsbestämning med stöd av första punkten i paragrafen ej ägt rum, icke skall fastställas utan i stället under de för fastställelse stadgade förutsättningarna förklaras lagligen beskaffad. Härmed har ej åsyftats någon saklig skillnad. Ändamålet har varit allenast att undvika förväxling med skiften, vid vilka vederbörlig gränsbestämning ägt rum. Lagrådet har framhållit, att det icke ansetts nödigt införa någon motsvarande bestämmelse i fråga om fastställelse av skifte, vid vilket huvudregeln i 2 § i det av mig förut omnämnda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser kommit till användning och att skäl ej torde förefinnas att i nu avsett fall intaga en därifrån avvikande ståndpunkt.

Förhållandena synas mig emellertid icke vara alldeles likartade i de båda fallen. I ägo gränslagen har eftergift från jorddelningslagens regel om obligatorisk gränsbestämning vid skifte gjorts endast där sådan bestämning ej finnes nödig med hänsyn till osäkerhet om den sträckning, vari gränsen blivit utmärkt å marken. Ägo gränslagens bestämmelse innebär, att till grund för skiftet ej får läggas annan sträckning än den som, därest tvist ej yppas, på grund av preklusionsregeln i lagens 1 § blir den för framtiden gällande. Då man endast i undantagsfall torde behöva räkna med den möjligheten att ändring i gränsens sträckning påkallas under preklusionstiden, vinner alltså den vid skiftet antagna sträckningen i allmänhet samma orubblighet, som om den tillkommit genom vederbörlig gränsbestämning. Den lucka i skiftesförrättningen, som underlåtenheten att göra gränsbestämning innebär, blir följaktligen utan särskild åtgärd fylld i och med att viss begränsad tid förgått. Under sådana förhållanden har i ägo gränslagens fall ansetts överflödigt markera skillnad mellan de förrättningar, där gränsbestämning verkställts, och dem, där så ej skett.

Dalalagens bestämmelse åter går längre i eftergift från eljest gällande föreskrifter. Där förutsattes nämligen den sträckning, efter vilken gränsen hävdas, kunna läggas till grund för skiftet, även om densamma — vilket understundom kan inträffa — ej överensstämmer med den, som efter preklusionstidens utgång blir den på marken gällande. Dalalagens bestämmelse kommer härigenom att kunna tillämpas även efter preklusionstidens utgång, så länge delningsområdet ligger i storskifte. Man kan ej här med samma fog som i ägo gränslagen utgå ifrån att skillnaden mellan skiften med och utan gränsbestämning kommer att utplånas inom viss kortare tid; den kan kvarstå under obestämd tid i avvaktan på det allmänna uppordnande av förhållandena, som sker när hela byn sedermera omskiftas. Behovet ur praktisk synpunkt att till upplysning för framtiden hava på ett iögonenfallande sätt angivit, att delningsförrättningen ej utförts med den fullständighet som eljest utgör villkor för skiftes fastställande, gör sig härigenom mer gällande i dalalagen än i ägo gränslagen. På den grund och med hänsyn till den särställning ifråga-

varande orter i övrigt komma att intaga i skifteslagstiftningen har fog synts mig icke saknas för bibehållandet av andra punkten i 21 §, oaktat någon motsvarande bestämmelse ej upptagits för ägo gränslagens fall.

Av lagrådet under 23 § framställda erinringar hava föranlett motsvarande ändringar som i 16 §.

Rörande prövningen av stamfastighets och avstyckad ägo vidds beskaffenhet har i 25 §, på sätt lagrådet föreslagit, vidtagits en jämkning av samma art som i 16 och 23 §§.

I förslaget till *lag om ändrad lydelse av 1 kap. 20 § lagen om delning av jord å landet* har i anledning av lagrådets erinran bestämts samma dag för lagens ikraftträdande som för övriga föreslagna lagar.

I förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om lagfart i vissa fall* har rubriken jämkats på sätt lagrådet förordat.

Vad lagrådet vid 1 § anfört har föranlett en jämkning av det innehåll, varom lagrådet hemställt.

Enligt 3 § *tredje stycket* skall i kungörelsen lämnas tillkännagivande bland annat därom, att redogörelsen för äganderättsutredningen finnes hos rätten tillgänglig för granskning intill dess ett år förflutit efter sista kungörandet. Lagrådet har hemställt, att nämnda tidsbegränsning måtte utgå. En dylik ändring föranleder visserligen en extra kostnad för utskrivande för rättens räkning av ett särskilt exemplar av redogörelsen, som i allmänhet blir en ganska omfattande handling. Dess tillhållande hos rätten är emellertid av betydelse ej blott till upplysning under kungörelsetiden för eventuella rättsägare. Redogörelsen skall efter nämnda tid ligga till grund för alla framdeles uppkommande fastighetsärenden; det är ej heller uteslutet, att fråga om klander med anledning av äganderättsutredningen uppkommer även efter det lagfart meddelats med stöd av densamma. Då det således är av vikt att rätten jämväl efter kungörelsetidens slut äger ständig tillgång till redogörelsen, anser jag mig böra tillstyrka den föreslagna ändringen.

I avseende å de under 4 och 5 §§ upptagna sakliga verkningarna av kungörelseförfarandet har lagrådet framhållit vissa med dessa bestämmelser förenade olägenheter. Härvid syftas på den föreslagna anordningen, att det nya, på skiftet grundade lagförfarandet skall avse allenast fastighet eller del av fastighet, varå lagfart ej förut finnes, medan i avseende å lagfaren fastighet eller fastighetsdel sker ett särskilt anteckningsförfarande, varmed dock kan anstå till dess lagfart å nytt fång eller inteckning sökes. Av denna uppdelning följer, att lagfart direkt hänförande sig till den genom skiftet skapade och i samband därmed i jordregistret upptagna fastighetsbildningen kommer att meddelas allenast i det fall, då äldre lagfart icke föreligger å någon av de i den nya registerfastigheten ingående fastigheterna eller fastighetsdelarna.

Olägenheterna med systemet att göra skillnad mellan ny lagfart och anteckning om äldre lagfart kunde visserligen enligt lagrådet delvis

undvikas, därest föreskrift meddelades om skyldighet att inom viss tid efter skiftets fastställande och kungörelsetidens utgång söka anteckning eller om skyldighet för rätten att verkställa anteckning ex officio. Även borde då föreskrivas att för det fall, då i en ny registerfastighet ingå såväl lagfarna som olagfarna fastigheter eller fastighetsdelar, en slutanteckning skall verkställas och bevis givas därom, att lagfart föreligger å hela den nya registerfastigheten. Med bibehållandet av skillnaden mellan ny lagfart och anteckning om äldre skulle dock bland annat den olägenheten komma att kvarstå, att i rättstillämpningen en gräns måste dragas mellan dessa fall, vilket ej sällan kunde möta svårigheter. Lagrådet har med hänsyn härtill förordat en annan väg för frågans lösning, sträckande sig något längre i avvikelse från gällande rätt än det remitterade förslaget. Den går ut på att skyldigheten att på grund av skiftet med den därvid verkställda äganderättsutredningen söka lagfart inom den angivna tiden efter skiftets fastställande och kungörelsetidens utgång utsträcker till att avse all fast egendom inom byn, vare sig äldre lagfart föreligger eller icke.

I betraktande av de betydande praktiska fördelar, som den av lagrådet föreslagna vägen erbjuder, anser jag densamma vara att föredraga. Åstadkommandet av reda i fastighetsväsendet synes väsentligt underlättas, om sålunda lagfarandet sker över hela linjen i omedelbart samband med skiftet och direkt anknytes till den genom skiftet skapade fastighetsbildningen. Och i de förut omförmälda synnerligen vanliga fall, då i en nybildad fastighet ingå såväl lagfarna som olagfarna fastigheter eller fastighetsdelar, vinnes, såsom lagrådet framhållit, en betydande förenkling därigenom att lagfartsfrågan blir föremål för enhetlig behandling i ett enda ärende. Även undvikes meddelande av lagfarter och anteckningar om lagfart å efter skiftet ej längre rättsligen för sig bestående delar av nybildad fastighet, vilket kunde vara ägnat att vilseleda. Kostnaderna bliva ock i allmänhet mindre för delägarna. Jag har därför låtit omarbета förslaget i denna del i överensstämmelse med den av lagrådet förordade linjen. De nya bestämmelserna, vilka nära anslutits till lagfartsförordningens uppställning, hava upptagits under fem paragrafer, 4—8 §§. Härav har betingats en omnumrering av det remitterade förslagets tre sista paragrafer.

Rörande de bestämmelser, som ersatt ursprungliga 4 och 5 §§, må nämnas följande.

Såsom 4 § har upptagits stadgande om skyldighet för en var, som vid skiftet redovisats såsom ägare av fast egendom inom byn, att på grund av skiftet med äganderättsutredningen söka lagfart, sedan skiftet blivit slutligen fastställt och ett år förflutit efter sista kungörandet. Ny lagfart skall således sökas av alla, även av den som tidigare sökt eller erhållit lagfart å någon honom enligt äganderättsutredningen tillkommande egendom. Vidare har under denna paragraf lämnats en föreskrift,

motsvarande 3 § lagfartsförordningen. I här förevarande fall har rätten ansetts böra äga på eget initiativ vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att snarast bringa lagfartsväsendet i överensstämmelse med den nya fastighetsindelningen.

Den i det remitterade förslaget 4 § uttalade huvudprincipen, att lagfart skall beviljas med stöd av skiftet med äganderättsutredningen, har upptagits i 5 §. Lagfart skall avse registerfastighet eller kvotdel av sådan, det senare i händelse delägaren ej äger hel registerfastighet. Härmed har betonats, att i det allmänt förekommande fall, då ur skiftet gående fastighet bildats genom sammanläggning av ett flertal genom olika fång förvärvade andelar i byn, lagfarandet ej får ske i olika ärenden såsom avseende de särskilda fången i anslutning till tidigare lagfartsbehandling. Den i det remitterade förslaget 4 § för uttryckande av lagfartssökandens behörighet som ägare gjorda hänvisningen till vad redogörelsen för äganderättsutredningen utvisar har till undvikande av missförstånd ersatts med att sökanden skall hava vid skiftet redovisats såsom ägare av vederbörande fasta egendom. Det resultat i fråga om delägarnas inbördes rätt, som den vid kungörelsens utfärdande föreliggande redogörelsen utvisar, kan nämligen tänkas bliva ändrat vid prövning av uppkommen tvist eller ock vid skiftets granskning, exempelvis därigenom att en mellan delägare ingången förening om jämkning i andelstal, varå äganderättsutredningen grundats, befinnes vara oriktig. Det för lagfartsbehandlingen grundläggande har helt naturligt avsetts vara äganderättsutredningen i dess slutgiltiga skick vid skiftets fastställande. — Rörande det fall att i fastighet eller fastighetsdel, varå lagfart sökes, ingår fast egendom inom by, som ej omfattats av äganderättsutredningen, har såsom sista punkt i paragrafen intagits en erinran av det innehåll lagrådet föreslagit.

Av de angivna grunderna för lagfarts beviljande följer, att där visst till gränserna bestämt område upplåtits, lagfart å fånet ej kan meddelas, med mindre egendomen är av beskaffenhet att böra upptagas i jordregistret såsom särskild fastighet. Så är fallet, om ägolott utlagts vid skiftet, men ej exempelvis om ägorna helt ligga utom delningsområdet och ej blivit föremål för någon form av utbrytning. Med hänsyn till förslaget i övrigt från gällande lagstiftning avvikande regler har synts i förslaget böra, såsom ock lagrådet förutsatt, uttryckligen uttalas, att där egendomen ej är av den beskaffenhet nyss nämnts, lagfartsansökningen skall förklaras vilande, till dess sådant förhållande visas hava inträffat att egendomen skall upptagas såsom särskild fastighet i jordregistret. Stadgande härom har införts såsom 6 §. Av föregående paragraf torde utan särskilt stadgande följa, att för lagfart å kvotdel av arealfastighet ej är nödvändigt att nämnda del är utbruten, blott fastigheten i dess helhet uppfyller det angivna villkoret. Det må erinras, att då ansökan om lagfart å arealfastighet enligt den

na paragraf förklaras vilande, fastigheten dock omfattas av kungörelseförfarandet och dess verkningar i övrigt för lagfarandet. Fastigheten kommer sålunda att angivas i överensstämmelse med äganderättsutredningen, och andra eventuellt förekommande hinder mot lagfart än det att utbrytning ej skett, såsom bristande åtkomst och dylikt, förfalla.

För lagfart å avsöndring, tillkommen före år 1897, fordras ej enligt gällande rätt, att avsöndringen skall hava fastställts eller i annan ordning utbrutits. Något annat har ej heller varit avsett vid lagfarande i nu angiven ordning. Till undvikande av missförstånd har en uttrycklig erinran härom gjorts i 6 §.

I 4 § i dess ursprungliga skick upptogs såsom förutsättning för lagfart, att klander icke instämts. Motsvarande bestämmelse i det omarbetade förslaget återfinnes i 7 §. Till uppnående av överensstämmelse i denna del med lagfartsförordningen har verkan av hinder gjorts beroende av att sådan anteckning skett, som avses i 13 § nämnda förordning. Av samma skäl, som i 6 § angivits för där avsedda fall, har ock uttryckligen uttalats, att lagfartsansökningen i dylik händelse skall förklaras vilande. Om verkan av anteckning, som ej avser hela den fastighet, vara lagfart sökes, hava såsom ett andra stycke i 7 § upptagits närmare bestämmelser av det innehåll lagrådet föreslagit.

Såsom förutsättning för lagfart har än vidare i det ursprungliga förslaget angivits, att ej heller annan anledning än klanders instämmande föreligger till att annan äger bättre rätt än lagfartssökanden. Dalautredningen har i sina motiv (sid. 209) härutinnan uttryckligen framhållit, att mot lagfartsansökningen icke kan åberopas den omständigheten i och för sig, att i fastigheten ingår ett andelstal, som inbegripits i lagfart, tidigare meddelad för annan delägare, varifrån sökanden ej härleder sitt anspråk. Såsom skäl för bestämmelsen har huvudsakligen påpekats, att äganderättsredogörelsen icke bör kunna åberopas, där i visst fall dess resultat efter underställning rubbats och följaktligen lagfarandet bör grundas å det avgörande, som därvid träffats. Bestämmelsen har således ansetts påkallad närmast av den omständigheten, att enligt det ursprungliga förslagets formulering redogörelsens innehåll lagts till grund för lagfarandet. I och med att, såsom jag förut nämnt, härutinnan vidtagits en redaktionell ändring, varigenom framgår att det avgörande för lagfarandet är äganderättsutredningens slutgiltiga skick vid skiftets fastställande, förfaller det åberopade skälet för uppställandet av den nu angivna förutsättningen för lagfart. Då densamma dessutom synes i tillämpningen kunna ge anledning till missförstånd, har den vid omarbetningen av förslaget uteslutits.

Slutligen har såsom 8 § upptagits bestämmelser, motsvarande de i 5 § i dess ursprungliga skick förekommande. Med den verkställda omläggningen, som innebär att något anteckningsförfarande beträffande äldre lagfarter ej sker utan i stället ny lagfart på grund av skiftet sö-

kes, följer att äldre lagfart i intet fall får läggas till grund för beviljande av lagfart å senare fång eller av in-teckning efter den tid, då kungörelsens verkningar inträda. Däremot bibehåller äldre lagfart, i likhet med vad som avsågs i det remitterade förslaget, den betydelse densamma må hava i andra hänseenden. Sålunda skall, såsom lagrådet påpekat, hänsyn tagas till de äldre lagfarterna exempelvis i fråga om tjuguarig hävd.

Lagrådets övriga erinringar, vilka avse förtydliganden men icke innefatta sakliga avvikelser från vad med förslagen åsyftats, hava iakttagits. Därutöver hava i förslagen vidtagits några smärre jämkningar av redaktionell art.»

Föredraganden hemställer, att de sålunda överarbetade lagförslagen måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas 1932 års riksdag till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till nästkommande års riksdag skall av-låtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erik H:son Malm.